

TAMPEREEN YLIOPISTO

Marika Korpinurmi

**Asevelvollinen. Aleksandra Gripenbergin työ ensimmäisessä ja
toisessa eduskunnassa 1907-1908.**

Historian progradu –tutkielma
Tampere 2007

Tampereen Yliopisto

Historiatieteen laitos

KORPINURMI MARIKA: Asevelvollinen. Aleksandra Gripenbergin työ ensimmäisessä ja toisessa eduskunnassa 1907-1908.

Pro gradu –tutkielma, 109 s.

Suomen historia

Maaliskuu 2007

Tutkimukseni kohteena on Aleksandra Gripenbergin, porvarillisen naisasianaisen, työ kansanedustajana. Voidakseni ymmärtää hänen ajatus- ja arvomaailmaansa olen perehtynyt myös hänen lapsuuteensa ja nuoruuteensa. Aleksandra omaksui nuoruudessaan uskonnollisuuden, raittiusaatteen, fennomania ja naisasian, jotka olivat hänelle tärkeitä koko loppuelämän..

Lähteenä olen käyttänyt Aleksandra Gripenbergiltä jääneitä kirjeitä. Niitä on Suomen Kirjallisuuden Seuran arkistossa kolmisen tuhatta. Lisäksi olen käyttänyt Tyyne Tuulion 1950-luvulla järjestämää materiaalia Helsingin Kaupungin arkistossa. Arkistossa on Aleksandran kirjeitä, erilaisia kutsukortteja ja testamentti. Lisäksi olen käyttänyt vuosilta 1906 ja 1907 Aleksandran kustantamaa ja toimittamaa lehteä Koti ja Yhteiskuntaa, joka oli Suomen Naisyhdistyksen äänenkannattaja. Eduskuntatyön selvittämiseksi olen käyttänyt myös valtiopäiväasiakirjoja ensimmäisestä ja toisesta eduskunnasta vuosilta 1907-1908. Metodinani olen tutkimuksessa käyttänyt uusien kysymysten esittämistä kirjeille. Kirjeistä nousi esille uudenlainen näkökulma Aleksandran työhön eduskunnassa.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että Aleksandran työ eduskunnassa oli jatkumo hänen työlleen naisasian hyväksi jo ennen eduskuntauudistusta. Hän jatkoi konservatiivista linjaa myös eduskunnassa. Linja johti hänet ristiriitoihin sekä muiden puolueiden naisedustajien kanssa että oman puolueen eduskuntaryhmän miesten kanssa. Sosialistien naisedustajien ja Aleksandran väliset ristiriidat tulivat esille erityisesti eduskunnassa naisten asemaa koskevia anomuksia käsiteltäessä. Keskusteltaessa turvakodeista väittely yltyi niin kiivaaksi, että varapuhemies Palmén nuhteli naisia eduskunnan ajan tuhlaamisesta.

Sosiaaliset suhteet Suomalaisen puolueen eduskuntaryhmän sisällä olivat myös kireät. Aleksandra syytti puolueen miehiä naisasian väheksymisestä. Aleksandra pettyi eduskuntatyön raskauteen, riitoihin edustajien välillä ja lainsäädäntötyön hitauteen. Nämä seikat saivat hänet heikkoon terveyteensä vedoten luopumaan edustaja ehdokkuudesta vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
1.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen rakenne	4
1.2 Lähteet ja kirjallisuus	5
1.3 Yhteiskunta	9
1.4 Käsitteet	12
2. Kasvu kansanedustajaksi	15
2.1 Kodin ilmapiiri ja Aleksandran kasvatus	15
2.2 Naisasian piiriin	18
2.3 Poliittiset vaikutteet	22
3. Euroopan liberaalin äänioikeusuudistus	29
3.1 Suomi neidon sortovuodet taustana poliittisille vaatimuksille	29
3.2 Eduskuntauudistus	32
3.3 Syyt äänioikeusuudistuksen riipydelle ja naisten äänioikeudelle	35
3.4 Äänioikeuden ulkopuolelle jääneet	37
3.5 Muu maa mustikka – äänioikeus muualla	38
4. Naisten äänioikeuden vastustajasta eduskunta ehdokkaaksi	40
4.1 Puolueiden järjestäytyminen	40
4.2 Ehdokkaaksi asettuminen	42
4.3 Aleksandra ajamassa raittiutta	42
4.4 Suomen kansan puolesta	45
4.5 Soutaa ja huopaa	48
5. Ensimmäiset eduskuntavaalit	50
5.1 ”Ihminen voi vaikka mitä jonkin aikaa, jos tahtoo..”	50
5.2 Voittajat ja häviäjät	53
5.3 Askeleet kohti eduskuntaa	56
6. Eduskunnan työskentely	57
6.1 Työtä vuorotta	57
6.2 Ongelmia jo alussa	60
6.3 Naiset valiokunnissa	63
6.4 Aleksandran omat anomukset	64
6.5 Lain voimalla raittiutta ja naisasiaa	70
6.6 Sosiaalisia uudistuksia, ruotsia ja rautateitä	71

7. Piiri pieni pyörii	78
7.1 Kiistat sosialistinaisten kanssa	78
7.2 Erityinen Hilja Pärssinen	79
7.3 Suomalaisen puolueen eduskuntaryhmä	84
7.4 Toinen eduskunta 1908	89
7.5 Luopuminen eduskuntaehdokkuudesta	92
8. Asevelvollisena eduskunnassa	97
Lyhenteet	
Lähteet ja kirjallisuus	

1. Johdanto

Suomen Suuriruhtinaskunnan ensimmäisille valtiopäiville valittiin vuonna 1907 suomalaisen puolueen naisehdokas, joka oli tunnettu siitä, että hän oli vastustanut yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta. Tämä valittu edustaja oli Aleksandra Gripenberg, ulkomailla Suomen tunnetuin naisasianainen. Aleksandra näyttää nykyajasta katsottuna ristiriitaiselta hahmolta. Yhtäältä hän ajoi naisasiaa ja parannuksia naisten asemaan yhteiskunnassa. Toisaalta hän vastusti yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta. Aleksandra on myös tunnettu riidoistaan sosialistinaisten kanssa. Hän arvosteli Suomen sosialisteja ulkomaita myöten hyvin kärkkäästi.

Jälkipolvista saattaa tuntua, että sosialisti- ja porvarinaiset ajoivat eduskunnassa samoja asioita. Kuitenkin omasta mielestään heidän näkemyksensä poikkesivat hyvin radikaalisti toisistaan. Taustalla oli hyvin erilainen näkemys maailmasta ja naisen asemasta. Nämä naiset uskoivat omaan asiaansa vakaasti, ja oman näkemyksen ajaminen aiheutti välillä myös ratkaisemattomia ristiriitoja. Maailmankuvan erojen lisäksi mukana olivat vielä puoluepoliittiset riidat, esimerkiksi suhtautumisesta Venäjään, ja henkilökohtaiset luonteenpiirteet.

Aleksandra Gripenberg on usein nostettu esimerkiksi näistä ristiriidoista. Hän oli suomalaisen puolueen johtonaisia ja tunnettu herkkänahkaisuudestaan.¹ On totta, että Aleksandralla oli ristiriitaisia tunteita muita naisasianaisia kohtaan jo ennen eduskuntaa sekä eduskunnassa. Toisaalta hän ei ollut ainoa tulenpalava ja herkkähiäinen nainen, joka ajoi naisasiaa. Sosialistien puolelta esimerkiksi Hilja Pärssistä on kuvattu yhtä temperamenttiseksi. Uranuurtajat harvoin ovat tavallisia, hiljaisia tallaajia. Jotain erityistä peräänantamattomuutta ehkä täytyy olla sellaisessa henkilössä, joka taistelee joskus toivottomaltakin näyttävien asioiden puolesta.

Naisten aseman parantamisyrietykset kariutuivat ennen eduskuntauudistusta valtiopäivillä lähes joka kerta, kun anomuksia saatiin miesten välityksellä jätettyä. Naisten työ oli kuitenkin peräänantamatonta. Keinot porvari ja sosialistipuolella olivat erilaisia. Porvarinaiset vaikuttivat tekemällä järjestöissään valistustyötä, suhteillaan valtiopäivämiehiin sekä porvariston lehtien avulla. Sosialistit omalla tahollaan käyttivät myös näitä keinoja, mutta

¹ Hallsten 1924, 11-34. Tuulio 1959, 23, 324.

heillä oli porvarisnaisia aiemmin mahdollisuus vaikuttaa myös virallisella poliittisella areenalla, Työväen puolueessa, joka järjestäytyi 1899. Sosialistien vaikuttamiskeinoihin kuuluivat myös suuret joukkomielenosoitukset, joukkovoiman näytöt, joita porvaripuolueen naiset, varsinkaan Aleksandra eivät hyväksyneet.² Eduskuntauudistus saatiin vuonna 1906 aikaan aktiivisen kansalaisvaikuttamisen tuloksena. Takana oli vuosien työ. Myös naisten osuus äänioikeuden saavuttamiseksi oli merkittävä.³

1.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen rakenne

Oma kiinnostukseni Aleksandraa kohtaan heräsi kun aloin tutustua tuon ajan yhteiskuntaan ja naisasiaan. Aleksandra Gripenberg nousi esille eri teoksista. Aleksandraa on tutkittu melko paljon. Varsinkin hänen toiminnastaan naisliikkeessä Suomessa ja ulkomailla on runsaasti tutkimusta. Huomasin kuitenkin perehtyessäni asiaan tarkemmin, että hänen toimintansa ensimmäisessä eduskunnassa on jäänyt lähes huomiotta. Asia alkoi kiinnostaa minua ja halusin syventyä siihen pro gradu –tutkielmassani. Aleksandra muistetaan riidoista eduskunnassa, mutta silti hänen edustajanuraansa on tutkittu vähemmän kuin hänen toimintaansa naisliikkeessä.

Tutkin siis tässä työssä Aleksandraa kansanedustajana. Millaisia asioita Aleksandra ajoi eduskunnassa, ja millaista työskentelyä eduskunnassa todella oli. Voidakseni ymmärtää hänen työtään olen käsitellyt myös hänen elämäänsä eduskuntaa edeltävältä ajalta. Aleksandra työ eduskunnassa on jatkumo hänen nuoruuden ja aikuisuuden kokemuksilleen. Osoitan työssäni että Aleksandran eduskunnassa ajamat asiat olivat luonteva jatke hänen nuoruudessa saamilleen vaikutteille.

Yksilön elämä liittyy aina kiinteästi yhteiskunnan muutoksiin. Aleksandra on tästä hyvä esimerkki. Hänen alkuperäinen haaveensa kirjailijan urasta ei koskaan oikeastaan toteutunut, vaan yhteiskunnan muutokset veivät hänet mukanaan, ja asettivat tehtäviin joissa hän ei ehkä tuntenut olevansa aina parhaimmillaan. Pyrin tutkimuksessa yleisen ja yksityisen vuorovaikutuksen tarkasteluun. Miten yhteiskunnallisten rakenteiden muutos ja tilanteiden muutokset tuovat yksilön eteen uusia haasteita ja määräävät hänen toimintaansa. Haluan myös

² Naisten työstä eduskuntauudistuksen eteen Sulkunen 2006, 32-68. Työväen puolueen järjestäytyminen Sulkunen 1997, 18. Aleksandran suhtautumisesta sosialistien joukkomielenosoitukseen Tuulio 1959, 279.

³ Sulkunen 2006, 32-68.

kuvailu yhteiskunnan murroksen vaikutusta Aleksandraan ja hänen toimintaansa. Miten naisten astuminen yksityisestä elämänpöiristä julkiseen, kodin ulkopuoliseen elämään sujui, mitä oli muutoksen takana ja millaisia tunteja se aiheutti Aleksandrassa.

On mielenkiintoista, että Aleksandra vetäytyi eduskunnasta jo kahden lyhyen kauden jälkeen. Syyksi hän esitti huonon terveytensä. Hän kuitenkin palasi ehdokkuudesta kieltäytyttyään Suomen Naisyhdistyksen puheenjohtajaksi. Asia alkoi kiinnostaa minua ja aineiston avulla haluan kuvata lukijoille sitä, millaista Aleksandran kannalta oli työskennellä ensimmäisessä eduskunnassa. Miksi työ politiikan huipulla vaikuttamassa naisen asemaan lainsäädännöllä ei kuitenkaan ollut tarpeeksi palkitsevaa, jotta Aleksandra olisi halunnut jatkaa sitä vain reilun vuoden toiminnan jälkeen. Näitä kysymyksiä esitin aineistolle, ja siitä nousi selvästi esille asioita, joita voidaan pitää syynä Aleksandran luopumiselle ehdokkuudesta. Huono terveys ei ollut ainoa syy vetäytymiselle.

Lähestymistapani on uusien kysymysten esittäminen lähteille. Aleksandran kirjeet muodostavat päälähteeni, ja niitä on käytetty ennenkin esimerkiksi Tyyni Tuulion elämäkerrassa ja Juha Alan psykohistoriallisessa tutkimuksessa. Olen pyrkinyt näkemään samat lähteet eri näkökulmasta, ja tuomaan näin uutta näkökulmaa Aleksandran toimintaan. Näkökulmani siirtyy yhteiskunnan vallitsevista aatteista yksilöön. Yritän hahmottaa Gripenbergin ajatusmaailman ja sen pohjalta selittää hänen motiivejaan ja tunnelmiaan.

1.2 Lähteet ja kirjallisuus

Aleksandra Gripenbergiltä on jäänyt jälkeen laaja aineisto. Kirjeitä hänen kirjeenvaihdostaan on jäänyt tuhansia, lapsuudesta kuolinvuoteen asti. Kirjeet on arkistoitu Suomen Kirjallisuuden Seuran arkistoon. Arkistossa on sekä Gripenbergin itsensä kirjoittamia kirjeitä että hänen vastaanottamiaan kirjeitä. Omaa työtäni koskien mielenkiintoisimmat kirjeet ovat olleet Gripenbergin omaan vaalipiiriin Emma Åkermanille⁴ osoitetut sekä Hilda Käkikoskelle ja Hildi Ennolalle⁵ kirjoitetut. Ennola oli myös pyytänyt Aleksandraa laittamaan ylös tunnelmiaan eduskuntatyöstä iltaisin tai vaikka kesken eduskuntatyön.⁶

⁴ Emma Åkerman oli Aleksandran lapsuuden ystävä ja asui Aleksandran vaalipiirissä. Kirjoittaessaan vaalipiiriinsä Aleksandra osoittaa kirjeet Emma Åkermanille, vaikka kirjeet ovat olleet julkisia.

⁵ Hildi Ennola on Aleksandran nuoruuden ystävä ja Hilda Käkikoski asui Ennoloiden luona Karjalohjalla.

⁶ Tuulio 1959, 300.

Arkistossa on määrällisesti enemmän Aleksandran saamia kirjeitä, jotka ovat joko vastauksia hänen kirjeisiinsä tai yhteydenottoja mitä erilaisimmissa asioissa. Näiden kirjeiden rivien välistä voi lukea, mitä Aleksandra on edellisessä kirjeessään kirjoittanut. Toinen käyttämäni arkisto on Helsingin kaupungin arkisto, jossa sijaitsevat Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat. Asiakirjojen joukossa on Aleksandran kirjeitä ja erilaista muuta Aleksandralta jäänyttä aineistoa, kuten kutsukortteja ja hänen testamenttinsa. Osa kirjeistä on Tyyni Tuulion puhtaaksi kirjoittamia ja osin suomentamia.

Kolmas käyttämäni lähde on Aleksandran toimittama lehti *Koti ja Yhteiskunta*. Lehdestä olen käyttänyt vuosien 1906 ja 1907 numeroita. Lehti kuvastelee Aleksandran ajatuksia naisasiasta ja politiikasta. Hän toimi sen päätoimittajana ja kustantajana ja kaikki lehteen kirjoittaneet olivat Aleksandran luottohenkilöitä. Mitään Aleksandran ajatusmaailmaan sopimatonta lehdessä ei painettu ja hän myös muokkasi materiaalia mieleisekseen.⁷ Suomen Kirjallisuuden Seuran, Helsingin Kaupungin Arkiston ja *Koti ja Yhteiskunta* lehden lisäksi olen käyttänyt valtiopäiväasiakirjoja vuosilta 1907 ja 1908 sekä anomusvaliokunnan pöytäkirjoja vuodelta 1907.

Aleksandra Gripenbergistä on kirjoitettu kaksi kirjaa. Tyyni Tuulio kirjoitti jo 1959 Gripenbergin elämäkerran *Aleksandra Gripenberg, kirjailija, taistelija, ihminen*. Elämäkerrassa kerrotaan myös Gripenbergin kansanedustajakaudesta, mutta kirja on kuitenkin painottunut Gripenbergin lapsuuteen ja aikaan ennen kansanedustajuutta. Kansanedustajuutta käsitellään teoksen loppupuolella lyhyesti, ja esimerkiksi syyt kansanedustaehdokkaaksi asettumiselle tai siitä luopumiselle on käsitelty vain Aleksandran itse mainitsemien syiden toteamisena. Tyyni Tuulio ei juuri ole pohtinut Aleksandran toimintaa syvällisemmin, vaan on tyytynyt Aleksandran julkituomiin syihin. Lisäksi Tuulio ilmoittaa kirjassaan, ettei käytä materiaalina Aleksandran Hildi Ennolalle kirjoittamia keskellä eduskuntatyötä kirjoitettuja muistiinpanoja.⁸ Tuulion teoksessa on kuitenkin erinomaisen tarkasti dokumentoitu Aleksandran elämän kulku. Missä hän milloinkin liikkui ja mitä teki.

Toinen Aleksandrasta kirjoitettu kirja on Juha Alan *Suomineito ja suojeelusikä* (1999). Tutkimuksessa Ala vertailee sortovuosien aiheuttamien tuntemusten heijastumista

⁷ *Koti ja Yhteiskunta* 1907 nro 6, 65; Lempiäinen 2003, 59-60.

⁸ Tuulio 1959, 300.

lainsäädäntöön ja käyttää esimerkkinä Aleksandraa. Tutkimuksessa on psykohistoriallinen tutkimusote, joka on auttanut minua hahmottamaan Aleksandran tunnepuolta ja hänen käyttäytymistään. Kaikissa kohdissa en kuitenkaan omassa tutkimuksessani yhdy Alan näkemyksiin. Meillä on hyvin erilainen tutkimusmetodi, enkä ole itse perehtynyt psykologiaan. Alan kirjan näkökulmana on sortovuosien vaikutus lainsäädäntöön, ja hän jättää Aleksandran kohdalla vähemmälle huomiolle Aleksandran kansainvälisestä naisliikkeestä saamat vaikutteet. Ala jättää Aleksandran ehdokkaaksi asettumisen motiivit lähes kokonaan käsittelemättä, sen sijaan Aleksandran pettymystä eduskuntatyöhön Ala jonkin verran tutkimuksessaan käsittelee. Ala tulkitsee Aleksandran pettyneen Suomen kansaan ja eduskunnan työskentelyyn. Sen sijaan hän ei syvemmin perehdy suomalaisen puolueen eduskuntaryhmän sisäiseen dynamiikkaan.

Aleksandrasta on kirjoitettu myös melko tuore artikkeli. Maija Hirvonen-Lintusen ja Merja-Liisa Hinkkasen kirjoittama *Aleksandra Gripenberg – taistelija ja kansainvälinen naisasianainen* Pirjo Markkolan ja Aleksandra Ramsayn toimittamassa kirjassa *Yksi kamari – kaksi sukupuolta* (1997). Siinä käsitellään Aleksandran kansanedustajakautta. Yritän kuitenkin tässä työssä porautua Aleksandran motiiveihin ja katsantokantaan syvemmälle kuin artikkelissa on pyritty. Artikkelikokoelmassa on muitakin tutkimukselleni hyödyllisiä artikkeleita. Pirkko K. Koskinen on kirjoittanut artikkelin *Äänioikeuden lainsäädäntö historiaa*, ja Irma Sulkunen naisten äänioikeuden kehityksestä otsikolla *Naisten äänioikeus meillä ja muualla* sekä Mervi Kaarninen Aleksandran puoluetoverista Hedvig Gebhardista artikkelissa *Hedvig Gebhard: Pellervossa, parlamentissa ja puutarhassa*.

Maija Lintunen on myös tehnyt Aleksandrasta myös pro -gradututkielman, *Aleksandra Gripenbergin ulkomaan kontaktit 1887-1913*, jossa hän tutkii Aleksandra Gripenbergin suhteita kansainväliseen naisasialiikkeeseen Aleksandran kirjeenvaihdon kautta. Tutkielma ei suoraan liity työni aiheeseen, mutta siitä on ollut apua tutkiessani naisliikkeen vaikutusta Aleksandran ajatusmaailmaan. Lintunen on myös kehitellyt jatko-opintojen tutkimussuunnitelmaa Aleksandran suhteista kansainvälisen naisliikkeen vaikuttajiin ja tehnyt asiasta Tampereen Yliopiston verkkosivuille tutkimussuunnitelman.⁹

⁹ www.uta.fi/laitokset/historia/ylhitutsem2001/Hirvonen-LintunenMaija.pdf.

Eduskunnan toiminta oli Aleksandran lisäksi toinen tutkimukseni pääkohde. Sen työskentelyä olen tutkinut eduskunnan pöytäkirjojen lisäksi tutkimuskirjallisuudesta ja elämäkertoista. Vuonna 2006 on ilmestynyt ensimmäinen osa eduskunnan uudesta historiasarjasta *Eduskunta 100-vuotta*. Ensimmäisen osan, *Edustuksellisen kansanvallan läpimurto*, on kirjoittanut Juhani Mylly. Sarjasta ilmestyi joulun 2006 tienoilla myös toinen ja kolmas osa. Varsinkin kolmas osa *Naiset Suomen eduskunnassa* on ollut hyödyllinen tutkimukselleni. Siinä käsitellään naisten osuutta lainsäädäntötyössä ensimmäisestä eduskunnasta näihin päiviin asti. Kolmannen osan kirjoittajat ovat Irma Sulkunen, Maria Lähteenmäki ja Aura Korpi-Tommola. Myös eduskunnan historiakomitean toimittama *Eduskuntalaitoksen historia V* vuodelta 1958 on ollut apuna kartoittaessani lainsäädäntöä ennen ensimmäistä eduskuntaa sekä ensimmäisen eduskunnan toimintaa ja lainsäädäntöä. Tässä kirjassa ei kuitenkaan puututa erityisesti naisten toimiin ensimmäisessä eduskunnassa. Naisten panosta eduskuntatyöhön on tutkinut myös Aune Innala teoksessaan *Suomen naisen alkutaival lainsäätäjänä 1907-1917*, joka ilmestyi jo vuonna 1968.

Saadakseni syvemmän ja inhimillisen kuvan eduskunnan työskentelystä ja varsinkin suomalaisen puolueen eduskuntaryhmästä olen käyttänyt elämäkertoja ja muistelmia. Presidentti Paasikiven *muistelmia sortovuosilta* on ollut erityisenä apuna. Muistelmien ongelmana on niiden sopuisa kuva tuosta ajasta. Paasikivi ei puutu sanallakaan eduskuntaryhmän mahdollisiin erimielisyyksiin, jotka taas nousevat hyvin selvästi esiin Aleksandran kirjeistä. Paasikivi ei myöskään kommentoi toteamustaan, että osa eduskuntaryhmän maalaisedustajista¹⁰ siirtyi myöhemmin Maalaisliittoon. Paasikivi ei myöskään juuri mainitse naisia muistelmissaan, vaan keskittyy puolueen johtoryhmän miesten toimintaan.

Lisätietoa suomalaisesta puolueesta sain Hannu Salokorven tutkimuksesta *Pietarin tie. Suomalaisen puolueen ja suomettelainen politiikka helmikuun manifestista 1899 Tarton rauhaan 1920*. Salokorpi on tutkinut Suomalaisen puolueen muodostumista ja sen johtohahmojen ideologioita sekä sopeutumista muuttuvaan valtakunnan politiikkaan. Teoksesta olen saanut käsityksen suomalaisen puolueen hierarkiasta ja sen toiminnasta eduskunnassa.

¹⁰ Maalaisedustajiksi kutsuttiin puolueen Helsingin ulkopuolelta valittuja edustajia, jotka eivät olleet yleisehdokkaita. Osa näistä oli kokeneita valtiopäivämiehiä talonpoikaissäädystä.

Myös Gripenbergin puoluetovereista Hilda Käkikoskesta ja Hedvig Gebhardista on tehty elämäkerrat. Esteri Karilaan Hilda Käkikosken elämäkerrasta *Isänmaan tytär* (1934) on löytänyt mainintoja puolueyhmän ristiriidoista. Sen sijaan teos kuvaa hyvin puolueen vaaliväitöitä. Tänä vuonna ilmestynyt Riitta Mäkisen ja Anna-Liisa Sysiharjun Hedvig Gebhardin elämäkerta *Eteenpäin ja ylöspäin. Hedvig Gebhardin osuus ja toiminta* valottaa mielenkiintoisella tavalla naisten toimintaa vaalien alla ja eduskunnassa. Tutkimuksessa on käsitelty monia teemoja, joihin itsekin olen kiinnittänyt huomiota, kuten Aleksandran ja Hedvigin suhde valituksi tulemisen jälkeen.

1800-luvun ja 1900-luvun alun yhteiskunnan ja toiminnan ymmärtäminen on tutkijalle haasteellista. Ymmärtääkseni tuon ajan yhteiskuntaa olen tutustunut professori Irma Sulkusen tutkimuksiin aikakauden aatteista, kansalaisyhteiskunnan synnystä ja poliittisesta järjestäytymisestä. Sulkunen käsittelee aiheita tutkimuksissaan *Raittius kansalaisuskontona, raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin* (1988). Naisten osuutta yhteiskunnassa ja sukupuolen vaikutusta yksilöön sekä yksilön ja yhteiskunnan suhteeseen on minulle valottaneet Sulkusen *Mandi Granfelt ja kutsumusten ristiriita* (1995) sekä artikkeli *Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus* Risto Alapuron toimittamassa teoksessa *Kansa liikkeessä* (1997). *Naisen kutsumus, Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen* (1989), Miina Sillanpäästä tehty tutkimus, on ollut erityisen hyödyllinen, koska se käsittelee eduskunnassa vaikuttanutta naiskansanedustajaa, joka kohtasi elämässään samanlaisia haasteita kuin Aleksandra.

1.3 Yhteiskunta

Naisen oikeudellinen asema oli 1900-luvun alussa Suomen suuriruhtinaskunnassa epäitsenäisenä. Naimisissa olevalla naisella ei ollut omistusoikeutta, vaan avioliiton solmimisen myötä naisen omaisuus siirtyi aviomiehelle. Naimattomalla naisella oli oikeus omistaa. Vuonna 1898 annettu holhouslaki oli tehnyt heistä täysvaltaisia 21-vuotiaana.¹¹ Työssäkäyvät naiset olivat suurimmaksi osaksi naimattomia. Naisen mentyä naimisiin hänen odotettiin jäävän kotiin hoitamaan taloutta ja lapsia. Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa ei ollut kodin ulkopuolisia työpaikkoja naisille, vaan työskentely tapahtui kodin piirissä hoitaen taloutta ja lapsia. Nainen oli patriarkalisessa alistus ja riippuvuussuhteessa mieheensä

¹¹ Koskinen 1997, 35.

nähdessä. Samassa asemassa olivat myös muut talouteen kuuluvat, kuten palveluskunta. Talon isäntä päätti heidän asioistaan, ja oli lain mukaan vastuussa taloutensa tapahtumista.¹² Järjestelmä ei kuitenkaan ollut näin yksiselitteinen. Nainen ei ollut pelkästään alisteisessa asemassa mieheensä nähden, vaan he elivät myös jonkinlaisessa symbioosissa. Ilman naisen hoitamia askareita perhe ei toiminut. Mies ei siis tullut toimeen ilman naisen työpanosta eikä nainen miehen.¹³

Yhteiskunnan murros, Suomen teollistumisen alku, väestömäärän kasvu ja uusi lainsäädäntö, kuten irtolais- ja elinkeinolain kumoaminen, saivat aikaan vanhan järjestelmän hajoamisen. Murros näkyi sekä maaseudulla että kaupungissa tilattoman väestön siirtymisenä taajamiin tehtaisiin töihin, palvelijoihin porvariskoteihin tai kaupanalalle. Muuttoliike maalta kaupunkiin nosti monen vaikkapa tehtaiseen töihin päässeen elintasoja, ja toi uutta vapaa-aikaa. Toisaalta se toi esiin monenlaisia ongelmia. Maalta kaupunkiin muuttaneet nuoret naiset olivat alttiita prostituutiolle ja häikäilemättömien työnantajien hyväksikäytölle. Porvariperheillä oli nyt vara valita palkollisensa, mutta toisaalta uusi vapaus myöskin tempaisi työntekijät vaatimaan oikeuksiaan, kuten lomien ja työpäivien pituuden määrittelyä.¹⁴ Myös työolot tehtaissa saattoivat olla vaaralliset ja palkka huono.

Yhteiskunnan muutokseen vastasi Suomessa ennen näkemätön järjestäytymisen aalto. Kansalaiset järjestäytyivät erilaisiin liikkeisiin, alkaen 1700-luvun lopun herätysliikkeistä. 1800-luku oli järjestäytymisen kulta-aikaa. Kaupunkien rouvasväenyhdistykset ja vapaapalokunta olivat alkua. 1800-luvulla syntyivät suuret joukkoliikkeet, kuten raittiusliike ja sosialistit. Suomessa puolueiden virallinen järjestäytyminen tapahtui myöhään. Porvaripuolella vasta, kun yleinen ja yhtäläinen äänioikeus oli saavutettu¹⁵. Sosialistit olivat nopeampia, työväenliike järjestäytyi puolueeksi 1899.¹⁶ Forssan kokouksessa 1903 päätettiin puolueen ohjelmaan sisällyttää vaatimus yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta.¹⁷ Poliittista toimintaa oli silti jo ennen puolueiden virallista järjestäytymistä. Vasemmalla työväenliike,

¹² Sulkunen 1989, 25-31.

¹³ Sulkunen 1997, 16.

¹⁴ Esimerkkinä palvelijoiden ja emäntien ristiriidoista Mandi Granfeltin ongelmat palvelusväen kanssa. Sulkunen 1995, 72-73. Naisten oikeudellisesta asemasta Korpi-Tommola 2006, 212-214.

¹⁵ Vanhasuomalaiset pitivät puoluekokouksensa 22.-24.10.1906.

¹⁶ Sulkunen 1997, 18.

¹⁷ Innala, 1969, 69.

joka muotoutui sosiaalidemokraateiksi. Oikealla olivat jo säätyvaltiopäivillä vaikuttaneet fennomaanit, jotka jakaantuivat vanha- ja nuorsuomalaisiin.¹⁸

Suomessa oli 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa kolme naisten asiaa eri kantilta ajavaa naisjärjestöä. Raittiusliike oli suurin yksittäinen naisten asiaa ajava liike. Raittiusliike toimi useille naisasianaisille porttina sosiaalidemokraattiseen liikkeeseen. Sosiaalidemokraattinen liike ajoi voimakkaasti yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta ja naisten työolojen parantamista lainsäädäntöteitse.¹⁹ Oikealla, porvaripuolella, oli kaksi yhdistystä Suomen Naisyhdistys ja Naisasialiitto Unioni. Unionin olivat perustaneet Suomen Naisyhdistyksestä eronneet jäsenet ja sen jäsenistö edusti laajaa kirjoa erilaisia katsantokantoja. Eduskuntavaalien alla unioniin kuuluvat naiset jakaantuivat eri puolueisiin, esimerkiksi Lucina Hagman nuorsuomalaisiin ja Hedvig Gebhard Suomalaiseen Puolueeseen. Sen sijaan Suomen Naisyhdistyksen jäsenet liittyivät vahvoin sitein suomalaiseen puolueeseen jo ennen eduskuntauudistusta ja toimivat sen puitteissa myös virallisen järjestäytymisen jälkeen. Aleksandra yhdistyksen puheenjohtajana ei muodostanut poikkeusta.²⁰

Aleksandra sai mallin naisten asioiden ajamiseen kansainvälisiltä kentiltä. Suurella ulkomaanmatkallaan Englannissa ja Amerikassa Aleksandra tutustui näiden maiden naisasianaisiin ja piti yhteyttä heihin koko loppuelämänsä. Kansallinen naisasialiike oli alkanut muotoutua jo 1800-luvun alussa ja 1870-luvulle tultaessa esimerkiksi Ranskassa, Saksassa, Englannissa ja USA:ssa oli kansalliset naisasiajärjestöt. Kansainvälinen naisasialiike ei suinkaan ollut yhtenäinen ja yksimielinen. Ensimmäinen perustettu naisasiajärjestö oli International Council of Women (ICW), kansainvälinen naisasialiitto, joka perustettiin 1888. Aleksandra toimi ICW:n parissa, ja kannatti liikkeen vanhoilliseksi ja varovaiseksi luonnehdittua linjaa. ICW toimi ainoana kansainvälisenä naisjärjestönä vuoteen 1904, jolloin perustettiin IWSA, Kansainvälinen Naisten Äänioikeusliitto. Tähän järjestöön Aleksandra suhtautui varauksella, voisi jopa sanoa epäilevästi. Suurimpana syynä keskittymiseen ICW:n toimintaan olivat Aleksandran luomat henkilökohtaiset suhteet liikkeen johtaviin naisiin. Gripenberg oli esimerkiksi hyvä ystävä Lady Aberdeenin kanssa, joka oli

¹⁸ Nuorsuomalaiset suhtautuivat Venäjään tiukan perustuslaillisesti. He vastustivat ehdottomasti kaikkia Venäjän sortotoimenpiteitä pitäytyen Suomen lakien mukaisessa toiminnassa. Vanhasuomalaiset, tuleva suomalainen puolue, oli myöntövyvyysuuntautunut ja myötäili Venäjän mielihaluja tiettyyn rajaan asti. Suomalaisen puolueen johtajien suhtautumisesta Venäjään luvussa Suomineidon sortovuodet taustana poliittisille vaatimuksille.

¹⁹ Aleksandra tiedosti hyvin sosiaalidemokraattien ehdottomuuden yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ajajina. Tuulio 1959, 274. Raittiusliikkeestä Sulkunen 1988.

²⁰ Jallinoja 1983, 34-42.

ICW:n puheenjohtaja.²¹ Kun käsittelem tässä työssä naisasiaa tai naisliikettä Aleksandra Gripenbergin yhteydessä tarkoitan aina ICW:n ja Suomen Naisyhdistyksen ajamaa linjaa. Näiden yhdistysten linja oli konservatiivinen ja kannatti äänioikeuden laajentamista naisille ainoastaan samoilla ehdoilla kuin miehille. Toisin sanoen äänioikeus olisi ollut sidottuna varallisuuteen ja sitä kautta yhteiskuntaluokkaan.²²

1.4 Käsitteet

Tutkimuksen tärkeimpiä käsitteitä on sukupuoli. Sukupuoli kulkee työssä väistämättä, vaikka siihen ei kiinnitettäisikään erikseen huomiota. Gripenberg oli oman aikansa, 1800-luvun, yhteiskunnan osa ja tuossa yhteiskunnassa sukupuolella oli suuri merkitys. Sukupuolten erkaantuminen alkoi jo lapsuudessa, kun tytöt ja pojat kasvatettiin eri tavalla, sukupuolen mukaan. Poikien kasvatus valmisti heidät julkiseen toimintaan kodin ulkopuolella kun taas tyttöjen kasvatus ohjasi tytöt kodin yksityiseen piiriin. En nosta sukupuolen käsitettä tässä työssä mitenkään erityisesti myöhemmässä vaiheessa, mutta se kulkee koko ajan kuvauksessa. Aleksandra Gripenbergin elämä olisi ollut hyvin toisenlainen, mikäli hän olisi ollut mies.²³ Naisten toiminta poliittisessa ja julkisessa piirissä oli rajoitettua vielä eduskuntaudistuksen jälkeenkin. Varsinkaan Aleksandralle astuminen julkiseen poliittiseen toimintaan ei ollut itsestään selvää, kuten tulen osoittamaan käsitellessäni hänen epäilyksiään edustajaksi asettumiselle. Ongelmat naisten siirtymisestä uudelle alueelle tulevat esille pienissä asioissa, kuten siinä miten he pukeutuvat eduskunnassa.²⁴

Poliittisuus ja politiikka on mielenkiintoinen osa työtäni. Nykyään poliittiseksi voidaan määritellä lähes kaikki inhimillinen toiminta. Heikki Paloheimo ja Matti Wiberg määrittelevät kirjassaan *Politiikan perusteet* politiikan muun muassa hallitsemiseksi, vallankäytöksi, neuvotteluksi, mielipiteen muokkaamiseksi, lobbaukseksi, päätösten valmistelemiseksi ja päätösten tekemiseksi. Heidän mukaansa politiikka on myös yhteisten asioiden hoitamista ja siitä syntyviä konflikteja.²⁵

²¹ Hirvonen-Lintunen 2001. www.uta.fi/laitokset/historia/ylhitutsem2001/Hirvonen-LintunenMaija.pdf. Aihetta käsittelee myös Jallinoja 1984, passim.

²² Sulkunen 2006, 35-36.

²³ Kasvatuksesta esim. Ollila 1997, 118-123. Katso myös Markkola 2002.

²⁴ Porvarisnaiset päättivät yhdessä miten pukeutua eduskunnan juhlatilaisuuksissa. AG HE:lle 14.4.19707 Mf 304:4:128 SKS, KiA.

²⁵ Paloheimo, Wiberg 1997, 15.

Kari Palonen tematisoi politiikan ilmiötä koskevat käsitteet kahteen osin peräkkäiseen, osin rinnakkaiseen askeleeseen, jotka ovat politiikan elämän alan erottaminen toisista elämän aloista ja politiikan kvalifioiminen aktiviteettina, joka määritetään elämän aloista riippumatta. Ensimmäistä voi kuvata tilametaforin, jälkimmäistä aikailmaisuin. Toinen ulottuvuus politiikkailmiön tematisoinnissa on kahden eri aspektin identifiointi. Ilmiö voidaan nimittää poliittiseksi eli se politisoidaan tai ilmiö voidaan nimetä operatiiviseksi toiminnaksi politisoidulla pelikentällä, jolloin se nimetään politikoinniksi. Näistä ulottuvuuksista saadaan seuraava taulukko:

	Tila	Aika
nimittävä	polity	politikointi
operatiivinen	policy	politikointi ²⁶

Aleksandra Gripenberg olisi määritellyt politiikka ilmiön nimenomaan policy –luontoisena. policy-ulottuvuudella oli vahva teleologinen merkitys. Kysymyksessä ei ole itse asetettujen päämäärien toteuttaminen, vaan kansa-henkilölle on annettu tehtävä, jonka suhteen henkilöllä, ei ole valinnan varaa.²⁷ Aleksandra katsoi, että hän toteutti hänelle annettua tehtävää, eikä hänellä ollut valinnan varaa tässä asiassa. Aleksandralle poliittista oli vain toiminta, joka tapahtui suoraan puolueen virallisissa elimissä tai kokouksissa, sekä tietysti työ eduskunnassa. Sen sijaan työ Suomen Naisyhdistyksessä ei ollut Gripenbergin mielestä poliittista, vaikka aihe olisi ollut meidän ajastamme katsoen poliittinen. Aleksandra Gripenbergin mielestä äänioikeustyö, vaikuttaminen valtiopäiväedustajiin tai esimerkiksi fennomania itsessään, kun sitä ei harjoitettu suoraan puolueessa, ei ollut poliittista. Tämä tulee ilmi Gripenbergin kirjeenvaihdosta, ja oli ainakin yhtenä syynä hänen eroamiselleen Suomen Naisyhdistyksestä ennen kansanedustajakauttaan.²⁸ Toiminta, jota me pidämme ehdottomasti poliittisena vaikuttamisena ei ollut Aleksandran mielestä poliittista. Kari Palonen toteaa, että politiikka ilman etuliitteitä näyttäytyy 1900-luvun alussa ensisijaisesti maailmanpolitiikkana ja suurvaltojen ulkopoliittikkana. Yksityishenkilöiden linjavetoja ei vielä tuolloin kutsuttu politiikaksi.²⁹

²⁶ Palonen 2003, 470.

²⁷ Palonen 2003, 477.

²⁸ Gripenberg erosi Suomen Naisyhdistyksestä ennen suomalaisen puolueen viralliseksi ehdokkaaksi lähtemistä 1906. Asiaa tarkastellaan lähemmin luvussa 5. Ks. esimerkiksi AG:n kirje EÅ:alle 8.12.1907. Mf 305: 12:60. KiA, SKS. Vrt. Palonen 2003, 477.

²⁹ Palonen 2003, 479. Palonen löytää ensimmäisiä ilmauksia yksityishenkilöiden linjanvedosta politiikkana presidentti Relanderin päiväkirjoista 1920-luvun loppupuolelta.

Kolmas merkittävä käsite työssäni on kansa. Ilkka Liikanen toteaa teoksessa käsitteet liikkeessä, että niin kauan kuin politiikkaa on suomenkielellä tehty on kansa ollut suomalaisen kulttuurin avainkäsitteitä. Liikanen näkee kansa-käsitteen poliittisen käytön yleistymisen liittyvän vapaaehtoisen kansalaistoiminnan leviämiseen laajempiin väestöryhmiin. 1860-luvulla kansa-käsite politisoitui uudella radikaalilla tavalla suomalaisessa poliittisessa keskustelussa. Puolueiden muodostuessa tiiviimmiksi ryhmittymiksi kansa-käsitteellä ei enää pyritty vain vahvistamaan kansallisia valtiollisia rakenteita ja poliittisia instituutioita, vaan keskeiseksi nousi politiikan valtapiirin laajentaminen ja vanhojen valtarakenteiden haastaminen kansan nimissä. Tällaisen uuden retoriikan keulahahmona voidaan pitää Y. K. Yrjö-Koskista.³⁰

Yrjö-Koskinen teki kansasta poliittisen toimijan kansallisen poliittisen areenan sisällä. Kansan tahto ja toiveet asetettiin vallan ylimmäksi perustaksi. Suomalaisen politiikan kielen muutos liittyy myös yhteiskunnallisen ja poliittisen toiminnan areenoiden syntyyn. 1870 -luvulle tultaessa ruotsinkielisen julkisen keskustelun ja kaupunkien sivistyneistön porvareiden ja käsityöläisten yhdistysten rinnalle alkoi kasvaa toimintatila, jonka loivat joukkojärjestäytyminen ja rahvaalle suuntautunut lehdistö. Uuden toimintakentän syntyminen asetti myös kielikysymyksen uuteen valoon. Uusien toimijoiden puoleen oli mahdollista kääntyä vain suomenkielellä, jolloin sivistyneistöryhmät joutuivat punnitsemaan kielikysymystä suhteessa siihen, millaisena he halusivat nähdä poliittisen kentän.³¹

Fennomaanisivistyneistön poliittinen retoriikka kansasta oli kuitenkin kaksiulotteista. Kiistassa liberaalin sivistyneistön kanssa fennomaanit viittasivat kansaan ja kansan tahtoon. Kansan, rahvaan, parissa paikallisilla puhujalavoilla viitoitettiin suuntaa puhumalla ”kansallisen sivistyksen” ja ”kansallishengen” vaatimuksista.³² Aleksandra Gripenberg vannoutuneena fennomaanina näki kansan juuri tällaisena ohjattavana kohteena, vaikka tunsikin tekevänsä työtä kansan parhaan eteen. Hän katsoi ainakin ennen kansanedustajan uraansa edustavansa Suomen kansaa ja ajavansa sen etua, mutta toisaalta hän suhtautui kansaan valistettavana objektina.³³

³⁰ Liikanen 2003, 257, 280.

³¹ Liikanen 2003, 283.

³² Liikanen 2003, 287.

³³ Aleksandran käsitystä kansasta selvitetään tarkemmin luvuissa Aleksandra ajamassa raittiutta ja Suomen kansan puolesta.

2. Kasvu kansanedustajaksi

2.1 Kodin ilmapiiri ja Aleksandran kasvatus

Aleksandra Gripenberg oli jo lapsuuden kodistaan saanut mallin velvollisuuden tunteesta ja oman työn tinkimättömästä loppuun saattamisesta.³⁴ Tämä perintö näkyy hänen ahkeruudessaan ja työnsä määrässä. Anne Ollila käsittelee sivistyneistön tyttöjen kasvatusta artikkelissaan *Toimeliaat virkanaiset. Sivistyneistönaiset 1800-luvun lopussa*. Aleksandra Gripenberg pyrittiin kasvattamaan sivistyneistön kasvatusihanteiden mukaan. Uskonnollisuus leimasi erityisesti tyttöjen kasvatusta, eikä Aleksandran kasvatus tehnyt tästä poikkeusta. Uskonnollisen kasvatuksen ydin oli, että vanhemmat opettivat lasta alistumaan Jumalan tahtoon. Vanhemmat toimivat jumalan tahdon ilmaisijoina, ja lapsilta vaadittiin täydellistä kuuliaisuutta vanhempiaan kohtaan. Uppiniskaisuus ja huonot tavat pyrittiin kitkemään lapsista pois jo varhaisessa vaiheessa. Luterilainen huoneentaulu, joka noudatti patriarkaalista hierarkiaa oli kasvatuksen johtosääntönä. Talon isäntä oli perheen pää ja hänen jälkeensä seurasi vaimo. Perheen sisäisiä sääntöjä olivat kuuliaisuus ja alamaisuus. Vaimon tuli olla kuuliainen miehelleen ja lasten taas kuuliaisia isälleen ja äidilleen. Isännän vastuulla oli, että jokainen hänen taloudessaan oppi vastuunsa ja kutsumuksensa itse kullekin asetetussa asemassa.³⁵

Vaikka isä oli vastuussa lasten kasvatuksesta käytännössä usein varsinainen työ jäi kuitenkin äidille. Kasvatuksessa tärkeää oli sukupuolen mukaisuus. Poikien kasvatus suuntautui jo varhain kodin ulkopuolista toimintaa silmällä pitäen. He saivat leikkiä vapaammin ulkona, ja saattoivat päästä esimerkiksi isän mukana asioita hoitamaan. Poikien kasvatukseen kuului yleensä myös muodollinen koulutus. Pojat opiskelivat isän hyväksi katsomassa koulussa, joka sijaitsi yleensä kaukana kotoa. Tytöt sen sijaan kasvatettiin pienestä pitäen hoitamaan velvollisuuksiaan kodin seinien sisäpuolella. Koulutukseen kuului uskonnollisen opetuksen lisäksi käytännön taitoja, kuten pöydän kattaminen erilaisiin tilaisuuksiin tai juomien tarjoileminen vieraille. Myös muodin seuraaminen ja vaatteiden kunnostus olivat tärkeitä tyttöjen koulutuksessa. Säätyläistyöille katsottiin yleensä riittävän kotona annetun opetuksen,

³⁴ Tuulio 1959, 19. Ala 1999 passim. Säätyläisnaisten kasvatuksesta myös Ollila 1997, 188-122. Ks. myös Markkola 2002.

³⁵ Ollila 1997, 118-119.

eikä heitä lähetetty kouluun. Muodollinen koulutus oli tytöille poikkeuksellista. Pojat koulutettiin ensin, ja mikäli perheellä oli varoja ja halua kouluttaa tyttöjä he saattoivat päästä tytöille sopiviin oppilaitoksiin.³⁶

Tuulion elämäkerrassa Aleksandran vanhempi sisar Maria kertoo Aleksandran olleen tottelevainen, ystävällinen, ahkera ja kiltti. Kaikki määreitä, jotka liitettiin, ja yhä liitetään, hyvin käyttäytyvään tyttöön. Samassa teoksessa myös Hilda Käkikoski kertoo Aleksandran velvollisuuden tunnosta jo lapsuudessa. Aleksandra esimerkiksi korjaili sisarustensa huolimattomuutta kotitöissä. Aleksandra oli sisarusjoukon toiseksi viimeinen, ja varmasti kuopuksen asema hänen neljän ensimmäisen elinvuotensa aikana vaikutti myös hänen kasvatukseensa ja häneen kohdistuneisiin vaatimuksiin.³⁷

Uskonnolla oli tärkeä sija jokapäiväisessä elämässä. Uskonnollinen kasvatus ”sopi” erityisesti tytöille. Ensimmäisen herätyksensä Aleksandra sai ollessaan 12-vuotias isän kuoltua ja toisen pari vuotta myöhemmin sisarpuolen kuollessa. Aleksandralla oli siis ollut uskonnollinen herätys jo ennen rippikoulua, ja siellä hänen uskonsa vain vahvistui. Rippikoululla oli voimakas vaikutus Aleksandraan. Konfirmaation jälkeen Aleksandra sai äidiltään lahjaksi sormuksen, jota hän piti sormussormessa. Näin hänestä tuli Jeesuksen morsian, ja kirjeessään Sofie Gyldénille Aleksandra kuvailee Jeesusta ”sielunsa sulhaseksi”. Samalla Jumalan ohjaus näytti Aleksandralle hänen paikkansa ja osansa maailmassa. Aleksandran maanpäällinen toiminta oli Jumalan osoittamaa toimintaa tuonpuoleisen hyväksi.³⁸

Kuten sivistyneistön tytärten opetuksesta yleensä, vastasi Aleksandran kotikoulutuksesta varhaisvuosina äiti. Äiti oli muutenkin merkittävä henkilö Aleksandran elämässä, sillä juuri Aleksandra hoiti äitiään Lappeenrannassa tämän kuolemaan saakka, vuoteen 1880.³⁹ Äidin vaikutus oli siis Aleksandran elämässä hyvin suuri. Aleksandran isä oli vanhaa aatelistaa sukujuurta, ja Aleksandran ollessa neljävuotias hänet valittiin senaattoriksi. Lapset siis epäilemättä kasvatettiin sivistyneistön ihanteiden mukaisesti. Aleksandran äiti sen sijaan ei ollut aatellinen. Äiti oli kotoisin Tamperelaisesta työläiskodista, ja ollut nähtävästi palvelijana

³⁶ Ollila 1997, 118-123.

³⁷ Tuulio 1959, 22-23. Nuorin sisar Julia syntyi neljä vuotta Aleksandran jälkeen.

³⁸ AG:n kirje SG:lle 15.5.1874. Mf 306:4:3 SKS, KiA. Aleksandra kävi rippikoulun 1874.

³⁹ SG AG:lle 15.3.1880. Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Tuulio 1959, 54. Taloudessa asui myös sisar Julia, mutta Aleksandra valitteli hänen olevan vielä kovin lapsellinen.

Voipaalan kartanossa ennen naimisiin menoaan. Tuulio uumoilee, että vanhempien avioliitto oli aikoinaan skandaali ja suhde virallistettiin raskauden takia.⁴⁰

Koska äidillä oli säätyläisperheiden tapaan vastuu Aleksandran kasvatuksesta, voidaan pohtia miten tämän oma alkuperä vaikutti kasvatustehtävän hoitamiseen. Työläistaustan johdosta äidin oma koulutus, tai mahdollisesti sen puuttuminen, varmasti vaikutti Aleksandraan. Säädynmukaisen kasvatuksen antaminen saattoi olla äidille haasteellista, koska hänen oma taustansa oli täysin erilainen. Voidaan pohtia miten äidin työläistausta vaikutti Aleksandran käsitykseen omasta säädystään ja asemastaan. Äidin työläistaustan vuoksi Aleksandra saattaa olla tuntenut olevansa heikoilla jäillä sekä sen johdosta, ettei ollut molempien vanhempiensa puolelta säätyläinen, mutta myös sen vuoksi, että hänet oli mahdollisesti kasvatettu puutteellisesti johtuen äidin omasta taustasta.

Aleksandra oli koulutuksellisesti erilaisessa asemassa verrattuna muihin siskoksiin. Hän oli nimittäin isän toisen avioliiton lapsista ainoa, joka ei saanut muodollista koulutusta. Perheen pojat lähtivät kukin vuorollaan sopivaan kouluun, ja myös muut sisaret saivat muodollisen koulutuksen. Maria ja Elisabeth olivat molemmat käyneet koulua Pietarissa, Maria ruotsalaista kirkkokoulua ja Elisabeth Smolnan naisopistoa, ja nuorin sisko Julia lähti opettajaseminaariin äidin kuoltua. Aleksandraa opettivat hänen Pietarissa opiskelleet siskonsa, joilla nähtävästi oli kotiopettajattaren pätevyys, mutta todistuksia opetuksesta ei tietenkään saanut. Saattaa olla että Aleksandran myöhempi haikailu muodollisen koulutuksen perään johtui myös tarpeesta todistaa oma pätevyytensä muodollisen koulutuksen puutteesta huolimatta.⁴¹

Aleksandran asema oli ongelmallinen, koska hän oli sisaruskatraassa jonkinlainen väliinputoaja. Hänen isänsä oli kuollut 1869, mikä tietysti vaikutti perheen taloudelliseen toimeentuloon. Lasten kouluttaminen oli kallista, eikä äidillä isän kuoltua ollut voimavaroja pohtia Aleksandran koulutusta. Aleksandra kirjeet kertovat muutenkin elintason laskusta Lappeenrannan vuosina. Aleksandra kirjoittaa, että heillä ei ole omaa taloa, vaan he asuvat vanhassa keltaiseksi maalatussa talossa, joka sijaitsee viimeisenä kaupungin laidalla.⁴²

⁴⁰ Oittinen 2005, 179. Ala 1999, 129-130.

⁴¹ Perheen muiden lasten koulutuksesta Tuulio 1959, 24. Tuulio 1979, 234. Muodollisen koulutuksen kaipuusta Mf 304:13:37 SKS, KiA.

⁴² Tuulio 1959, 23, 51.

Muutos Voipaalan kartanon herruudesta oli melkoinen. Äidin kuoltua 1880 Aleksandra ei lähtenyt siskonsa tavoin seminaariin, vaan asui jonkin aikaa sisartensa luona Kuopiossa ennen Topeliuksen luo muuttoa. Tuulio arvelee syyksi Aleksandran iän. Hän katsoi olevansa 23-vuotiaana liian vanha lähtemään opiskelemaan. Syitä on varmasti muitakin. Äidin kuoleman aiheuttama suru ja aiemman muodollisen koulutuksen puute varmasti aiheuttivat epävarmuutta opinteille lähtemiseen. Aleksandran asiat järjestyivät muutenkin, sillä hän pääsi asumaan sisarensa Elisabeth Steniuksen luo ja muutaman kuukauden kuluttua Aleksandra sai töitä suuren esikuvansa Zacharias Topeliuksen puhtaaksi kirjoittajana.⁴³

2.2 Naisasian piiriin

Aleksandra Gripenberg sai ensimmäiset kontaktinsa fennomaniaan ja naisasiaan sisaruksiltaan. Erytisen voimakas vaikuttaja oli Elisabeth. Lappeenrannassa asuessaan Aleksandra oli jo lukenut Snellmanin kirjoituksia, mutta muuttaessaan Kuopioon sisarensa luo Aleksandra pääsi kosketukseen Kuopion vilkkaaseen aatteelliseen elämään. Muutettuaan Topeliuksen luota Helsinkiin sisarensa Julian kanssa Aleksandra sai käännöstöitä ja ajautui tuttaviansa kautta uudelleen naisasian pariin.⁴⁴

Minna Canthin johtamana Kuopion naiset olivat suunnitelleet 1882 suomenkielistä yksityisoppilaitosta, naislyseota, joka olisi yhteinen pojille ja tytöille tai vain tytöille suunnattu. Samaan aikaan Emma Irene Åström valmistui maisteriksi ensimmäisenä naisena Suomessa. Lisäksi naisen asemasta käytiin 1882 valtiopäiväkeskustelua, kun Anders Svedberg oli tehnyt talonpoikaissäädystä anomuksen naidun naisen oikeudesta omaan palkkatuloonsa⁴⁵. Niinpä Helsingissä alkoi kokoontua 1883 epävirallinen keskustelukerho, joka keskusteli naisasiasta ja luki siihen liittyvää kirjallisuutta, kuten John Stuart Millin teosta *The Subjection of Woman* (1869).⁴⁶

Tästä keskustelukerhosta muotoutui Suomen Naisyhdistys, joka perustettiin virallisesti 1884. Aleksandra Gripenberg oli mukana alusta asti. Suomen Naisyhdistyksen perustavassa

⁴³ Tuulio 1959, 51, 54-59. Ala 1999, 142-143.

⁴⁴ AG SG:lle 19.10.1884. Aleksandra kertoo kääntävänsä Juhani Ahon töitä ruotsiksi, muttei osaa sanoa tuottaako työ hänelle mitään. Samassa kirjeessä Aleksandra kertoo kuuluvansa Naisyhdistykseen, muttei vielä tiedä mitä ajattelee asiasta. Helsingin kaupungin arkisto (HKA), Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Tuulio 1959, 86-90.

⁴⁵ Anomus hylättiin. Valtiopäivät (VP) 1882, talonpoikaissäädyn pöytäkirjat, 279-290. Tuulio 1979, 85.

⁴⁶ AG SG:lle 19.10.1884. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Tuulio 1959, 86-90.

kokouksessa olivat mukana myös hänen ystävänsä Toini Topelius⁴⁷ ja Lina Arppe, joten Aleksandra oli varmaankin kuullut toiminnastaan juuri näiden kautta. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Elisabeth Löfgren, myöhemmin Lounasmaa, joka oli ollut mukana jo keskustelukerhossa ja asian kantavia voimia. Elisabethin mies oli Viktor Löfgren, joka oli fennomaani ja Uuden Suomettaren päätoimittaja.⁴⁸

Tutustuessaan naisasiaan Aleksandran piti ensin pohdiskella uuden aatteen sopivuutta hänen omaan vakaumukseensa. Hän otti sen omakseen vasta, kun oli tullut tulokseen, ettei se sotinut hänen kristillistä vakaumustaan vastaan.⁴⁹ Aleksandra pohti naisasian ja kristillisen uskon yhteensopivuutta. Hänet oli kasvatettu luterilaisen huoneen taulun mukaan patriarkaaliseen järjestelmään, jossa mies oli perheen pää ja vaimo (nainen) hänen määräysvaltansa alainen. Aleksandra kuitenkin päätti, etteivät naisasia ja kristinusko olleet ristiriidassa. Tuulio arvelee tähän osansa olleen myös Aleksandran ihailemalla Zacharias Topeliuksella, joka oli naisasian kannattaja. Aleksandra toimitti myöhemmin Topeliuksen luokse vierailulle myös Hilda Käkikosken, jolla oli samanlaisia epäilyjä uskonnon ja naisasian yhteensopivuudesta kuin Aleksandralla oli ollut.⁵⁰

Varmistuttuaan aatteen sopivuudesta omiin arvoihinsa Aleksandra paneutui naisasiaan sydämensä pohjasta. Kun yhdistykselle valittiin vuonna 1885 toimitusvaliokunta oli Aleksandra siinä mukana. Muut valiokunnan jäsenet olivat Elisabeth Löfgren ja Olga Aspelin, joka korvautui pian Toini Topeliuksella. Toimitusvaliokunta alkoi julkaista Exelcior kalenteria, jossa oli erilaisia naisasiaan liittyviä artikkeleita suomeksi ja ruotsiksi. Kirjoittajina olivat muun muassa Zacharias Topelius, Aleksandran nimimerkki Aarne, Elisabeth Stenius, Elisabeth Löfgren ja Minna Canth. Seuraavana vuonna kirjoittajiin liittyi nimimerkki Kkkk eli Hilda Käkikoski. Toimitusvaliokunnan jäsenistä Toini Topeliuksesta ja Elisabeth Löfgrenistä tulee Aleksandran elinikäisiä ystäviä ja ystävien joukkoon liittyi myös Hilda Käkikoski, johon Aleksandra nähtävästi tässä vaiheessa tutustuu.⁵¹

⁴⁷ Toini Topelius oli Zacharias Topeliuksen tytär, johon Aleksandra oli tutustunut jo vieraillessaan Topeliuksen luona keskustelemassa kirjoituksistaan ja josta erityisesti piti. Tuulio 1959, 59.

⁴⁸ Suomen Naisyhdistyksen perustava kokous HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat Ca:1.

⁴⁹ Naisyhdistyksen perustamisesta Tuulio 1959, 86-91, 93 sekä Jallinoja 1983, 34-42. Kristilliseen ajatusmaailmaan sovittamisesta Hinkkanen ja Lintunen 1997, 194 sekä Tuulio 1959, 86.

⁵⁰ Vierailusta Topeliuksen luo Karilas 1934, 96-114. Topeliuksen osasta kristillisyyden ja naisasian yhteensovittamisesta Tuulio 1979, 231-232.

⁵¹ Toimitusvaliokunnan valitseminen HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Ca:2. Exelcior kalenterista MF AG:lle HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Tuulio 1959, 96-99.

Ensimmäinen merkintä Aleksandra Gripenbergin esiintymisestä Suomen Naisyhdistyksen kokouksessa on 2.10.1884, kun hän kannatti Toini Topeliuksen esitystä tunnetun siveellisyyspuhujan ruotsalaisen rouva Andersson-Meijerhjelmin kutsumisesta Helsinkiin puhumaan.⁵² Siveellisyys oli yhdistyksen alkuaikoina Toini Topeliuksen sydäntä lähellä, mutta siitä tuli myös Aleksandralle läheinen asia. Minna Canthin vierailun aikana tammikuussa vuonna 1887 Helsingissä piti esitelmän ruotsalainen kirjailija Gustaf af Geierstam, joka esitti kaksinaismoralismia myötäileviä ajatuksia. Aleksandra järkyttyi af Geierstamin esitysten saamasta suosiosta ja sisuuntuneena hän aloitti toiminnan siveellisyysasian puolesta. Aleksandra piti Suomen Naisyhdistyksen kokouksessa 2.10.1887 pitkän alustuksen asiasta, ja keskustelu johti piispa Carl Henrik Alopaeuksen jättämään anomukseen vuoden 1888 valtiopäiville. Anomuksessa oli liitteenä usean tuhannen ihmisen nimikirjoitus asian puolesta.⁵³

Toiminta Naisyhdistyksen kokouksissa oli tärkeää naisasian omaksumiselle, mutta tärkeimmät vaikutteet tulivat kuitenkin Gripenbergin suurelta ulkomaan matkalta 1887-1888. Zacharias Topelius ja muutkin Aleksandran ystävät suosittelivat hänelle matkaa Englantiin hänen kirjallisen näkökulmansa laajentamiseksi. Tarkoituksena oli myös tutustua naisasiaan laajemmin, ja aatteellinen työ veikin Aleksandran matkan aikana mukanaan niin, että kirjallinen puoli jäi syrjään. Aleksandra matkusti aluksi Hull:iin, jossa hän asui merimiespappi Oscar Kjälströmin kodissa neljä kuukautta. Lokakuussa kun Aleksandran matkatoveri Alli Trygg saapuu Englantiin he suuntaavat Lontooseen. Alun perin Aleksandra suunnitteli matkatoverikseen Minna Canthia, joka kuitenkin kieltäytyi perheeseensä vedoten.⁵⁴ Tämän jälkeen hän kaavaili matkaseuralaista Ruotsista, mutta lopulta hän sai seurakseen opettajatar Alli Tryggin, joka lainasi matkarahat Alma Almborgilta⁵⁵. Aleksandra ei varmaankaan ollut täysin tyytyväinen matkaseuraansa, myöhemmin hän kuvaili Allia

⁵² 2.10.1884. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Ca:1.

⁵³ Alustus 2.10. 1887. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Ca:4. Geierstamista AG SG:lle 20.3.1887. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.Tuulio 1959, 101-104. Ala 1999, 146-149. Aloitteeseen nimensä kirjoittaneiden määrästä on ristiriitaista tietoa. Aleksandra kirjoittaa kirjassaan naisasian kehitys eri maissa nimiä olleen 8000, kun taas Hilda Käkikoski kirjoittaa Uranuurtajanaisissa s. 25 nimiä olleen 5783. Nähtävästi Käkikoski osuu arvioissaan lähemmäksi.

⁵⁴ AG SG:lle 20.3.1887. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

⁵⁵ Alma Almborg, myöhemmin Alma Jalava oli Suomen Naisyhdistyksen perustajajäseniä, jota Laura Harmaja kuvaa teoksessa Uranuurtajanaisia yhdistyksen yhdeksi toimeliaimmista jäsenistä, yhdistyksen sydämeiksi. Alma toimi Naisyhdistyksen varapuheenjohtajana, kasvishoidon neuvontatoimikunnan johtajana ja Sakari Topeliuksen nuorisokirjaston hoitajana. Harmaja 1924, 58-60.

mauttomaksi, eikä naisten välille syntynyt syvempää ystävyyttä yhteisistä matkakokemuksista huolimattakaan.⁵⁶

Lontoossa naiset tapasivat ensimmäiseksi *The Englishwoman's Review*-lehden päätoimittajan Caroline Biggsin, jonka avulla he tutustuivat muihin naisasianaisiin. Yksi näistä naisasianaisista oli Elisabeth Cady Stanton, amerikkalainen, joka oli pitänyt Lucretia Mottiin kanssa Seneca Fallsissa ensimmäisen naisten oikeuksia julistavan kokouksen 1848.⁵⁷

Suomen Naisyhdistyksen puheenjohtajalle Elisabeth Löfgrenille oli tullut kutsu Washingtonin kansainväliseen naiskongressiin maaliskuussa 1888. Koska Löfgren ei itse päässyt matkustamaan hän houkutteli yhdistyksen edustajaksi Aleksandran, joka oli ”jo puolessa välissä” Englannissa. Aleksandra suostui ja matkusti Elisabeth Cady Stantonin kanssa New Yorkiin. Alli Trygg seurasi perässä vaatimattomammalla laivalla. Matkustettuaan New Yorkista Washingtoniin Aleksandra osallistui kongressin avaukseen, mutta sairastui sitten kuumeeseen. Näin Alli Trygg edusti kokouksessa Suomea ja Suomen Naisyhdistystä. Hieman kitkerästi Aleksandra mainitsee kirjeessään Suomeen Allin olevan seitsemännessä taivaassa, ja vaikka Allin pukeutumisessa oli huomautettavaa, hän ”sopi” Amerikkaan. Kongressista Aleksandra ja Alli matkustivat eri puolille Amerikkaa sikäläisten isäntiensä mukana.⁵⁸

Matkalla Aleksandra Gripenberg sai vaikutteita, ja pääsi tutustumaan Yhdysvaltojen naisasialiikkeiden johtohenkilöihin, jotka ottivat hänet ystävällisesti vastaan. Aleksandra tunsi olevansa arvostettu, ja kaikkialle minne hän matkusti, hän kohtasi kiinnostusta Suomen asioita ja itseään kohtaan. Aleksandran sopeutumista helpotti hänen hyvä kielitaitonsa. Hän oli jo lapsuudessa saanut sisariltaan opetusta englanninkielessä, mikä oli siihen aikaan Suomessa harvinaista. Hyvä kielitaito ja esiintymisvarmuus saivat ulkomaalaiset edustajat ihastumaan. Amerikassa ei myöskään ollut haittaa siitä, että Gripenberg oli aatelista sukujuurta. Tällä suurella ulkomaan matkalla solmitut suhteet olivat alku Gripenbergin

⁵⁶ Aleksandra kirjoitti Ida Yrjö-Koskiselle ”Eikö ole hupaista ajatella, että Allin valkonauha siveellisyys sopii hyvin Konowin Nutid’in vapaaseen rakkauteen ja Elviiran yöllisiin rakkauskuherruksiin: Kaikki käy kunhan vaan ollaan kunnon patriootteja.” HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Tuulio 1959, 105-106. Ala 1999, 155.

⁵⁷ Tuulio 1959, 107-114.

⁵⁸ Aleksandran saamat illalliskutsut eri puolilla Amerikkaa. Helsingin kaupungin arkisto (HKA), Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Tuulio 1959, 112-129. Allin sopivuudesta Amerikkaan AG TT:lle 2.4.1888 HKA, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

kansainväliselle työlle.⁵⁹ Hän tapasi Amerikassa muun muassa Susan Anthony⁶⁰, jonka puhujamatkoille Aleksandra osallistui.⁶¹

Gripenberg säilytti kansainväliset suhteensa matkansa jälkeen, ja kävi tiivistä kirjeenvaihtoa eri maiden naisliikkeiden vaikuttajien kanssa. Gripenberg myös vieraili luennoimassa eri puolilla Eurooppaa. Tiiviin yhteydenpidon tuloksena Gripenbergillä oli selvä näkemys eri maiden naisasian kehityksestä, ja äänioikeustaistelun eri vaiheista.⁶²

2.3 Poliittiset vaikutteet

Aleksandra Gripenberg imi poliittisia vaikutteita jo kotoaan. Aleksandran isä Sebastian Gripenberg (1795-1869) oli alun perin upseeri keisarin esikunnassa. Ura armeijassa päättyi 1830, ja hänet nimitettiin Uudenmaan läänin maaherraksi. Tästä toimesta hän joutui eroamaan asetettuaan Suomen lait kenraalikuvernööri Zakrejevskin käskyjen edelle.⁶³ 1820-luvun alussa oli Venäjän hallituspiireihin levinnyt huhu suomalaisten pyrkimyksistä erota Venäjän valtakunnasta. Tilannetta korjaamaan oli lähetetty A. A. Zakrejevski, joka oli saanut määräyksen lähentää maa jälleen Venäjään. Zakrejevski teki useita uudistuksia, joita suomalaiset eivät hyväksyneet, ja hän saikin ankaran venäläistäjän maineen, vaikka hän tosiasiaa vakiinnutti Suomen autonomian. Zakrajevskin toimenpiteitä vastustanut Sebastian Gripenberg joutui eroamaan virastaan.⁶⁴

Sebastian Gripenberg toimi maaherran virkansa jälkeen maanviljelijänä, sokeritehtailijana, Mustialan maanviljelyskoulun johtajana ja lahjoitusmaiden hoitajana Kurkijoella, jossa Aleksandra vietti lapsuutensa, kunnes isä 1860 pääsi valtiollisiin tehtäviin. Hän oli 1861 Tammikuun valiokunnan⁶⁵ ja koulukomitean puheenjohtaja, ja aloitti vuonna 1863 toimintansa valtiopäivillä. Gripenberg vastusti 1860-luvun liberalismia, ja oli lojaali keisarille

⁵⁹ Tuulio 1959, 105-129. Lintunen 1988, 43-54. Sitä miksi Aleksandran lukujärjestyksessä (vuosina 1869-1873, vuosilukuarvio Tuulion) oli englantia ei tarkkaan tiedetä. Aleksandran papereihin on jäänyt lukujärjestys, johon on merkitty englannin tunti. HKA, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

⁶⁰ Susan Anthony oli ensimmäisiä naisasianaisia Yhdysvalloissa ja ensimmäisen naisten oikeuksia vaatineen kokouksen (Seneca Falls) järjestäjiä.

⁶¹ HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Tuulio 1959, 127.

⁶² Lintunen 1988, passim.

⁶³ Ala 1999, 129.

⁶⁴ Jussila 1996, 28-30.

⁶⁵ Tammikuun valiokunta aiheutti polemiikkia siitä, oliko se perustuslain mukainen elin valmistellessaan valtiopäiviä. Jupakan yhteydessä pidettiin Helsingissä ensimmäinen poliittinen mielenosoitus. Jussila 1996, 38-39; Savolainen 2006, 682-688.

syyttäen säätyjä vastustushengestä, vallanhimosta ja moittimishalusta. Vastustuksessaan hän oli vanhan porvariston ja Snellmanin kannalla. Snellman epäili liberalisteja opportunisteiksi ja pilkkasi heitä nousevan kuin ”sieniä sateella”.⁶⁶ Sebastian Gripenbergin ajatuksilla oli vastustajansa, ja niinpä eräänä päivänä hänen ovelleen oli naulattu lappu, jossa luki ”maanpetturi”.⁶⁷

Sebastian Gripenberg arvosti koulutusta. Hän tunsi Uno Cygnaeuksen ja oli toiminut kansakoulukomitean puheenjohtajana vuonna 1961. Hän koulutti vanhempia tyttäriään kodin ulkopuolella hyvissä kouluissa, joka oli tuona aikana melko harvinaista. Myös kansanvalistus oli isälle tärkeää. Majbyssä Uudellamaalla asuessaan Aleksandra ja sisarukset pitivät pyhäkoulua seudun lapsille. Koulussa opetettiin uskonnon lisäksi lukemista, kirjoittamista, matematiikkaa, maantiedettä ja historiaa.⁶⁸ Isän esimerkki varmasti vaikutti Aleksandraan. Hän oppi arvostamaan myös naisten koulutusta. Isältään ja sisaruksiltaan hän omaksui suhtautumisensa kansan valistamiseen, josta tuli hänen työnsä kulmakivi naisasialiikkeessä. Isä oli Aleksandran ihailun kohde mitä osoittaa Aleksandran kokema suuri suru isän kuoltua. Surussa Aleksandra tukeutui Jumalaan ja sai tältä lohtua. Isän kuolema vahvisti Aleksandran uskoa Jumalaan.⁶⁹

Aleksandra kuuli kotonaan isän kertomuksia yhteiskunnallisista tapahtumista. Hänen sisarensa olivat fennomaaneja. Isä oli kouluttanut Elisabethin ja Marian, ja he opettivat Aleksandraa. Jo sisarten pitämässä kotikoulussa oli kosketeltu fennomaniaa ja Aleksandran lukujärjestyksessä oli tuona aikana harvinainen suomen kieli. Sisaret olivat selvästi saaneet koulutuksensa myötä aatteellisia vaikutteita. Isän kuoltua hoitaessaan Lappeenrannassa sairasta äitiään Aleksandra sai käsiinsä esimerkiksi Snellmanin toimittamia Saima ja Litteraturblad -lehtiä. Niistä hän omaksui jo ennestään vahvana kasvaneen teoreettisen pohjan käsitykselleen kansasta.⁷⁰

⁶⁶ Peltonen 1999, 108-109.

⁶⁷ Ala 1999, 129.

⁶⁸ Tuulio 1959, 15, 27.

⁶⁹ Ala 1999, 130. Ala tulkitsee Jumalan korvanneen isää Aleksandran mielessä.

⁷⁰ Tuulio 1959, 55. Aleksandra muutti lappeenrantaa äitinsä ja nuoremman sisarensa Julian kanssa 1878. Aleksandran kansakäsityksestä tuonnempana työssä.

Jo ennen Lappeenrantaan Aleksandran toiminnassa on näkyvissä fennomaaneille tyypillistä suomalaisuuden ja Suomen kansan ihannointia. Aleksandra kävi yhdessä Sofie Gyldénin⁷¹, nuoremman sisarensa Julian sekä vanhemman sisarensa Elisabethin kanssa patikkamatkalla Keski-Suomessa. Matka alkoi Jyväskylästä ja päättyi Kangasalle Agathon Meurmanin Liuksialan kartanoon, jossa vietettiin iloisia kesäpäiviä. Matkan tarkoituksena oli tutustua suomen kansaan ja kieleen, mutta ainakin yöpymispaikat olivat enemmänkin sivistyneistön koteja. Aleksandra oli siis sukulaistensa kautta tuttava myös fennomaanipoliitikko Agathon Meurmanin kanssa.⁷²

Äitinsä kuoleman jälkeen asuessaan sisarensa Elisabethin luona Kuopiossa Aleksandra sai lisää vaikutteita. Kuopiossa toimi aktiivinen fennomaanipiiri, jossa jäseninä olivat muun muassa Kaarlo ja Emilie Bergbom, Minna Canth, Juhani Aho, Paavo Cajander, Lauri Kivekäs ja Joonas Castrén. Näitä yhteiskunnallisia vaikuttajia Aleksandra tapasi Kuopiossa asuessaan. Sisar Elisabeth oli innokas fennomaani ja ohjasi Aleksandran mielipidettä.⁷³ Aleksandra oli tuohon aikaan, 24-vuotiaana, nuori ja altis ihailmansa sisaren vaikutteille. Muuttaessaan Kuopiosta Zacharius Topeliuksen luokse Aleksandra sai suomenmielisille ajatuksilleen lisää tukea. Topeliuksen kodissa vieraili erilaisia yhteiskunnallisia vaikuttajia, joita Aleksandra saattoi päästä tapaamaan, ja ainakin kuuli tarinoita itse Topeliukselta. Aleksandra kuvailee runoilijaa rakastettavaksi, ja kertoo myös heidän keskusteluistaan kirjeissään.⁷⁴

Helsinkiin muuttaessaan Aleksandra tutustui pääkaupunkiseudun poliittisiin vaikuttajiin. Useat naisasiasta kiinnostuneiden naisten miehet toimivat politiikassa aktiivisesti. Elisabeth Löfgrenin⁷⁵ miehestä Viktor Löfgrenistä tuli Aleksandran hyvä ystävä, ja hän myös asui myöhemmin Löfgrenien luona. Viktor ja Aleksandra ovat käyneet kirjeenvaihtoa varsinkin puolueen asioista. Nimensä Lounasmaaksi suomentanut Löfgren oli Uuden Suomettaren pitkäaikainen päätoimittaja, joten myös lehtityö yhdisti heitä. Suomen Naisyhdistyksen

⁷¹ Sofie Gyldén oli kotiopetuksessa Aleksandran opiskelutoveri parin ensimmäisen vuoden ajan ja kouluttautui myöhemmin opettajaksi.

⁷² AG SG:lle 1.4. 1881. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.Tuulio 1959, 61-62. Ala 1999, 143. Agathon Meurman ei ollut vielä tässä vaiheessa ottanut yhteen naisasianaisten kanssa.

⁷³ Tuulio 1959, 55.

⁷⁴ Tuulio 1959, 58.

⁷⁵ Elisabeth ja Viktor Löfgren suomensivat myöhemmin nimensä Lounasmaaksi.

vuoden 1884 naisjäsenten miehet olivat aktiivisia fennomaaneja; heistä 36⁷⁶ kuului Suomalaiseen Klubiin, joka oli yksi fennomaanien keskeisiä seuroja.⁷⁷

Naisyhdistyksen ja Aleksandran poliittinen viiteryhmä oli myöntövyysuuntautunut fennomania. Asiaa tutkineen Riitta Jallinojan mielestä on merkittävää, että Suomessa liberaalit piirit eivät olleet luomassa naisasialiikettä. Joka puolella Eurooppaa naisasialiikkeen synnyllä oli yhteys johonkin vapautusliikkeeseen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa naisliikkeen synty yhdistyy mustien ja Venäjällä maaorjien vapauttamiseen. Suomessa sen sijaan naisliikkeen synnyssä sai keskeisen aseman kansallisuusliike liberaalin liikkeen sijaan. On mielenkiintoista että esimerkiksi Millin *The Subjection of Woman* ajaa vapauden ihannetta ja auktoriteettien kaatamista liberaalien ohjelman mukaan, mutta Suomen Naisyhdistyksessä kuitenkin vaikutti fennomania, joka korosti yksityisen vapauden uhraamista kollektiivisesti käsitetyn kansankokonaisuuden hyväksi. Naisyhdistyksen jäsenet olivat lukeneet Millin teosta epävirallisissa kokouksissaan 1883, mutta silti heidän lähin viiteryhmänsä oli fennomania. Jallinoja toteaa, että todennäköisesti Suomen valtiollisesti epäitsenäinen asema oli syynä fennomanian korostuneessa merkityksessä naisten aseman parantamiseen pyrkineessä liikkeessä.⁷⁸

Aleksandra oli vannoutunut fennomaani. Hänen vakaumuksenaan oli suomenkielen aseman nostaminen. Hän jopa totesi kirjeessään Hilda Käkikoskelle:

”ruotsin kielen- ja mielen olevan Suomen kansan (=kansallisuusaatteen) pahin vihollinen. Pahempi kuin Venäjä”.⁷⁹

Aleksandran fennomania ei kuitenkaan ollut ongelmatonta. Hän oli itse syntyjään ruotsinkielinen ja kirjailijalle äidinkieli oli erityisen rakas. Kirje jatkuukin:

*” ja samalla tunnen kuin jotain minusta hajoaisi...”*⁸⁰

⁷⁶ Kolmannes kaikkien jäsenten miehistä kuului Suomalaiseen Klubiin. Jallinoja 1983, 37,40.

⁷⁷ Jallinoja 1983, 36-40. Aleksandran ja Viktor Lounasmaan kirjeitä esimerkiksi 30.6.1908, Mf 304:15:9, 3.8.1908 Mf 310:39:6 SKS, KiA.

⁷⁸ Jallinoja 1983, 40-42.

⁷⁹ AG:n kirje HK:lle 16.11.1905 Mf 304:13:24. SKS, KiA

⁸⁰ AG:n kirje HK:lle 16.11.1905 Mf 304:13:24. SKS, KiA

Aleksandra tunsi siis kadottavansa itsestään jotakin erityistä kun ei voinut ilman huonoa omaatuntoa käyttää ruotsinkieltä. Esimerkiksi eduskunnassa Aleksandra puhui aina suomen kielellä. Suomen kansan pahin vihollinen oli ruotsinkielinen ja –mielinen yläluokka, joka halusi alistaa suomenkielisen väestön. Edes sortotoimia harjoittava Venäjä ei Aleksandran mielestä päässyt tälle tasolle. Lause saattaa olla retorinen, eikä kovin pitkälle ajateltu, olivathan Venäjän sortotoimet Aleksandran mielestä vakava loukkaus Suomea kohtaan, mutta samalla lause kertoo ruotsinkielisen fennomaniasivistyneistön tunteista suomenkielistä rahvasta kohtaan.⁸¹

Helsingin pienissä seurapiireissä Aleksandra Gripenbergin seurusteli myöntövyysuuntautuneiden fennomaanien kanssa. Hänen tuttavapiiriinsä kuuluivat kaikki johtavat nuorsuomalaiset poliitikot kuten Ernst Gustav Palmén, Johan Richard Danielsson (-Kalmari) ja Juho Kusti Paasikivi. Paasikiven vaimo oli säännöllinen vieras Aleksandran pienillä päivälliskutsuilla, joilla Aleksandra edusti ja vieraat puhuivat päivän poliittisista asioista. Koska Aleksandra on tunnon tarkasti säästänyt illallisten istumajärjestyksiä ja ruokalistoja, ovat ne olleet hänelle tärkeitä tapahtumia. Olihan ainakin illallisten järjestäminen hänen säätyynsä kuuluvalla naiselle sopivaa ja tytöt koulutettiin siihen lapsesta asti. Aleksandra tunsi Paasikiven myös toista kautta. Paasikivi oli jonkin aikaa töissä avustajana Uudessa Suomettaressa, jossa Viktor Lounasmaa oli päätoimittajana. Suomalaisen puolueen miehistä Aleksandra Gripenberg erityisesti piti Ernst Nevanlinnasta, joka oli myös puolueen johtomiehiä. Kirjeessään Hilda Käkikoskelle hän kehuu Nevanlinnaa ja ennustaa tästä tulevan suurmiehen.⁸²

Kielipuolueet, fennomania ja svekomania olivat alkaneet muodostua Krimin sodan jälkeen. Alussa puolueet eivät olleet mitenkään järjestäytyneitä eikä niillä ollut poliittista ohjelmaa. Ne olivat vain samalla tavalla ajattelevien ryhmittymiä, jotka kokoontuivat klubeilla, ravintoloissa ja yksityisissä kodeissa. Näin hahmottuneet ryhmät kerääntyivät lehtien ympärille, ja toivat näin ilmi mielipiteitään. Kielikysymys erotti fennomaanit ja svekomaanit toisistaan. Svekomaanit halusivat suojella ruotsinkieltä ja kulttuuria. Suurin osa sivistyneistöstä puhui ruotsia, eivätkä kaikki nähneet tarpeellisena kehittää suomen kielen ja kulttuurin asemaa tai opetella itse suomen kieltä.

⁸¹ Ala 1999, 209.

⁸² AG HK:lle 304:13:37. SKS, KiA. Aleksandran järjestämistä illallisista on jäänyt istumajärjestyksiä ja ruokalistoja, esimerkiksi ”Middag” 21.2.1908, 19.5.1905 ”Suometarilta”. Helsingin kaupungin arkisto (HKA), Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

Fennomaanien tavoitteena oli nostaa suomenkielen ja -kulttuurin asemaa ja sivistää suomenkielistä kansaa, jotta suomen autonominen asema olisi turvattu. Fennomaanien johtohahmoja alkuaikoina olivat Johan Vilhelm Snellman ja Zacharias Topelius. Fennomania aatteena sopi aluksi myös keisarin ajatuksiin. Suomen kielen ja kulttuurin korostaminen erottavana tekijänä Ruotsin valtakunnasta edesauttoi Suomen liittämistä osaksi Venäjää. Snellmanin henkisellä johdolla liikkeen ohjelma muuttui kuitenkin poliittiseksi. Aatteen politisoituminen ei ollut keisarin mieleen, ja sen sai Snellman kokea. Snellman sai turhaan hakea yliopiston virkoja ja hänen lehtiään lakkautettiin liian radikaaleina.⁸³

Nämä kaksi puolueyhmittymää olivat hallitsevina aina 1890-luvulle asti. Tällöin alkoi suomalaisesta puolueesta erota radikaali-liberaali nuorsuomalainen suuntaus. Tämä hajaannus näkyi Aleksandra Gripenberginkin elämässä ja jätti syvät jäljet häneen koko loppuelämäksi. Jo ensimmäisen puheenjohtajan Elisabeth Lounasmaan aikana oli Suomen Naisyhdistyksessä ollut riitoja fennomaani-myöntyvyysslinjalle suuntautuneiden ja svekomaanien välillä. Näiden ristiriitojen takia puheenjohtaja Elisabeth Lounasmaa ei enää asettunut ehdolle puheenjohtajaksi ja Aleksandra valittiin Suomen Naisyhdistyksen puheenjohtajaksi 20.2.1889. Samalla yhdistys päätti aikakauslehden perustamisesta ja Aleksandrasta tuli myös tämän lehden päätoimittaja. Tästä lehdestä, *Koti ja Yhteiskunta* –nimisestä, tuli myöhemmin Aleksandran tärkeä vaikutuskanava ja hän otti myös lehdestä kustantajan vastuun.⁸⁴

Kauan ei puheenjohtajan vaihtaminen tasoitellut erimielisyyksiä naisten kesken. Aleksandra oli Elisabeth Lounasmaan tavoin myöntäväsyysuuntautunut fennomaani ja säilytti läheiset suhteet Elisabethiin hänen erottuaan puheenjohtajan paikalta. Opposition toivomaa linjamuutosta ei siis saatu. Lounasmaan puheenjohtajuusaikana opposition johdossa olivat Hanna Heikel ja Ella Kurtén, joiden miehet olivat svekomaaneja ja kuuluivat myöhemmin perustettuun Ruotsalaiseen Kansanpuolueeseen. Hanna Heikel ja Ella Kurtén erosivat Naisyhdistyksestä, mutta oppositio jäi elämään, ja putkahti uudelleen esiin erään Aleksandran kirjoittaman tanskalaisessa lehdessä julkaistun artikkelin aiheuttamissa ristiriidoissa. Aleksandra oli artikkelissa kirjoittanut suomalaisten sivistyneistönaisten suhtautuvan naisasiaan välinpitämättömästi, jopa vihamielisesti. Vaikka artikkelissa ei mainittu nimiä, jotkut naiset ottivat letkautukset henkilökohtaisesti. Artikkelin käynnisti kiihkeän kirjoittelun lehtien sivuilla, ja johti lopulta Ebba Nordquistin, Maikki Fribergin, Elise von Alftanin,

⁸³ Jussila 1996, 56.

⁸⁴ HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Ca:6. Tuulio 1959, 139-140.

Hedvig Gebhardin, Gerda von Mickwiczin, Ida Molanderin ja Ellen Dammertin erottamiseen Suomen Naisyhdistyksestä.⁸⁵

Nämä erotetut saivat mukaansa yhdistyksestä muitakin jäseniä ja perustivat Naisasialiitto Unionin, josta tuli porvarillinen vastapaino Suomen Naisyhdistyksen varovaiselle, konservatiiviselle suunnalle. Aleksandra otti hajaannuksen raskaasti, varsinkin kun sen syynä myöhemmin mainittiin myös hänen autoritääriin johtamistapansa.⁸⁶

Korjatakseen vahinkoja ja voittaakseen uusia joukkoja puolelleen Aleksandra lähti esitelmäkiertokierrokselle maakuntiin puhumaan naisasian ja Suomen Naisyhdistyksen puolesta. Tämän ja myöhempien esitelmämatkojen tuloksena Suomen Naisyhdistykselle perustettiin haaraosastoja esimerkiksi Ilmajolle, Laihialle, Joroisille, Lapualla, Tampereelle ja Viipuriin.⁸⁷ Esitelmämatkoista tulikin Gripenbergin tapa pitää yhteyttä kansaan, ja vaivoistaan huolimatta Aleksandra tunsikin matkat palkitseviksi. Esitelmät Aleksandra piti suomeksi ja niitä kehitettiin selväsanaisiksi ja vetoaviksi. Suomenkielen käyttö kuitenkin aiheutti Aleksandralla epävarmuutta ja ”itsensä kadottamista”. Samaa menettämisen tunnetta Aleksandra koki myöhemmin eduskunnassa, kun hän piti omat puheensa suomeksi. Ruotsinkielinen kirjailija ei mielestään voinut esiintyä edukseen suomeksi. Nämä matkat myös tekivät Aleksandrasta entistä tunnetumman pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Uudet haaraosastot kommunikoivat Aleksandran kanssa esitelmämatkojen lisäksi kirjeitse. Kirjeissä kysytään välillä Aleksandran mielipidettä melko yksityiskohtaisistakin asioista, joten yhteydenpito oli säännöllistä.⁸⁸

Suomen Naisyhdistyksen hajaantumisen, nuijasodasta, kuten Aleksandra sitä myöhemmin nimitti seurasi siis myönteisiäkin asioita. Katkeruus jäi kuitenkin kaivertamaan Aleksandran mieltä. Aleksandra ei halunnut olla Unionin kanssa missään tekemisissä, eikä halunnut että Naisyhdistys sekoitetaan Unioniin. Nuijasodasta lähtenyt katkeruus vaikeutti vielä eduskunnassakin Aleksandran yhteistyötä muiden ryhmien naisten kanssa. Myös oman puolueen naisten yhteistyö oli ennen eduskuntatyön aloittamista Aleksandran pohdinnan alla,

⁸⁵ Tuulio 1959, 154-164. Jallinoja 1983, 43-45. Ala 1999, 169-170.

⁸⁶ Raskaasti ottamisesta Tuulio 1959, 159-166; Jallinoja 1983, 45. Unionin perustamisesta Jallinoja 1983, 43-45.

⁸⁷ Ala 1999, 170. Tuulio 1959, 174. Ensimmäisen matkan reitti oli Elimäki-Viipuri-Lappeenranta-Joroinen-Mikkeli-Hamina-Orimattila.Tampere.

⁸⁸ Esitelmämatkoista Tuulio 1959, 171-175. Ala 1999, 170.

valittiinhan esimerkiksi nuijasodan aikana yhdistyksestä erotettu Hedvig Gebhard ensimmäiseen eduskuntaan suomalaisen puolueen listoilta.⁸⁹

3. Euroopan liberaalein äänioikeusuudistus

3.1 Suomineidon sortovuodet taustana poliittisille vaatimuksille

Sortovuodet olivat raskas koettelemus Aleksandrille. Ala tulkitsee, että sortovuosina Aleksandran aatteellinen illuusio romahti. Nuoruusvuosina Aleksandran käsitys omasta itsestä oli rakentunut uskoon tukeutuen. Aleksandran kasvaessa ja huomattaessa oman epätäydellisyytensä uskonnon korvasivat naisasia ja kansallisuusaate. Aleksandra muuttui Herran palvelijasta aatteen palvelijaksi. Tämä oli mahdollista, koska hegeliläis-snellmanilainen kansallisuusaate oli luonteeltaan idealistista. Sortovuodet koettelivat Aleksandran ja muun sivistyneistön mielenrauhaa, koska he uskoivat kansan säilyvän yhtenäisenä ja rauhallisena venäläistämistoimenpiteiden paineissa. Aleksandran oli vaikea ensin uskoa keisarin tekoja Suomen lakia vastaan. Sortotoimenpiteiden jatkuessa hän kuitenkin päätyi rauhanomaiselle kannalle. Suomalaisten oli Aleksandran mielestä suhtauduttava sortotoimiin tyynesti, ja pitäydyttävä väkivallattomissa keinoissa sorron vastustamisessa.⁹⁰

Aleksanteri III kuolema ja Nikolai II valtaannousu ei tuonut Venäjän Suomen politiikkaan reaalisia muutoksi, yhdenmukaistamis- ja lähentämisspyrkimykset olivat alkaneet jo aiemmin. Sen sijaan aikalaiset tulkitsivat Nikolain toimenpiteet hyökkäyksenä Suomen autonomiaa vastaan. Suomen kenraalikuvernööriksi nimitettiin 1898 Nikolai Ivanovitš Bobrikov, joka toteutti edeltäjiensä aloittamaa ohjelmaa Suomen suhteen. Samana vuonna annettiin niin sanottu Helmikuun manifesti. Helmikuun manifestissa säädettiin, että niin Suomesta kuin Venäjältäkin alkunsa saavat lait, jotka koskevat molempia maita (yleisvaltakunnalliset lait) valmistellaan ja säädetään venäjän perustuslakien mukaisessa järjestyksessä. Suomessa valmistellaan ja säädetään vain puhtaasti Suomea koskevat lait ja yleisvaltakunnallisissa laeissa Suomen valtiopäivillä oli vain lausunto-oikeus. Helmikuun manifesti tuli suomalaisille

⁸⁹ Ala 1999, 170. Gebhardin eduskuntaa valinnasta esim. Kaarninen 1997, 184.

⁹⁰ Ala 1999, 207-211.

kuin salama kirkkaalta taivaalta, vaikka jälkikäteen tutkijat ovat nähneet manifestin jatkumona keisarin jo aiemmin aloittamalle linjalle.⁹¹

Vuonna 1900 annettiin kieliasetus⁹², joka aiheutti perustuslaillisten eron senaatista ja senaattiin jäivät vain vanhasuomalaiset myöntövyysmiehet. Muita sortotoimia seurasi perässä. Vuonna 1901 annettiin uusi asevelvollisuuslaki ja 1903 kenraalikuvernöörin valtuuksia lisättiin. Suomessa Helmikuun manifesti tulkittiin hallitsijanvalan rikkomiseksi ja vastaukseksi siihen kerättiin suuri kansalaisadressi. Sortotoimien jatkuessa Bobrikov murhattiin vuonna 1904.⁹³

Bobrikovin murha järkytti Aleksandraa, mutta lapsuuden ystävänsä prokuraattori Mikael Soisalo-Soinisen murha oli viimeinen pisara Aleksandran kestävyssä. Hän oli toivonut yleisen mielipiteen rauhanomaista Venäjän toimien vastustamista ja uskoi suomalaisen moraalin voittoon. Nyt kuitenkin oli päädytty väkivallan käyttöön ensin Bobrikovin ja nyt Soisalo-Soinisen murhassa. Soisalo-Soinisen murha perheensä keskellä ja murhaajan auttaminen pakoon eivät vastanneet Aleksandran käsitystä kunniallisesta käyttäytymisestä. Erityisesti häntä järkytti ilo murhien johdosta. Niinpä hän laajempia seurauksia ajattelematta laitto alulle adressin, jossa paheksuttiin Soisalo-Soinisen murhaa. Yli 6000 henkilöä kirjoitti nimensä adressiin, mutta samalla hanke sai aikaan kuohuntaa ja Aleksandra sai päälleen perustuslaillisten vihat. Aleksandra ei kuitenkaan voinut hyväksyä väkivallantekoja missään olosuhteissa. Lisäksi Aleksandra katsoi, ettei Soisalo-Soinisella ollut mahdollisuuksia vastustaa sortotoimenpiteitä. Aleksandran mielestä Soisalo-Soinisen toimenpiteistä oli lehdistössä annettu väärä kuva.⁹⁴

Olot eivät rauhoittuneet murhien jälkeen, ja puoluepoliittinen kenttä jakaantui entistä jyrkemmin kahtia myöntövyys ja vastarintalinjaan. Myöntöviiden pääpuolue oli tuleva Suomalainen puolue⁹⁵ ja vastarinnan puolelle asettuivat ruotsalaiset, nuorsuomalaiset ja osa sosiaalidemokraateista. Myöntöväisyyden suuntautuneiden johdossa olevat Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, Johan Danielson, Ernst Palmén ja Agathon Meurman jakoivat yhteisen mielipiteen

⁹¹ Jussila 1996, 64-72.

⁹² Kieliasetuksella määrättiin venäjänkieli ylimmän hallinnon eli senaatin, keskusvirastojen ja lääninhallitusten virkakieleksi.

⁹³ Juva 1967, 33, 47, 50-51.

⁹⁴ Aleksandran tunteista sortovuosien aikana kirjoittaa laajemmin Ala 1999, 207-211. Sortovuosista myös Tuulio 1959, 231-258. Poliittinen yleisesitys ks. Jussila 1996, 64-75.

⁹⁵ Vanhasuomalainen puolue (myöntöväisyyssuuntautuneet) oli tuleva virallinen Suomalainen puolue.

venäjän politiikan käytännön sovellutuksista. Sen sijaan heidän painotuksensa olivat hieman erilaisia. Yrjö-Koskinen vaati virkamiehiä ehdottomasti pysymään virassaan huolimatta laittomuuksista. Näin virkoja ei saataisi täytettyä venäläisillä tai venäläismielisillä. Palmén halusi myöntyvyydellä ennen kaikkea välttää väkivaltaisuudet. Danielson taas yritti nähdä pyrkimysten motiivit, ja näki sortotoimenpiteiden takana Venäjän turvallisuuden varmistamisen. Hän oli vakuuttunut siitä, että Venäjän intressit eivät vaatineet Suomen autonomian tuhoamista, vaan vain sen kaventamista. Näin ollen myöntyvyyssuuntautuminen oli ainoa vaihtoehto. Tottelemattomuus teki sovinnonteon entistä vaikeammaksi ja toisaalta virkamiesten eroaminen aiheutti vaaratilanteen yhteiskunnalle. Tulkintani mukaan Aleksandra oli yhtä mieltä Danielsonin ja Palménin kanssa. Hän halusi välttää väkivaltaisuuksia, ja piti myöntyvyyttä oikeana vaihtoehtona. Sen sijaan Agathon Meurman oli jo tässä vaiheessa tuonut esille vastustavan kantansa naisasian suhteen, mikä teki yhteistyöstä mahdotonta.⁹⁶ Perustuslailliset olivat eronneet senaatista vastalauseena sortotoimenpiteille. Myös virkamiehiä erosi. Tilalle nimitettiin suomalaisen puolueen edustajia, ja senaatti ja virat suomalaistuivat. Puhuttiin myöntyväisyssenaatista.⁹⁷

Sortotoimenpiteiden vastustaminen Suomessa huipentui Venäjältä alkaneeseen suurlakkoon. Suuralakon aikana Aleksandra oli myös itse mielenosoituksen kohteena. Hän kirjoitti Ida Yrjö-Koskiselle tapahtumasta:

”...Niin kuin työväki on käyttäytynyt palvelijattarien suhteen täällä, se on kylliksi inhottavaa. Miesjoukkoja syöksyi keittiöihin ja pelottivat emäntiä ja lapsia, palvelijattaret olivat ihan kuin hulluja, minunkin läksi ja jäi sille matkalle. Siitä tuli pitkä juttu ja iso kansanjoukko piiritti asuntoani, ja vahdit vakuuttivat etteivät voi minua suojella. ” Kansa on nyt hurjistunut”. Minä en juuri koskaan pelkää, mutta kyllä siinä melussa heikompi olisi saanut halvauksen.”⁹⁸

Aleksandra oli irtisanonut kotiapulaisensa, jolla oli suhde työläismieheen. Mielenosoittajat kävivät Aleksandran ovella koputtelemassa ja vaatimassa ihmisyyttä. Aleksandra oli tästä toiminnasta närkästynyt ja ihmetteli mielenosoittajien röyhkeyttä opettaa häntä.

⁹⁶ Rommi 1964, 275-297. Jussila 1996, 74-75. Myöntyväisyssuuntautuneiden poliitikkojen toimenpiteistä Polvinen 1989, 85-94.

⁹⁷ Jussila 1996, 74-75.

⁹⁸ HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

Levottomuudet Suomessa saivat keisarin kumoamaan Helmikuun manifestin ja kutsumaan valtiopäivät koolle sekä antamaan niille esityksen edustuslaitoksen uudistuksesta.⁹⁹

3.2 Eduskuntauudistus

Senaatti asetti 10.11.1905 komitean, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus uudesta valtiopäiväjärjestyksestä. Komitean muodostaminen myöntövyvyyssenaatin käskystä ei kuitenkaan miellyttänyt yleistä mielipidettä ja sekä senaatti että komitea erosivat tehtävistään. Uuden komitean koostumus oli kuitenkin sama kuin alkuperäisen.¹⁰⁰ Komitea keskusteli kokouksissaan naisten äänioikeudesta, mutta ainoat asiaa tiukasti vastustaneet olivat Emil Schybergson ja puheenjohtaja Robert Hermanson.¹⁰¹ Aleksandra ei luottanut alkuunkaan uudistukseen. Yleinen mielipide oli Aleksandran mukaan varma uudistuksen synnystä, mutta hän ei luottanut sen syntyyn. Aleksandra kirjoitti Ida Yrjö-Koskiselle:

”Me pidämme kaikki nyt niin varmana. Ja kuitenkin maa horjuu jalkojemme alla. Ei tiedetä mitä idästä vielä tuulee.”¹⁰²

Senaatti ei käsittelyssään tehnyt kuin pieniä muutoksia lakiehdotukseen ja se lähti 5.3.1906 kenraalikuvernöörille. Kenraalikuvernööri Nikolai Nikolajevitš Gerard¹⁰³ oli liberaali ja suomenmielinen, mutta hän pelkäsi herättävänsä paheksuntaa Venäjällä, mikäli hyväksyisi senaatin esityksen suoralta kädeltä. Niinpä Gerard ei vienyt esitystä Ministerivaltiosihteerille, vaan kääntyi keisarin puoleen ja ehdotti venäläis-suomalaisen neuvottelukunnan perustamista. Keisari hyväksyi ajatuksen ja neuvottelukunta perustettiin. Kenraalikuvernööri halusi osaltaan jouduttaa asian etenemistä ja pyysi keisaria rajaamaan joitakin lakiesityksen kohtia pois neuvottelukunnan käsittelystä. Tällainen seikka oli naisten äänioikeus, josta keisari oli lähettänyt ohjeet neuvottelukunnan puheenjohtajalle.¹⁰⁴ Neuvottelukunta sai työnsä

⁹⁹ Tuulio 1959, 257-258. Jussila 1996, 76-77. Rasila 1977, 11-15. Äänioikeusuudistuksesta myös Mylly 2006, 103-248.

¹⁰⁰ Seitkari 1958, 17-20; Polvinen 1989, 94-96; Jussila 1996, 75. Komitean jäsenet olivat Robert Hermanson (pj), Santeri Alkio, Thiodolf. Rein, Emil Nestor Setälä, Pehr Evind Svinhufvud, T. J. Boisman, Karl Felix Heikel, Ernst Emil Schybergson, Johan Richard Danielson (-Kalmari), Juho Kusti Paasikivi, Juho Tolppa, Heikki Lindroos, Yrjö Sirola ja Edvard Valpas Hänninen. Edustajia oli kaikista puolueista, ja kaikista säätyryhmistä, paitsi papistosta. Äänioikeusuudistuksesta ks. myös Mylly 2006, 103-248.

¹⁰¹ Seitkari 1958, 40-41.

¹⁰² HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

¹⁰³ Gerard toimi suomen kenraalikuvernöörinä 1905-1908.

¹⁰⁴ Seitkari 1958, 94-107.

päätökseen 27.4.1906 ja keisari hyväksyi esityksen lähes sellaisena kuin neuvottelukunta oli sen jättänyt.¹⁰⁵

Aleksandra, joka suhtautui uudistukseen epäilevästi, lähti toukokuussa 1906 Kansainvälisen naisyhdistyksen ICW:n asioissa matkalle Kreikkaan ja Turkkiin. Tarkoituksena oli saada näihin maihin perustettua kansallinen liitto, jotta ne voisivat liittyä virallisesti ICW:hen.¹⁰⁶ Aleksandra lähti siis matkalle Etelä-Eurooppaan kesken Suomen yhteiskunnallisen kuohunnan, kun Suomen lainsäädäntöelimissä käsiteltiin naisten äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta. Aleksandra ei uskonut äänioikeuden mahdollisuuksiin. Hän saattoi haluta pois levottomista oloista ja luultavasti tulossa olevan pettymyksen jaloista. Tuulio arvelee matkustushalukkuuden syyksi Soisalo-Soinisen murhan adressin nostattaman kohun, ja Ala tulkitsee Aleksandran kärsineen sisäisistä ristiriidoista ja epävarmuudesta suurlakon jälkeenkin. Poliittinen tilannekaan ei miellyttänyt Aleksandraa. Hän ei ollut tyytyväinen uuden senaatin kokoonpanoon, vaan piti varsinkin sen johtomiestä Mechelinia humpuukin kuninkaana ja naisten äänioikeuden vastustajana.¹⁰⁷ Aleksandran kanta senaatin kokoonpanoon on ymmärrettävä, koska se koostui perustuslaillisista. Aleksandra kirjoitti 20.4.1906 Maria Cederschiöldille eduskunta uudistuksen ratkaisusta:

*”Me odotamme nyt naisten äänioikeuskysymyksemme ratkaisua. Jos keisari hyväksyy senaatin ja eduskuntauudistuskomitean ehdotuksen, hänen tietysti on vaikea jäljestäpäin esittää vetoaan, mikäli säädyt sen hyväksyvät. Mutta Mechelin on aina ollut naisasian vastustaja, vaikka hän on poseerannut sillä, kun se on sopinut koristeeksi. Hänen asenteensa on ollut suunnilleen sama kuin Gladstonen. Saa nähdä eikö hän lähetä vastaohjetta korkeimpaan paikkaan.”*¹⁰⁸

Aleksandralla oli siis vielä tässäkin vaiheessa lähes varma, ettei naisten äänioikeus toteutuisi. Hänellä ei myöskään tuntunut olevan kovin lämpimät välit Leo Mecheliniin, koska hän uskoi

¹⁰⁵ Seitkari 1958, 110-116.

¹⁰⁶ Lady Aberdeen AG:lle 22.1.1906. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

¹⁰⁷ Aleksandran kirjeenvaihdosta löytyy Tampereen naisilta saapunut hyvin moittiva kirje Soisalo-Soinisen murhan arvostelusta ja nimien keruusta. Mf 311: 40:1 SKS, KiA. Tuulio 1959, 280; Ala 1999, 191.

¹⁰⁸ AG MC:lle 20.4.1906. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Tuulio 1959, 279. Mechelin oli epäillyt naidun naisen äänioikeutta ja pohtinut pitäisikö tehdä ero naimissa olevien ja naimattomien välille. Naimisissa olevan naisen asema oli Aleksandralla hyvin tärkeä, joten Mechelinin ajatus äänioikeuden epäamisestä naimisissa olevilta saattoi olla Aleksandran antipatian yhtenä syynä. Sulkunen 2006, 67.

juuri Mechelinin vesittävän uudistuksen. Mechelin oli perustuslaillinen ja senaattorina senaatissa, joka oli syrjäyttänyt vanhasuomalaisen senaatin. Samassa kirjeessä Aleksandra antoi kuitenkin jonkinlaista tunnustusta sosialisteille:

” Työväki on ainoa, mikä meillä edustaa tuoretta, murtumatonta voimaa, raakaa, mutta kuitenkin voimaa. ”¹⁰⁹

Lausumasta voidaan tulkita ettei Aleksandra uskonut uudistusta saavutettavan ilman voiman käyttöä, jos ei sanan merkityksessä väkivaltana, niin kuitenkin joukkovoiman osoituksena.

Aleksandran skeptistä suhtautumista naisten äänioikeuden läpi menoon kuvaa myös hyvin uudistuksen käsittely Koti ja Yhteiskunta –lehdessä. Lehden numero 3 vuodelta 1906 kertoo senaatin hyväksyneen eduskuntauudistuskomitean esityksen naisten äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta vain pikkuruisella ilmoituksella lehden lopussa ennen mainoksia.¹¹⁰ Numerossa 5 ja 6 kerrotaan jo ilosanomana, että Pietarissa valtiopäiväjärjestys oli hyväksytty:

”Naisten äänioikeus tässä ehdotuksessa oli enimmänsä vaaran alaisena. Pelättiin ettei se Pietarissa saavuta hyväksymistä.” ¹¹¹

Kuitenkin Aleksandra varoittaa lukijoita:

”Asia ei siis vielä ole loppuun käsitelty valtiopäivillä eikä saanut Hallitsija lopullista hyväksymistä...”.

Lehden artikkelista näkyy hyvin Aleksandran skeptisyys: ei kannata nuolaista ennen kuin tipahtaa. Joku taho varmasti romuttaa vielä suunnitelmat. Vaikka hallitsija olikin alustavasti hyväksynyt naisten oikeudet oli ehdotus menossa vielä valtiopäiville, joka oli ennenkin romuttanut uudistuksen. Vielä oli myös mahdollista, että hallitsija pyörtäisi päätöksensä. Pelko siitä, että kriittiset kohdat muuttuisivat käsittelyssä ei ollutkaan aivan aiheeton.¹¹²

¹⁰⁹ AG MC:lle 20.4.1906. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.Tuulio 1959, 279.

¹¹⁰ Koti ja Yhteiskunta nro 3 15.3.1906.

¹¹¹ Koti ja Yhteiskunta nro 5 ja 6, 15.5 ja 15.6.1906.

¹¹² Sulkunen 2006, 67.

Keisarilta lakiehdotus palasi vielä Suomen senaatille, joka painatti ehdotuksen suomeksi ja ruotsiksi ja antoi ehdotuksen säätyjen käsittelyyn. Säädyt lähettivät esityksen perustuslakivaliokuntaan, joka palautti ehdotuksen, mutta sai sen vielä uudelleen takaisin valtiopäivien tehtyä sen ehdotukseen vielä teknisiä muutoksia. Tässä vaiheessa ei naisten äänioikeudessa enää kiistelty. Valiokunnan mietintö käsiteltiin kaikissa säädyissä 1.6.1906. Säätyjen hyväksynnän jälkeen säätyjen vastaus kiersi vielä kenraalikuvernöörin ja ministerivaltiosihteerin kautta keisarille esiteltäväksi. Keisari otti ministerivaltiosihteerin Langhoffin vastaan 20.7.1906 ja asetti lain astuvaksi voimaan 1.10.1906.¹¹³

Aleksandra uskoi viimeiseen asti, ettei naisten äänioikeus toteudu. Kuvaavaa on, että äänioikeuden vahvistamisen aikoihin Aleksandra vieraili ICW:n puheenjohtajan Lady Aberdeenin luona Irlannissa, jonne Elisabeth Löfgren lähetti sähköpostin äänioikeuden hyväksymisestä valtiopäivillä.¹¹⁴

3.3 Syyt äänioikeusuudistuksen riipedyille ja naisten äänioikeuden saavuttamiselle

Aleksandra ei varmasti ollut ainoa uudistuksen läpimenon epäilijä. Perustuslain merkittävä muutos ja Euroopan liberaalein kansanedustuslaitoksen uudistus saatiin siis aikaan vajaassa vuodessa. Näin ripeään toimintaan oli useita syitä. Naisten työ vaalioikeuden saavuttamiseksi oli kantanut hedelmää jo aiemmin, eikä suurin osa päättävissä asemassa olevista miehistä vastustaneet periaatteessa naisten äänioikeutta. Syksystä 1904 talveen 1906 on pidetty satoja äänioikeuskokouksia, joten miehet olivat tietoisia naisten vaatimuksista.¹¹⁵

Senaatissa ainoastaan Hermanson ja Schybergson vastustivat naisten äänioikeutta kiivaasti, mutta muutamia muitakin ehdotuksen läpimenon epäilijöitä kuitenkin oli sekä senaatissa että valtiopäivillä. Naisten vaalikelpoisuutta vastustivat Hermansonin ja Schybergsonin lisäksi senaattorit Antell ja Ignatius. Heillä ei kuitenkaan ollut periaatteessa mitään naisten äänioikeutta vastaan. Suuri osa senaattoreista kannatti naisten äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta, vaikka pitivätkin sitä suurena harppauksena. Kenraalikuvernööri Gerard oli alusta asti myötämielinen naisten äänioikeudelle. Näin ollen naisten äänioikeuden vastustajat

¹¹³ Seitkari 1958, 117, 121, 147-148, 1515-153, 157; ks. myös Brotherus 1948, 79-82.

¹¹⁴ Koti ja Yhteiskunta nro 7, 15.7.1906; Tuulio 1959, 283.

¹¹⁵ Koti ja Yhteiskunta –lehti luettelee numeroissaan vuonna 1906 paikkakuntia, joissa äänioikeuskokouksia oli pidetty. Ks. esim. numerot 1 ja 2. Koti ja Yhteiskunta 1906 nro 1. 15.1.1906. Koti ja Yhteiskunta 1906 nro 2. 15.2.1906. Äänioikeuskokouksista myös Tuulio 1959, 271-276. Sulkunen 2006, 58-62.

olivat vähemmistössä. Sosialistien vaatimuksen perustuivat nimenomaan yleiselle ja yhtäläiselle äänioikeudelle. He tuskin olisivat tyytyneet lakiin, jossa äänioikeus olisi ollut rajoitetumpi. Jatkuvat mielenosoitukset ja niillä uhkailu kiristivät ilmapiiriä.¹¹⁶

Painava syy oli Venäjän sisäinen heikkous ja muun valtakunnan levottomuudet. Keisari halusi heikkouden hetkenään hoitaa pois päiväjärjestyksestä pienen Suomen, jossa vaadittiin lakimuutosta, joka ei mitenkään vaikuttanut keisarin oikeudelliseen asemaan. Keisarin itsevaltius säilyi, ja hänellä oli viime kädessä veto-oikeus kaikkiin lakeihin, koska hänen tuli ne vahvistaa. Suomen tuleva eduskunta olisi enemmänkin keisaria avustava elin, joka hoiti suuruhtinaskunnan asioita. Sen jäsenillä olisi asiantuntemusta juuri Suomen oloista, mikä hyödytti myös keisaria. Lisäksi senaatin ja eduskunnan välillä ei ollut parlamentaarista sidettä, eli senaatti ei ollut vastuussa eduskunnalle, eikä sen tarvinnut erota, vaikka se saisi epäluottamuslauseen eduskunnalta.¹¹⁷

Eduskunnassa lakiehdotuksen vahvistaminen tapahtui nopeasti sen palattua keisarilta. Teljon mukaan suomalais-venäläisen neuvottelukunnan välinäytös oli todellisuudessa luonut tilanteen, jota senaatti ja perustuslailliset puoluejohtajat saattoivat käyttää hyväkseen painostaakseen säätyjä hyväksymään lain senaatin ehdotuksen mukaisesti. Myös Venäjällä olot alkoivat jo rauhoittua ja keisarin asema vahvistua. Oli siis pelättävissä, että keisari muuttaisi mielensä ennen lain lopullista vahvistamista.¹¹⁸ Kaikki nämä tekijät yhdessä vaikuttivat lain nopeaan säätämiseen, ja ehdotuksen hyväksymiseen valtiopäivillä lähes alkuperäisessä muodossaan.

Lakiehdotus ei kuitenkaan tullut yllätyksenä ja pyytämättä, vaan oli aikakauden yleisen ilmapiirin mukainen. Työtä lakiehdotuksen hyväksi oli tehty jo parikymmentä vuotta eri tahoilla. Naisyhdistyksen, sosialistien ja muiden yhdistysten, sekä yksityishenkilöiden tekemä työ, ja sen luoma yleinen naisten äänioikeudelle suotuista ilmapiiri vaikuttivat jo ennen uudistuksen suunnittelemista. Naisten äänioikeuden varhainen saavuttaminen liittyi tiukasti äänioikeudettomien yhteiskamppailuun äänioikeudesta. Suomi oli muihin Euroopan maihin verrattuna erityinen, koska täällä oli mahdollista sukupuolittain eriytymätön yhteistoiminta.¹¹⁹

¹¹⁶ Brotherus 1948, 76-82. Seitkari 1958, 17-85. Hermansonin ja Schybergsonin kannasta Sulkunen 2006, 64-67.

¹¹⁷ Seitkari 1958, 159-162.

¹¹⁸ Teljo 1949, 63-64.

¹¹⁹ Sulkunen 2006, 69-81.

Tällaisen toiminnan mahdollisti suomalainen agraarinen arvomaailma. Koska yhteiskunta oli vasta teollistumassa ja suuri osa kansasta asui maaseudulla, tai oli vasta äskettäin irtautunut maaseutuyhteisöstä, agraarinen arvomaailma oli vielä hyvin voimakkaasti osa yhteiskuntaa. Agraariseen arvomaailmaan kuului naisen ja miehen tasavertainen ponnistelu toimeentulon takaamiseksi. Myös fennomaanisivistyneistö nojasi talonpoikaiseen arvomaailmaan. Näin ollen heidän oli otettava huomioon se maailmankuva, jonka avulla kansa jäsensi yhteiskuntaa ja naisen asemaa. Niinpä käsitys naisten itsestään selvästä oikeudesta päästä osalliseksi valtiollisesta vallankäytöstä oli hämmästyttävän yleinen yli puoluerajojen.¹²⁰

3.4 Äänioikeuden ulkopuolelle jääneet

Vaikka äänioikeutta pidettiin laajana ja puhuttiin yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta, äänioikeuden ulkopuolelle jäi kuitenkin suuri joukko niin naisia kuin miehiäkin. Naisiin eniten vaikuttanut rajaus oli äänioikeuden pidättäminen muuten kuin satunnaisesti köyhäinhoidon varassa olevilta. Suomessa ei tuohon aikaan vielä ollut eläkevakuutusta, joten esimerkiksi omaisensa menettäneet vanhukset saattoivat joutua köyhäin hoidon pariin. Toinen naisille tärkeä rajaus oli kansalaisluottamuksen menettäneiden rajaaminen äänioikeuden ulkopuolelle. Kansalaisluottamuksen menetti vakavasta rikoksesta. Muut rajaukset olivat täysi-ikäisenkin holhouksen alaisuus, tuomio irtolaisuudesta, verojen maksamatta jättäminen kahden vuoden ajalta, muusta syystä kuin varattomuuttaan, äänten myynnistä tai ostosta tuomitut ja vaalirauhan häirinnästä tuomion saaneet. Äänestysikärajaksi tuli 24 vuotta ja vaalikelpoisuus oli sidottu äänioikeuteen.¹²¹

Ikäraja jätti suuren joukon täysi-ikäisiä naisia ja miehiä äänioikeuden ulkopuolelle. Vaalikelpoisuus asetettiin kaikille, joilla oli oikeus äänestää. Naiset saivat siis vaalikelpoisuuden eli oikeuden asettua ehdokkaaksi vaaleihin, vaikka esimerkiksi Suomen Naisyhdistys, Aleksandra Gripenberg puheenjohtajanaan, ei ollut vaalikelpoisuutta missään vaiheessa ajanut. Naiset saivat siis oikeuksia, joihin varsinkaan porvarisnaisten puolella ei oltu täysin varauduttu.¹²²

¹²⁰ Sulkunen 2006, 69-81.

¹²¹ Koskinen 1997, 36-37.

¹²² Suomen Naisyhdistyksen vaatimukset oli kirjattu sen ohjelmaan. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Dg:1. Tuulio 1959, 91.

3.5 Muu maa mustikka – äänioikeus muualla

Aleksandralla oli tiiviit yhteydet nimenomaan anglosaksisiin maihin. Hänen ihailemansa naisasianaiset olivat englantilaisia ja amerikkalaisia naisten äänioikeuden uranuurtajia. Nämä maat eivät kuitenkaan olleet kärkimaita naisten äänioikeuden sallivien lakien säätämisessä. Ensimmäisenä äänioikeuden saavuttivat naiset toisella puolella maapalloa Australiassa ja Uudessa-Seelannissa. Uusi-Seelanti on ensimmäinen maa, jossa naiset saivat äänioikeuden vuonna 1893. Uudessa-Seelannissa naiset eivät tavoitelleet vaalikelpoisuutta, eikä heille sitä säädettykään. Verrattuna Australiaan, jossa äänioikeus toteutui koko maassa 1902, Uuden-Seelannin järjestelmä oli teoriassa tasa-arvoinen. Myös alkuperäisväestön naiset, maorit, saivat äänioikeuden. Kuitenkin tosiasiasa maorien äänioikeus ei toteutunut tasa-arvoisena vuosikymmeniin. Vaalikelpoisuuden naiset saavuttivat Uudessa-Seelannissa alahuoneessa vuonna 1919 ja ylähuoneessa 1944.¹²³

Toinen edelläkävijämaa oli Australia, jossa naiset saavuttivat äänioikeuden Etelä-Australiassa 1894 ja koko liittovaltiossa kahdeksan vuotta myöhemmin. Australiassa naiset saivat sekä äänioikeuden että vaalikelpoisuuden, mutta eivät käyttäneet oikeuttaan asettua ehdolle. Ensimmäinen nainen valittiin Australian parlamenttiin vasta vuonna 1959. Uuden-Seelannin käytännön vastaisesti Australiassa naisten äänioikeus ja vaalikelpoisuus koski vain valkoisia naisia. Australian alkuperäisväestön, aboriginaalien, äänioikeus toteutui vasta 1962.¹²⁴

Äänioikeuskehitys tapahtui siis jouhevimminkin maailman eri puolilla siirtomaavaltojen reuna-alueilla ja Venäjän autonomisessa suuriruhtinaskunnassa. Kirjassa Yksi kamari - kaksi sukupuolta Irma Sulkunen tulkitsee äänioikeuskehityksen olleen sidoksissa maissa vallinneisiin yhteiskunnalliseen käymistilaan. Brittiläisen siirtomaavallan reuna-alueet hakivat omaa, itsenäistä tietään. Tällainen erillisyyden hakeminen aiheutti poliittisen ilmapiirin radikalisoitumista, joka mahdollisti äänioikeusudistukset. Toisaalta myös valkoisen väestön halu erottua alkuperäisväestöstä sai heidät laajentamaan naisten oikeuksia ja häivyttämään rajaa sukupuolten välillä. Samalla rotujen välinen raja korostui.¹²⁵

¹²³ Sulkunen 2006, 17-18.

¹²⁴ Sulkunen 2006, 17.

¹²⁵ Sulkunen 1997, 13-15.

Euroopassa Suomen Suuriruhtinaskunta säätö ensimmäisenä lain naisten äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta. Suomi ei kuitenkaan kuulunut äänioikeusliikkeen syntysijoihin, vaan ensimmäisenä ajatus naisten äänioikeutta ajavasta liikkeestä heräsi Yhdysvalloissa, jossa liike virallisesti perustettiin Seneca Fallsin kokouksen jälkeen vuonna 1848.¹²⁶ Kokouksen järjestivät Lucretia Mott ja Elizabeth Cady Stanton, jotka olivat ensin ajaneet orjuuden lakkauttamista, mutta tässä työssä huomanneet oman asemansa heikkouden. Elisabeth Cady Stanton ja Susan Anthony perustivat National Woman Suffrage Association –yhdistyksen (NWSA) vuonna 1869 ajamaan naisten äänioikeutta.¹²⁷ Aleksandra Gripenberg tutustui Elisabeth Cady Stantonin matkallaan Englannissa ja matkusti yhdessä tämän kanssa kansainväliseen naisten kongressiin Yhdysvaltoihin vuonna 1888. Aleksandra mainitsee Elisabeth Cady Stantonin ihanteekseen.¹²⁸ Yhdysvalloissa Aleksandra tutustui myös Susan Anthonyyn ja oli muun muassa mukana tämän puhuja matkoilla ympäri maata.¹²⁹ Yhdysvalloissa naiset saavuttivat äänioikeuden koko liittovaltiossa 1919, mutta yksittäiset osavaltiot olivat antaneet naisille äänioikeuden jo niinkin varhain kuin 1869 ja 1893.¹³⁰

Äänioikeustaistelun voidaan sanoa alkaneen Isosta-Britanniasta, jossa Mary Woolstonecraft julkaisi kirjan *A Vindication of the Rights of Woman* vuonna 1792. Varhaisesta aloituksestaan huolimatta Iso-Britannian naiset joutuivat vaatimaan oikeuttaan aina vuoteen 1918, jolloin naiset saavuttivat äänioikeuden. Naisten oikeuksien kehitys oli Isossa-Britanniassa hyvin monimutkainen prosessi, jossa eri alueilla saatiin aikaan edistystä ja välillä taantumus taas voitti. Hidastuminen sai naisten äänioikeusliikkeen jakaantumaan maltilliseen ja radikaaliin haaraan. Radikaalit äänioikeusaktivistit kannattivat voimakeinojen käyttämistä äänioikeuden saavuttamiseksi.¹³¹ Laittomat keinot johtivat naisaktivistien vangitsemiseen ja tuomioihin. Radikaalin liikkeen keulakuvina toimi Pankhurstin perhe, joka toimi laajan työläisnaisjoukon tukemana.¹³² Aleksandralla oli lujempi yhteys Englannin maltilliseen siipeen, varsinkin Caroline Biggsiin¹³³, johon oli tutustunut jo 1887 Englannin matkallaan,

¹²⁶ DuBois 1980, 23.

¹²⁷ DuBois 1980, 23.

¹²⁸ Lintunen 1988, 124.

¹²⁹ Tuulio 1959, 114-117.

¹³⁰ Bacchi 1981, 158. Lintunen 1988, liite2.

¹³¹ van Wingerden 1999, preface. Kirjan alussa ei ole sivunumerointia.

¹³² Liddington & Norris 1978, 11.

¹³³ Biggs oli *The Englishwoman's Review* –lehden päätoimittaja ja ensimmäinen naisasianainen, jonka Aleksandra matkallaan tapasi. Biggsin suhteilla Aleksandra ja Alli Tryck tutustuivat muihin naisasianaisiin. Biggs kuoli jo 1889, mutta *The Englishwoman's Review* –lehden seuraava päätoimittaja Antoinette McKenzie piti yhteyttä Aleksandraan aina vuoteen 1913 asti.

mutta myös Pankhurstit ottivat yhteyttä Aleksandraan Suomen äänioikeusuudistuksen varmistuttua.¹³⁴

4. Naisten äänioikeuden vastustajasta eduskunta ehdokkaaksi

4.1 Puolueiden järjestäytyminen

Eduskuntaudistuksen alettua näyttää varmalta porvaristopuolueet alkoivat kiivaasti järjestää rivejään ja pohtia ehdokasasetteluaan. Puolueiden ohjelma oli virallistettava ja vaalityötä tehtävä. Rivit oli siis koottava pikimmiten ja ryhdyttävä töihin. Koska naisten vaalikelpoisuus oli myös hyväksytty yhdessä äänioikeuden kanssa oli ehdokaslistoille saatava myös naisia.

Vaalit oli määrätty toimeenpantaviksi 15. ja 16.3.1907. Puolueilla oli siis puolisen vuotta aikaa järjestäytyä ja tehdä vaalityötä. Uusista äänioikeutetuista yli miljoona ei ollut koskaan äänestänyt, joten monia huolestutti saataisiinko kansa vaaliurnille. Tilanne vaati puolueilta puolueohjelmien täsmentämistä, järjestäytymistä ja kovaa vaalityötä äänestäjien keskuudessa. Lehdistö oli vaalityössä isossa osassa, mutta uutta oli laajamittainen puhuja- ja agiteeraustoiminta, joka ulottui syrjäkyliin asti. Jokaisesta äänestä todella taisteltiin. Jotta äänestäjät osaisivat äänestää tosi paikan tullen järjestettiin niin sanottuja leikkivaaleja. Paasikivi kertoo muistelmissaan, että Asikkalassa kesää viettävä Danielson-Kalmari järjesti leikkivaalit jo 20.-22.7.1906. Ne olivat varmasti yhdet ensimmäisistä koulutustilaisuuksista.¹³⁵ Myös Suomen Naisyhdistys piti kurssin vaalilaista ja harjoitusvaalit yhdessä Uudenmaanläänin raittiuspiirin kanssa. Kurssille kutsuttiin eri Naisyhdistyksen haaraosastojen edustajia ottamaan oppia, ja sitten levittämään tietoa omalla paikkakunnallaan. Naisyhdistys oli myös julkaissut Hilma Räsäsen kirjoittaman lentokirjusen ”*Äänioikeuden aakkosia naisille*”, jonka 6000 kappaleen painos oli lähes loppuunmyyty.¹³⁶

Vaaliuudistuksen tähden puolueiden oli järjestäydyttävä virallisiksi poliittisiksi puolueiksi. Ainoastaan sosiaalidemokraateilla oli Forssan vuoden 1903 kokouksen ansiosta lujempi puolueorganisaatio. Puolueiden tuli muodostaa tarkempi puolueohjelma ja kilpailla sillä äänestäjistä. Sosiaalidemokraattien lisäksi puoluekartalle syntyivät poliittisen oikeiston

¹³⁴ Lintunen 1988, 49.

¹³⁵ Polvinen 1989, 131.

¹³⁶ Koti ja Yhteiskunta nro 3 15.3.1907.

Suomalainen puolue, johon kuuluivat vanhat myöntöväisyysspoliitikot. Nuorsuomalaisten eli perustuslaillis-suomenmielisten ongelma oli myös heidän ryhmänsä heterogeenisuus: jäsenten kesken oli suuriakin mielipide-eroja, yhteistä oli kuitenkin perustuslaillinen suhtautuminen Venäjään.¹³⁷ Uudistuksen jälkeen perustettiin myös muita puolueita. Maaseudunväen etuja syntyi puolustamaan Maalaisliitto, svekomaanit järjestäytyivät Ruotsalaiseksi Kansanpuolueeksi, ja näiden lisäksi syntyi kristilliseltä pohjalta lähtevä Kristillisen Työväen Liitto.¹³⁸

Talonpoikaissäädystä oli ollut useita valtiopäiväedustajia, jotka liittyivät vasta perustettuun Suomalaiseen Puolueeseen ja puolueen edustamat aatteet olivat olleet suosittuja maaseudulla. Nyt kuitenkin sosiaalidemokraateilla oli etumatka järjestäytyneen puoluekoneistonsa ansiosta, ja se kasvatti suosiotaan juuri Suomalaisen puolueen kannattajien keskuudessa.¹³⁹ Vastaiskuksi Suomalainen puolue lähti kehittämään sekä puolueohjelmaansa että – organisaatiotansa uusia olosuhteista vastaamaan. Puoluesihteeriksi valittu Kaarlo Nestor Rantakari oli entinen sosiaalidemokraatti, ja niinpä hänen suunnittelemansa kolmiportainen organisaatio muistutti sosiaalidemokraattien organisaatiota. Puoluevaltuuskunta järjestäytyi helmikuussa 1906 ja heinäkuussa se määritteli piiriorganisaatioiden rajat. Lokakuussa jokaisessa 16 vaalipiirissä oli puolueen toimipiste. Piirit palkkasivat vaalityöntekijöitä, usein alueen äänenkannattajalehtien toimittajia. Suomalaisella puolueella oli myös 200-300:aan agitaattoria, jotka kiersivät maakuntia tai toimivat paikallisesti pientä palkkiota vastaan. Syyskuussa puolue oli myös palkannut kolme matkasihteeriä, jotka kiersivät ympäri maata propagoimassa ja ohjaamassa puolueen vaalityötä. Yksi näistä matkasihteereistä oli Hilda Käkikoski.¹⁴⁰

Puolueorganisaation järjestäminen ei riittänyt. Puolueen oli myös kehitettävä uudistusmielinen puolueohjelma vastauksena sosiaalidemokraateille. Puolueen ohjelma esiteltiin virallisesti vasta lokakuussa, joten se oli pitkän ja huolellisen työn tulos. Maalaisohjelma paneutui perusteellisesti torpparien ja tilattomien ongelmiin. Sen sijaan Danielson-Kalmarin muotoilema Venäjän politiikkaa koskeva ohjelma oli ympärilyöreä. Puolueen voidaankin katsoa ohjelman myötä siirtyneen kielipolitiikasta

¹³⁷ Juva E. W. 1967, 78. Rasila 1976, 18-20.

¹³⁸ Rasila 1977, 18-20.

¹³⁹ Mylly 2006, 263.

¹⁴⁰ Mylly 2006, 272-276.

sosiaalipolitiikkaan.¹⁴¹ Tämä tapahtui vastapainoksi sosiaalidemokraateille, joille kielikysymys ei ollut tärkeä, vaan puolue pureutui sosiaalisiin kysymyksiin. Sen sijaan nuorsuomalaisten tärkein vaaliteema oli perustuslaillinen suhtautuminen Venäjään.¹⁴²

4.2 Ehdokkaaksi asettuminen

Aleksandra Gripenberg oli vierailulla Irlannissa Lady Aberdeenin kesäpalatsissa, kun tieto äänioikeuden saavuttamisesta saapui. Aleksandra sai vaikutelman, että vaikka Suomen naisten äänioikeudesta oltiin tietysti iloisia ja onnellisia, samalla vuosia oikeuden puolesta taistelleet naiset olivat hämmästyneitä, eikä Suomen uudistukseen suhtauduttu täysin varauksettomasti.¹⁴³ Aleksandran ulkomailla saavuttanut tieto äänioikeudesta toi siis heti konkreettisesti esille muiden maiden suhtautumisen, ja samalla hän myös tiedosti vastuun, joka lepäsi Suomen naisten hartioilla.

Koska Aleksandra oli hyvin tietoinen paineista, joita ulkomaiden taholta kohdistui suomalaisten naisten onnistumiseen äänioikeuden käyttäjinä ja kansanedustajina, oli kysymys ehdokasasettelusta hänelle hyvin tärkeä. Aleksandra oli aiemmin ollut sitä mieltä, ettei Suomi ollut valmis yleiseen äänioikeuteen, vaan kansaa tuli kasvattaa rauhassa kohti itsenäistä asemaa.¹⁴⁴ Nyt, kun äänioikeus oli saavutettu, oli kuitenkin vastassa ehdokasasettelu ja vaalilyö.

4.3 Aleksandra ajamassa raittiutta

Aleksandran ehdolle asettumisen syinä olivat varmasti vilpittömän halu ajaa naisasiaa, mutta myös halu edistää raittiusasiaa sekä fennomaniaa. Aleksandra oli tehnyt raittiuslupauksen samoihin aikoihin kuin Naisyhdistys alkoi kokoontua 1884. Tarkempia syitä raittiuslupaukseen ei ole tiedossa, mutta nähtävästi raittiuden kannattaminen kietoutui alusta alkaen naisasiaan, sillä kirjeessä jossa hän kertoo raittiuslupauksestaan Aleksandra kirjoittaa:

*”meillä naisillakin on paljon tehtävää siinä suhteessa...”*¹⁴⁵

¹⁴¹ Mylly 2006, 272-275.

¹⁴² Puolueiden ohjelmasta Borg 1965, 27-122. Nuorsuomalaisten ohjelma Vares 2000, 92-108.

¹⁴³ Koti ja Yhteiskunta 1906 nro 7 15.7.1906. Tuulio 1959, 283-285.

¹⁴⁴ Tuulio 1959, 292.

¹⁴⁵ AG SG:lle 5.5.1884. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

Aleksandran näkemyksessä korostuu hyvin selkeästi holhoava asenne ”kansannaisia” kohtaan. Näiden maaseudun tai kaupunkiin muuttaneiden ja esimerkiksi palvelijattariksi ryhtyneiden naisten sivistäminen kuului Aleksandran, ja suuren osan muuta sivistyneistöä, ajatusmaailmaan luontevasti.¹⁴⁶ He ajattelivat, että sivistystasoltaan korkeammalla olevien tuli huolehtia kansan tarpeista. Katsottiin myös, että kansan ei voitu olettaa tietävän omia tarpeitaan, vaan älymystön tuli huolehtia kansalle katsomansa parhaan toteutumisesta. Tällainen ajatus kuului fennomaaniseen katsantokantaan. Ensimmäisellä järjestäytyneellä fennomaanipolvella oli kyllä pyrkimys kohottaa Suomen kansan sivistystasoa, mutta se ei kuitenkaan tähännyt suoraan kansan nostamiseksi päättävään asemaan.¹⁴⁷ Aleksandra siis halusi toteuttaa kansan parhaan, ja näki itsensä tässä tehtävässä sekä aikaisemman työnsä pohjalta että ehdokkuuden myötä.

Raittiusasian ajaminen kiertyy hyvin pitkälle tähän samaan ajatukseen kansan edun ajamisesta. Patriarkaattisessa järjestelmässä perheen pää oli vastannut kotitaloutensa kaikista henkilöistä. Tämä järjestelmä oli sekä säädellyt yksilöä että suojellut tätä. Vanhan järjestelmän murtuessa aatelisto ja porvaristo näkivät, että yksilön valmiudet säädellä itseään eivät olleet vielä kehittyneet tarpeeksi, jotta hän kaikissa tilanteissa pystyi päättämään oman parhaansa mukaan. Viina oli tästä hyvä esimerkki. Patriarkaattijärjestelmässä alkoholin kulutus oli kuulunut luontaisen osana talon elämää, mutta sitä oli säädellyt talon päämies. Nyt kun osa väestöstä ei enää kuulunut tähän järjestelmään, alkoi sivistyneistä pelätä viinan kirojen olevan liian voimakkaita yksilön vastustaa. Suomen tuona aikana suurin joukkoliike, raittiusliike, veti mukaansa kymmeniätuhansia ihmisiä. Aikalaiset näkivät yhteiskuntajärjestelmän murroksen keskellä alkoholin erityisesti perheiden suurena ongelmana, vaikka todellisuudessa alkoholin kulutus väheni. Raittiusliikkeessä kansaa pyrittiin valistamaan alkoholin vaaroista, ja liikkeen jäsenet tekivät raittiuslupauksen. Liikkeen johto oli alkuaikoina fennomaanisivistyneistön käsissä, ja he katsoivat tekevänsä tärkeää työtä kansan eteen.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Sulkunen 1989B, 25-31, ks. myös Sulkunen 1989B, 162-164. Gripenbergin motiiveista myös Ala 1999, 192.

¹⁴⁷ Rommi 1964, 18-19.

¹⁴⁸ Vanhasta järjestelmästä ja sen murtumisesta sekä alkoholin kulutuksen muutoksesta Sulkunen 1988, 22-28. Raittiusasian tärkeydestä Akseli Granfeltille ks. Sulkunen 1995, 83, 86-94. Raittiusliikkeen jäsenmäärät 1885-1913 Sulkunen, 1988, 111. Katso myös Sulkunen 1989A, 142-156.

Raittiusliikkeessä ottivat myöhemmin vallan sosialistit, ja liike luisui fennomaaneilta heidän johdettavakseen. Aleksandra suhtautuikin myöhemmin liikkeeseen nuivasti, ja luonnehti sen olevan ”*sosialistien piika*”¹⁴⁹. Ajatus kansan alkoholiongelmasta, ja työstä sen poistamiseksi oli syvällä sivistyneistössä, ja kantavia ajatuksia myös Aleksandran suostumisessa edustajaehdokkaaksi. Tämä tulee hyvin esille Aleksandran pitämässä kaikkein voimakkaimmassa puheessaan kieltolain puolesta, jossa hän jopa unohti aina hillityn olemuksensa, ja vetosi voimakkaasti lain hyväksymisen puolesta:

*”Olkoonkin, ettei tämä laki ole täydellinen. Mutta meillä ei ole aikaa odottaa parempaa, sillä meidän kansamme hukkuu alkoholiin. Ja me naiset, kotien ja lasten luonnollisina edustajina, me vaadimme nyt kieltolakia. ... Menkäämme köyhien asuntoihin täällä Helsingin etukaupungeissa, menkäämme huoneeseen, jossa nuori äiti päissään imettää lastaan, missä toinen äiti päissään pieksee lastaan, missä päihtyneet miehet tappelevat heikosti sairaan vuoteen ääressä ... Tämä kansa hukkuu alkoholiin, eivätkä mitkään muut reformit auta, ennen kuin kieltolaki on saatu aikaan.”*¹⁵⁰

Puheen jopa makaaberit kielikuvat päihtyneistä äideistä eivät olleet tavallisia Aleksandran puheissa. Hän vastusti sosialistien puheissaan käyttämiä räikeitä kielikuvia ja halusi puheiden olevan eduskunnan arvon mukaisia. Naisten tuli antaa valtiolliselle elämälle ”suuremman siveellisen lisän”.¹⁵¹ Puheen kielikuvat ja se, että hän piti sen edustajista ensimmäisenä kieltolaista keskusteltaessa, kertovat aiheen tärkeydestä Aleksandralle.

Puheessa näkyy Gripenbergin asenne kansaa kohtaan. Hän näkee lain voimaansaattamisen ratkaisuna ongelmaan. Lain asettaminen ylhäältä alaspäin, päättäjistä kansaan, saisi ongelman poistumaan. Laki oli ratkaisuna paras ja ainoa. Se oli todellinen edellytys kansan pelastumiselle.

¹⁴⁹ AG:n kirje EÅ:lle 10.3.1909. Mf 305:12:76 SKS, KiA. Sosialistien asemasta raittiusliikkeessä Sulkunen 1988, 263-272.

¹⁵⁰ VP 1907, pöytäkirjat s. 2520-2521. Koti ja Yhteiskunta 1907 nro 11 15.11.1907. Hinkkanen ja Lintunen 1997, 205-206.

¹⁵¹ Tuulio 1959, 286.

4.4 Suomen kansan puolesta

Aleksandra oli Suomen Naisyhdistyksen puheenjohtajuutensa ja Koti ja Yhteiskunta –lehtensä myötä tunnettu Suomessa. Lehtensä avulla hän toi esiin omia ajatuksiaan naiskysymyksessä ja myös yhdistyksen kokouksessa hänellä oli puheenjohtajana paljon vaikutusvaltaa. Lisäksi Aleksandra kävi luennoimassa ympäri Suomea naisasiasta. Yliopistokoulutusta Aleksandra ei ollut. Sitä hän jaksoi aina surra. Muodollisen koulutuksen puute sai Aleksandran epäröimään taitojaan edustajana, ja kansanedustaja kaudellaankin hän valitteli puutetta omasta viiteryhmästään.¹⁵² Hänen ajatusmaailmassaan naisten määrä eduskunnassa ei ollut niinkään merkityksellinen, vaan edustajanaisten taitavuus tehtävänsä hoidossa.¹⁵³ Niiden naisten, jotka eduskuntaan valittiin, taidot tulisivat tiukkaan puntariin niin kotimaassa kuin ulkomailla. Aleksandra tiesi, että myös ulkomaiset naisten äänioikeuden kannattajat ja vastustajat seuraisivat Suomen uudistuksen onnistumista.

Niinpä suomalaisen puolueen oli saatava ehdolle kaikkein parhaimmat ja kokeneimmat voimansa. Vaatimattomuudestaan huolimatta Aleksandra kyllä tiedosti suvereenin kokemuksensa järjestötyössä sekä ulkomaansuhteissa, ja tunnisti paineet puolueen taholta. Puolueen johtomiehet etunenässä Ernst Nevanlinna varmasti pyysivät Aleksandraa ehdolle, kävihän niin Hedvig Gebhardinkin kanssa. Hedvig epäröi ehdolle asettumista luultavasti, koska hänen miehensä oli myös asetettu ehdolle, mutta johtoryhmän miesten kanta kannusti hänet ehdokkaaksi.¹⁵⁴ On mahdotonta kuvitella, että Aleksandra olisi itse oma aloitteisesti tarjoutunut ehdolle.

Aleksandran arvostettua asemaa puolueessa kuvaa hänen saamansa äänimäärä puoluevaltuuskunta äänestyksessä. Puolueen perustavassa kokouksessa 22.-24.10.1906 Helsingin Palokunnan talolla äänestettiin puoluevaltuuskuntaan 16 jäsentä. Aleksandra sai kolmanneksi korkeimman¹⁵⁵ äänimäärän 362 ääntä. Paasikivi ja Rantakari saivat molemmat äänen enemmän (363) ja Aleksandra jakoi äänimääränsä kahdeksan muun valtuuskuntaan valitun kanssa. Kuvaavaa on myös se, että Aleksandra oli 16 henkisen valtuuskunnan ainoa nainen. Kahdeksasta varajäsenestä kolme oli naisia; rouvat Tilma Hainari ja Ada Ojala sekä

¹⁵² Gripenberg tunsi alemmuuden tunnetta muodollisen koulutuksen puuttumisen takia. Ks. esim. Mf 304:13:37 SKS, KiA.

¹⁵³ Hinkkanen ja Lintunen 1997, 197.

¹⁵⁴ Mäkinen & Sysiharju 2006, 117.

¹⁵⁵ Kahdeksan muuta valtuutettua saivat saman äänimäärän kuin Gripenberg ja kuusi valittua sai vähemmän ääniä.

ylioppilas Impi Viljatie. Aleksandran saama suuri äänimäärä osoittaa hänen luottamustaan ja tunnettuuttaan puolueväen keskuudessa. Valtuuskuntaan valittiin puolueen johtavia voimia ja suunnan näyttäjiä, kuten Paasikivi, Yrjö-Koskinen, Danielson-Kalmari ja Nevanlinna.¹⁵⁶

Aleksandra osoitti muutenkin kyntensä politiikassa tuon kokouksen aikana. Hän sai puolueen ohjelmaan ponnin naisten ja miesten tasa-arvosta, toimi puoluekokouksen viimeisenä päivänä puheenjohtajana ja valittiin naisen asemaa käsittelevään valiokuntaan.¹⁵⁷ Aleksandran esiintymisen puheenjohtajana mainitsee Paasikivikin muistelmissaan ja mainitsee sen olleen ”*aivan luonnollista*”.¹⁵⁸ Paasikivi ei muuten juuri naisia mainitse muistelmissaan, joten naispuheenjohtajan täytyi olla jotenkin sävähdyttävä kokemus tulevalle valtion päämiehelle.

Viimeinen, ja varmasti merkittävä, syy oli puolueen lupaus Aleksandran varmasta pääsystä eduskuntaan. Aleksandralla oli tapana olla melko herkkänahkainen, ja hän otti helposti itseensä joskus ehkä kuvitellunkin arvostelun. Esimerkkeinä tästä herkkyydestä ovat esimerkiksi Naisyhdistyksen hajaantumisen jättämät syvät jäljet, ja Aleksandran loukkaantuminen Tampereen kokouksessa esitetystä arvostelusta yhdistyksen johtoa kohtaan. Tampereen kokous voidaan nähdä yhtenä syynä Aleksandran eroon Naisyhdistyksen puheenjohtajan paikalta 1904. Mistään pöytäkirjasta ei kuitenkaan näy, että yhdistyksen jäsenet olisivat todella esittäneet kritiikkiä suoraan puheenjohtajaansa kohtaan.¹⁵⁹

Aleksandra suhtautui myös torjuvasti vaalityöhön ja oli sitä mieltä, että mikäli häntä ei valita oman työnsä takia, häntä ei tule valita ollenkaan. Kirjeessään Hilda Käkikoskelle hän kieltää Käkikoskea menemästä vaalipiiriinsä puhumaan Gripenbergin valitsemisen puolesta, sillä:

*” Jos minun työni ei ole kylliksi riittävä syy minun valitsemiseen, niin en tahdo että toisen sanojen tähden minun vaalini onnistuisi. ”*¹⁶⁰

Aleksandra antoikin virallisen suostumuksensa ehdokkuudesta vasta, kun Suomalaisen puolueen vaalitoimistosta kirjeellä kerrottiin hänen asettelustaan listalle niin, että läpi meno on kaikkien puolueen laskelmien mukaan selvä:

¹⁵⁶ Immonen 1989, 119.

¹⁵⁷ Tuulio 1959, 290.

¹⁵⁸ Paasikivi 1986, 172.

¹⁵⁹ Tuulio 1959, 268-271.

¹⁶⁰ AG:n kirje HK:lle 26.1.1907. Mf 304:13:36 SKS, KiA.

”Olette Turun valitsijayhdistyksessä ensimmäisellä sijalla, Porin valitsijayhdistyksessä kolmannella sijalla, Pöytyän valitsijayhdistyksessä ensimmäisellä sijalla ja Maarian valitsijayhdistyksessä kolmannella sijalla. Kaikkien laskujen mukaan pitäisi ehdokkuutenne pääsemiseen nähden olla aivan varma.” ¹⁶¹

Kirjeessä pyydettiin Aleksandran virallista suostumusta ehdokkuuteen. Aleksandra ei siis ollut halunnut antaa suostumustaan ennen kuin oli tarkkaan selvillä puolueen ehdokkaiden sijoittelusta listoille. Aleksandra ei halunnut asettua ehdolle tilanteessa, jossa läpimeno olisi ollut jokseenkin epävarmaa. Kunniastaan tarkkana hän halusi varmistua ehdokasasettelusta ennen kuin suostui virallisesti ehdokkaaksi, koska tämän jälkeen ei olisi ollut mahdollista peruuttaa osallistumistaan vaaleihin. Aleksandra oli antanut suostumuksensa vasta suullisesti juuri perääntymisen mahdollisuuden takia, ja kirjeessä häneltä haluttiin virallinen, kirjallinen suostumus.

Suomalaisen puolueen ensimmäisten vaalien ehdokasasettelujärjestelmä oli mutkikas. Talonpoikaissäädyn edusmiehet laativat puolueelle listan, jossa oli esitys yleisehdokkaista. Yleisehdokkaiden asettaminen varmisti puolueiden saavan haluamiaan, yleensä helsinkiläisiä, ehdokkaita läpi. Listan laatineet edusmiehet korostivat, että helsinkiläisiä tuli saada eduskuntaan tarpeellinen määrä, ”kyllä meitä maaseutulaisia eduskuntaan tulee riittävästi”. Listalla oli kolme ehdokasta ja ehdokkaiden järjestys määräsi heidän ”paremmuutensa”. Koska Aleksandra haluttiin yleisehdokkaana saada varmasti läpi hänet sijoitettiin Turun ja Porin läänin eteläiseen vaalipiiriin ja listoihin joko ensimmäiselle tai kolmannelle sijalle. Puolue laski saavansa riittävästi ääniä, jotta Aleksandra pääsisi eduskuntaan Yleisehdokkaiden asettaminen eri vaalipiireihin takasi sen, että suuri osa säätyvaltiopäivien kokeneista edustajista valittiin myös uuteen eduskuntaan.¹⁶²

Haluttomuus lähteä todelliseen vaalitaisteluun näkyy myös seuraavissa vaaleissa 1908, kun nuorsuomalaiset suunnittelivat Aleksandran vastaehdokkaaksi samaan vaalipiiriin Lucina Hagmania:

¹⁶¹ Turun vaalitoimiston kirje AG:lle 12.7.1905. Mf 311:34:1 SKS, KiA.

¹⁶² Ehdokasasettelusta Paasikivi 1986, 190-191.

*”Olkoonkin nyt syyt mitkä tahansa, minuun se teki kiusallisen vaikutuksen. Kaikki kilpailu on minulle aina ollut vastenmielinen... Kaikissa tapauksissa muistakaa, että Lucina on hyvin vaarallinen vastustaja.”*¹⁶³

Aleksandra varoittaa vastustajansa vaarallisuudesta ajatellen, että tunnettu fennomaani naisasianainen samassa vaalipiirissä tekee taistelusta tiukemman, ja samalla vaarantaa hänen uudelleen valintansa. Aleksandra ei ollut halukas antautumaan todelliseen vaalitaisteluun, jossa saattoi menettää auktoriteettiasemansa, mikäli kansa valitsisikin ”väärin”. Todellisessa vaalitaistelussa Aleksandra olisi joutunut laittamaan peliin persoonansa, ei pelkkää julkista kuvaansa. Myöskin pettymys valitsematta jättämisestä olisi ollut silloin henkilökohtaisempi. Vaalitaistelusta pois jättäytymisen jälkeen hän pystyi aina vetoamaan kansan ymmärtämättömyyteen oman parhaaseensa nähden. Toisaalta Hannu Niemisen tutkimuksessaan *Ja kansa seisoi loitompänä* esittämiä tulkintoja mukaillen Aleksandra halusi luottaa, ja luotti, mediajulkisuuden kykyyn vaikuttaa kansan yleiseen mielipiteeseen.¹⁶⁴

4.5 Soutaa ja huopaa

Aleksandra siis suhtautui ehdokkuuteen kaksijakoisesti. Toisaalta hän halusi ehdokkaaksi fennomanian, raittius- ja naisasian eteenpäin ajamiseksi. Aleksandran katsantokannassa hän oli velvollinen ja kelvollinen ajamaan kansan etua, ja koska naiset olivat saaneet vaalikelpoisuuden tuli hänen asettua ehdolle. Toisaalta hän suhtautui vaalityöhön vastentahtoisesti. Ajatus agiteeraamisesta ja esiintymisestä puolueen mallina eivät miellyttäneet Aleksandraa.¹⁶⁵ Hän halusi tulla valituksi oman työnsä perusteella. Aleksandra Gripenbergillä oli jo ansioita kannattamiensa aatteiden ajajana. Hän vierasti ajatusta kansan kiihottamisesta vaaliurnille, sen sijaan hän toivoi äänestysinnokkuuden kumpuavan ihmisistä itsestään. Aleksandra ajatteli, että vaaleissa tulee pärjätä sen, joka on jo tehnyt työtä kansan eteen, eikä sen, joka oli taitava puhumaan ja kiihottamaan kansaa. Ehdokkaiden tuli olla jo antaneet näyttönsä sopivuudestaan, eikä lyhytaikainen vaalityö sitä muuttaisi.¹⁶⁶

Toiseksi ongelmaksi edustajaksi asettumiseen nimenomaan suomalaisen puolueen listoilla muodostui kieli. Aleksandra oli ruotsinkielinen ja pelkäsi suomenkielentaitonsa olevan este

¹⁶³ AG EÅ:alle 8.5.1908. Mf 305:12:69 SKS, KiA.

¹⁶⁴ Nieminen 2006, 185.

¹⁶⁵ Ala 1999, 192.

¹⁶⁶ Ks. esimerkiksi AG:n kirje HK:lle 26.1.1907. Mf 304:13:36 SKS, KiA.

eduskunnassa toimimiselle. Hän toteaakin kirjeessään, että hän asettuu ehdolle mikäli ”umpisuomalaista” ei löydy. Empimistä aiheutti myös suomalaista puoluetta ravistellut aitosuomalaisuuden aalto, joka sai myös Hedvig Gebhardin omasta puolestaan empimään ehdokkuutta.¹⁶⁷ Aleksandra ei ollut varma voisiko ruotsinkielinen edustaa suomenkielistä rahvasta ja hyväksyisivätkö he ruotsinkielisen edustajan.

Kolmas ongelma ehdokkaaksi asettumisessa oli Aleksandra Gripenbergin, ja koko naiseliitin, ajatus puoluettoiminnan epäsovpuudesta (keskiluokan)naisille. Naisten sovpuuus viralliselle poliittiselle areenalle ei ollut itsestäänselvyyys edes eliitille ja keskiluokan naiset reagoivat kaikkinaiseen politisoitumiseen pidättyvästi. Heidän perustamansa ”epäpoliittiset erillisjärjestöt voikin tulkita miesten julkiselle sektorille sijoittuvan puolueaktivoitumisen kääntöpuoleksi tai rinnakkaisilmiöksi. Toiminnallaan keskiluokan naiset asettuivat miesten rinnalle, eivät heitä vastaan”.¹⁶⁸ Naisen aktiivinen toimijuus yhteiskunnassa oli uusi asia. Kukaan ei ollut näyttänyt esimerkkiä näille uranuurtajille ja Aleksandra oli epävarma aktiivisen roolin sovpuudesta naisille. Myös Hedvig Gebhardin epärointi ehdokkaaksi asettumiselle on tulkittu johtuneen siirtymisestä avustajasta tasa-arvoiseksi poliittiseksi toimijaksi.¹⁶⁹

Aleksandran ajatusmaailmaa valottaa hänen eroamisensa¹⁷⁰ Naisyhdistyksestä ennen poliittista ”uraansa”. Toisaalta Aleksandra varmasti katsoi itsensä kuuluvan maan eliitin joukkoon. Olihan hän isänsä puolelta aatelissukua ja isä oli ollut edustajana valtiopäivillä Aleksandran lapsuudessa. Toisaalta hän oli äitinsä puolelta paljon matalampaa syntyperää.¹⁷¹ Naisyhdistyksen tehtävän hän näki enemmän fennomaanisen liikkeen miesten poliittisen toiminnan täydentäjänä, ei niinkään sen osana, jolloin Naisyhdistys ei siis Aleksandran mielestä ollut poliittinen järjestö. Naisyhdistys keskittyi kansannaisten ja perheiden aseman parantamiseen kristillisten periaatteiden mukaisesti. Aleksandra oli yhdistyksen puheenjohtajana sen esikuvallinen johtaja, joka keskitti voimansa Koti ja Yhteiskunta –lehden välityksellä tukemaan yhdistyksen työtä.

¹⁶⁷ AG:n kirje HK:lle 26.1.1907. Mf 304:13:36. SKS, KiA. Mäkinen ja Sysiharju 2006, 116.

¹⁶⁸ Sulkunen 1989B, 171-172.

¹⁶⁹ Mäkinen ja Sysiharju 2006, 116.

¹⁷⁰ Aleksandra erosi Suomen Naisyhdistyksestä alkuvuodesta 1906.

¹⁷¹ Tuulio 1959, 13.

Toisaalta Aleksandra ymmärsi vaikutusmahdollisuutensa politiikassa, ensimmäisen eduskunnan kansanedustajana. Isän puolelta tuleva perinne ja oma näkemys asemastaan eliitissä olivat ristiriidassa Naisyhdistyksen epäpoliittisuuden kanssa. Niinpä Aleksandra erosi Naisyhdistyksestä aloitettuaan virallisen toimintansa puolueensa hyväksi. Aleksandra valittiin 11.2.1906 Suomalaisen puolueen naisvaliokunnan puheenjohtajaksi, ja lähes saman aikaisesti hän erosi Suomen Naisyhdistyksestä.¹⁷² Aleksandra katsoi naisasian olevan ristiriidassa poliittisen toiminnan kanssa, mikä tulee ilmi esimerkiksi hänen kirjeestään Emma Åkermanille 8.12.1907, jossa hän toteaa, että

*” olisi parempi, jos teitä (Turun vaalipiiriä, lisäys kirjoittajan) edustaisi nainen, joka ei etusijassa ole naisasian edustaja, kuten minä”.*¹⁷³

Gripenbergille rakas naisasia alkoi siis pilkistää heti hänen päästyään työskentelemään eduskunnassa, ja hän katsoi sen olevan ristiriidassa politikoinnin kanssa. Hän ei tunnistanut naisasian poliittisuutta, vaan piti poliittisen toimintansa eduskunnassa ja Naisyhdistyksen toiminnan erillään. Tämä tuli ilmi nimellisestä eroamisesta yhdistyksestä sekä siinä, että hän tunsu ristiriitaa edustajatoimintansa ja naisiasiatoimintansa välillä.

5. Ensimmäiset eduskuntavaalit

5.1 ”Ihminen voi vaikka mitä jonkin aikaa, jos tahtoo..”

Vaalitaistelu oli kiihkeä. Eri puolueet väittelivät sekä lehtien palstoilla että julkisissa vaaliväittelyissä. Myös erilaisia lentolehtisiä ja esitelmätilaisuuksia pidettiin. Vaaliagitaatio oli välillä likaista; omaa ohjelmaa puolustettiin parhaamalla muiden puolueiden ohjelmaa. Sosialistit hyökkäsivät porvaripuolueita vastaan ja väittivät etteivät ne ajaneet työväestön asemaa ja porvaripuolueet varoittelivat sosialismista. Myös Suomalainen puolue ja nuorsuomalaiset olivat toistensa kurkussa. Keskusteluun kaivettiin mukaan muun muassa vanhat erimielisyydet Venäjäsuhteessa.¹⁷⁴

¹⁷² HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Ca:21. Tuulio 1959, 287-290. Gripenbergin nimeä ei kuitenkaan pyyhitty jäsenluettelosta ja hänet valittiin yhdistyksen kunniapuheenjohtajaksi kesällä 1906. Ks. myös Ala 1999, 190.

¹⁷³ AG:n kirje EÅ:alle 8.12.1907. Mf 305: 12:60 SKS, KiA.

¹⁷⁴ Rasila 1977, 20. Juva 1967, 82-84.

Vaaliagitaatiossa oli tosi kyseessä. Suomalaisen puolueen yleisedustajat saivat suomalaisen puolueen kansliasta kehotuksen olla kaikin mahdollisin tavoin yhteydessä lehdistöön ja omaan vaalipiiriinsä. Puolueen kanslia oli toimittanut lehtiin kirjoituksia ja kehotti nyt edustajia painostamaan lehtiä julkaisemaan ne:

*”...Me olemme lähettäneet lehdille tukuttain kirjoituksia. Olen niitä rustannut yötä päivää. Pakottakaa niitä julkaisemaan ne, sillä minä tiedän kuinka vastahakoista monelle niistä toisenkin kirjoitusten painamisesta johtuva vaivan näkö on. Käskekää niitä lykkäämään omastakin kynästään mitä irti lähtee. Sanovat ei tilaa lehdessä. Vastatkaa että jättäkää näinä päivinä kaikki muu pois vaalitekstien tieltä – pois vaikka kuolemanilmoitukset, sillä ei kellään nyt saa olla kuolemiseenkaan aikaa...”*¹⁷⁵

Lisäksi käskettiin ehdokkaita vaatimaan vaalilisälehtien julkaisemista niinä päivinä, joina varsinainen lehti ei ilmesty:

*”...Ihminen voi vaikka mitä jonkin aikaa, jos tahtoo... Joka ikinen sekunti nyt, jona ei jotain toimiteta, on ian kaikkisesti mennyttä...”*¹⁷⁶

Ainakin Rantakari puoluetöimistössä oli kovasti tosissaan vaalimainonnan suhteen. Paasikivikin muistelee vaalityön vilkkautta ja totisuutta.¹⁷⁷ Sen sijaan Aleksandran vaalityö on kirjallisuudessa jäänyt lähes käsittelemättä. Aleksandra kävi vaalipiirissään vain kerran puhujamatkalla marraskuussa 1906, josta on kirjoitettu Maria Sederschiöldille kirje.¹⁷⁸ Hänen toimintansa puolueen naisvaliokunnassa oli vilkkaampaa; Aleksandra oli valittu valiokunnan puheenjohtajaksi. Aivan helppoa ei joukon johtaminen kuitenkaan ollut sillä Aleksandra kirjoitti Hilda Käkikoskelle:

*” ...niitä pitää huomata ja hemmotella, se taitaa olla kaikkien kanojen ominaisuus...”*¹⁷⁹

Aleksandra kirjoitti naisvaliokunnan varainkeruuiltamaan näytelmän Vaaliaikana. Kerätyillä varoilla palkattiin Hilda Käkikoski matkapuhujaksi. Aleksandra Gripenbergin vaalityö oli

¹⁷⁵ Rantakarin kirje Suomalaisen puolueen kansliasta yleisehdokkaille. Mf 310:109:4 SKS, KiA.

¹⁷⁶ Rantakarin kirje Suomalaisen puolueen kansliasta yleisehdokkaille. Mf 310:109:4 SKS, KiA.

¹⁷⁷ Paasikivi 1957, 191-193.

¹⁷⁸ Tuulio 1959, 292.

¹⁷⁹ AG HK:lle Mf 310:15:17 SKS, KiA.

kirjoittamista Koti ja Yhteiskunta –lehteen ajankohtaisista aiheista, toimintaa pääkaupunkiseudulla, varsinkin naisvaliokunnassa sekä kirjeenvaihtoa omaan vaalipiiriinsä. Vanhasta ystävästä Emma Åkermanista oli tullut turkulainen ja Aleksandra piti häneen melko tiiviisti yhteyttä kirjeitse.¹⁸⁰

Puolueiden ahkerimmat puolestapuhujat olivat jo vanhastaan puolueen asian ja edustajaehdokkaiden kannattajia, ja työtä tehtiin henkilökohtaisesti agiteeraamalla. Paasikivellä on tästä hauska esimerkki muistelmissaan. Eräs innokas puolueen satakuntalaiskannattaja oli vaaliaikana ajanut reellä ympäri vaalipiiriä, ja jonkun tullessa vastaan pysähtynyt mainostamaan puoluetta. Hevonen viisaana eläimenä oli pian oppinut, että aina kun ihminen tuli vastaan pysähdyttiin juttusille. Vaalien jälkeenkin hevonen jatkoi tietysti pysähtelyään, ja isännällä oli vaikeuksia saada hevonen ymmärtämään, että vaalit menivät jo.¹⁸¹ Puolueen kannattajat tekivät siis vaalityötä puolueen hyväksi hyvin innokkaasti.

Myös Aleksandra Gripenbergin puolesta vaalityötä tekivät hänen vanhat kannattajansa, joita oli kerääntynyt hänen esitelmämatkoiltaan ja Koti ja Yhteiskunta -lehden lukijoista. Saattoi käydä niin, etteivät kansalaiset aina täysin tienneet ketä äänestivät, laittoivat vain äänensä harjoitusvaaleissa tuttavansa suosittelmalle henkilölle, ja varsinaisissa vaaleissa äänestivät samaa henkilöä. Koska naiset olivat ensimmäistä kertaa äänioikeutettuja heidän saamisessaan vaaliurnille oli puuhaa ja monen moisia ennakkoluuloja oli karkotettava. Esimerkiksi uskonnollisten syiden katsottiin olevan naisten äänioikeutta vastaan.¹⁸² Pirjo Markkola toteaa teoksessaan *Synti ja siveys*, että naisten aktiivista yhteiskunnallista roolia sekä vastustettiin että edistettiin viittaamalla Raamatun auktoriteettiin. Kilpailevat tulkinnat antavat ymmärtää, että saman uskonnon avulla perusteltiin hyvinkin erilaisia käsityksiä sukupuolten suhteista.¹⁸³ Aleksandran kannattajan Neena Pohjanpalon kohtaamat lestadiolaisnaiset eivät kuitenkaan olleet ainakaan uskonsa puolesta kohdanneet vastustusta naisen aktiivista toimintaa kohtaan.

Vaikka Aleksandra varoittelikin Hilda Käkikoskea puhumasta puolestaan, ja halusi tulla valituksia oman työnsä takia, ei vaalimainonnan, tekivät hänen kannattajansa ahkerasti vaalityötä. Se, että Aleksandra kävi nähtävästi vain kerran vaalipiirissään puhujamatkalla

¹⁸⁰ Vaaliaikana näytelmä on Helsingin kaupungin arkistossa. HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat. Tuulio 1959, 291-293, 301.

¹⁸¹ Paasikivi 1986, 192-193.

¹⁸² Neena Pohjanpalo oli kirjoittanut AG:lle pitkän kirjeen, jossa kertoi vaalityöstään Suomalaisen puolueen hyväksi ja naisten suhtautumisesta äänioikeuteen. Mf 310:95:1 SKS, KiA.

¹⁸³ Markkola 2002, 29.

selittyy ainakin hänen kirjeissään sillä, että matkustamiseen Turkuun usealle kiertueelle ei ollut aikaa työn takia.¹⁸⁴ Puoluetoimiston kirjeestä selviää, että Aleksandra oli vaalipiirissään Turussa luennoimassa 21.2.-28.2.1907.¹⁸⁵ Saattaa olla että Aleksandra katsoi, ettei matkustaminen talvella ollut hänen terveydelleen hyväksi. Koska vaalit pidettiin kevättalvella vaalityö oli tehtävä aikana jolloin talvi oli kovimmillaan. Hedvig Gebhard kertoi vielä olleen harvinaisen kova talvi:

*”Ankara lumipyry yllätti meidät välistä suurien järvien jäällä, niin että hevonen vaan askel askeleelta pääsi eteenpäin.”*¹⁸⁶

Näiden seikkojen lisäksi Aleksandra oli jo tunnettu ympäri Suomea Koti- ja Yhteiskunta – lehden ja Naisyhdistyksen toimintansa tähden. Seikka joka varmasti vähensi paineita lähteä rasittaville puhujamatkoille.¹⁸⁷

5.2 Voittajat ja häviäjät

Vaalien tulos oli kaikille yllätys. Harjoitusvaalit ja vaalimainonta olivat kantaneet tulosta ja vaalien äänestysprosentti oli 70,7, joka on tuon ajan sää- ja tieolosuhteissa¹⁸⁸ erinomainen tulos. Samaan tulokseen päästiin seuraavan kerran vasta toisen maailmansodan jälkeen, ja silloin oli jo autojakin yleisesti käytössä. Jokainen puolue oli uhonnut kannatuksensa olevan suurempi kuin mitä se lopulta oli. Toisaalta sosiaalidemokraatit kuvittelivat Suomalaisen puolueen voittavan ja olivat hieman hämmennyksissään voitostaan. Sosiaalidemokraatit saivat 37 prosenttia äänistä ja kaikkiaan 80 edustajapaikkaa. Toisena voittajana pidettiin suomalaista puoluetta, joka sai 59 edustajapaikkaa.¹⁸⁹ Vaalien häviäjä oli Nuorsuomalainen puolue, joka sai vain 26 paikkaa. Tulos oli nuorsuomalaisille suuri pettymys. Puolue oli vaaliohjelmansa heikkouksista huolimatta odottanut voittoa Suomalaisesta puolueesta.¹⁹⁰ Ruotsalainen kansanpuolue sai 24 paikkaa, Maalaisliitto 9 paikkaa ja Kristillisen Työväen Liitto 2 paikkaa.¹⁹¹

¹⁸⁴ Työkiireistä ks. esimerkiksi Aleksandran kirjeet 305:12:60; 305:12:67; 305:12:68 SKS, KiA.

¹⁸⁵ Mf 311:34:2 SKS, KiA.

¹⁸⁶ Mäkinen & Sysiharju 2006, 118.

¹⁸⁷ Koti ja Yhteiskunta-lehden lukijat tunsivat Aleksandran kannat naisasiaan hyvin ja hän otti vaaliteemoihinsa kantaa vuonna 1906 esimerkiksi numerossa 11. Koti ja Yhteiskunta 1906 nro 11, 15.11.1906.

¹⁸⁸ Vaalit pidettiin 15.16.3.1907, jolloin hanki oli vielä maassa.

¹⁸⁹ Mylly 2006, 284.

¹⁹⁰ Vares 2000, 118.

¹⁹¹ Mylly 2006, 284.

Vaalitulos 1907

Puolue	paikat	prosentteina
Suomalainen puolue	80	40,0 %
Nuorsuomalainen puolue	59	29,5 %
Suomen sosiaalidemokraattinen Puolue	26	13,0 %
Ruotsalainen Kansanpuolue	24	12,0 %
Maalaisliitto	9	4,5 %
Kristillisen Työväen Liitto	2	1,0 %
Yhteensä	200	100,0 %

Rasila on tulkinnut tulosta niin, että sosiaalidemokraattien ja Suomalaisen puolueen kannatus osoitti uusien äänioikeutettujen kiinnostuksen olleen ensisijaisesti sosiaalisissa kysymyksissä. Venäjään suhtautuminen, myöntyvyys tai perustuslaillisuus, sekä kielikysymys olivat toissijaisia puoluetta valittaessa. Suomalaisen puolueen puolueohjelma oli yhteiskuntauudistuksien puolelta radikaalimpi kuin nuorsuomalaisten. Uusille äänestäjille tärkeä oli ainakin ns. torppariohjelma, joka kosketteli torpparien asemaa.¹⁹² Suomalaista puoluetta on usein luonnehdittu konservatiiviseksi. Kuitenkin puolueen jäsenet ajattelivat puolueen olleen uudistusmielinen. Ehkä tämä uudistusinto välittyi äänestäjille.¹⁹³

Täytyy myös muistaa ne henkilöt, joita suomalaisen puolueen ehdokkaina oli. Lähes kaikki ehdokkaat olivat valtiopäivämiehiä ja toimineet näkyvissä tehtävissä valtakunnassa. Listoilla olivat esimerkiksi Palmén, Paasikivi, Danielson-Kalmari, Lauri Ingman, Ernst Nevanlinna. Kaikki herroja, joiden nimet olivat tuttuja valtakunnan poliittisesta keskustelusta jo vuosien ajalta. Ehkä kansalaiset kuitenkin luottivat kokeneisiin valtiopäivämiehiin ja poliitikkoihin valitessaan edustajia uuteen eduskuntaan.¹⁹⁴

Myös suomalaisen puolueen naisehdokkaat olivat ennestään tunnettuja kansan keskuudessa. Yleisehdokkaina olleista naisista kaikki valittiin eli valituiksi tulivat Aleksandra Gripenbergin lisäksi Hilda Käkikoski ja Hedvig Gebhard ja näiden lisäksi valituksi tulivat Liisi Kivioja, Eveliina Ala-Kulju ja Ida Wemmelpuu. Aleksandra itse menestyi vaaleissa erinomaisesti. Hän sai vaalipiirinsä korkeimman äänimäärän 27 585 ääntä. Ainoa enemmän ääniä saanut nainen oli Hilja Pärssinen, joka sai 29 276 ääntä. Eräänlaisena voittona voidaan myös pitää sitä, että

¹⁹² Rasila 1977, 21. Torppariohjelmasta Paasikivi 1986, 188-189. Puolueiden ohjelmat Borg 1965, 27-122.

¹⁹³ Hedvig Gebhardin kuvailuja puolueen linjasta Mäkinen ja Sysiharju 2006, 119. Paasikivi 1986, 195.

Suomalaisen puolueen ohjelmaohjelma Borg 1965, 40-54.

¹⁹⁴ Suomalaisen puolueen yleisehdokkaista olivat Palmén, Käkikoski, Gripenberg, Hjelt, Paasikivi, Ingman, Danielson-Kalmari, Nevanlinna, Hainari, Rautapää, Suuronen, Virkkunen, Listo, Y. K. Yrjö-Koskinen, Hannes Gebhard, Viljomaa, Soininen, Lagerlöf ja Ala-Kulju. Näistä jäi vain viisi valitsematta eduskuntaan. Salokorpi 1988, 94.

Aleksandran vaalipiirissä myös äänestysvilkkaus oli kaikkein suurin 80,3 prosenttia.¹⁹⁵ Kun naisia oli äänestäjistä hieman yli puolet voidaan olettaa, että Aleksandra onnistui herättämään juuri naisten äänestysinnon.

Aleksandra ei ollut ainoa vaalipiiristään valittu vaan Turun eteläisestä vaalipiiristä valittiin määrällisesti eniten naisia. Muut piiristä valitut olivat sosiaalidemokraatti Ida Aalle(-Teljo) ja Ruotsalaisen Kansanpuolueen ainoa valittu nainen Dagmar Neovius. Yhteensä ehdolle oli asetettu 62 naista, joista 19 valittiin ensimmäiseen eduskuntaan. Valittujen naisten keski-ikä oli 37,9 vuotta. Nuorin oli Jenny (Kilpiäinen) Nuotio 25-vuotias sosiaalidemokraatti ja vanhin 53-vuotias nuorsuomalainen Lucina Hagman.¹⁹⁶ Naiset menestyivät siis hyvin ensimmäisissä eduskuntavaaleissa ja osoittivat olevansa oikeutensa arvoisia, vaikka Aleksandra oli muuta hieman pelännyt todetessaan kuuluisan lauseensa ”emme ole valmiita”.¹⁹⁷

Ehdokkaita Suomalaisella Puolueella oli ollut Turun eteläisessä vaalipiirissä 11, joista kuusi pääsi eduskuntaan. Suomalainen Puolue sai Turun eteläisessä vaalipiirissä kaikista annetuista äänistä kaupungissa 29 prosenttia ja maaseutukunnissa 20,5 prosenttia. Sosiaalidemokraatit saivat kaupungissa 27,5 prosenttia äänistä ja maaseudulla 42,3 prosenttia. Nuorsuomalaiset saivat kaupungissa 13,4 ja maaseudulla 9 prosenttia. Ruotsalainen Kansanpuolue oli rannikolla vahva: se sai kaupungissa 20,8 ja maaseutukunnissa 12,9 prosenttia. Maalaisliitto ei kerännyt Turun eteläisessä vaalipiirissä laisinkaan ääniä, ja Kristillisen Työväen Liitto sai kaupungissa 9,3 ja maaseutukunnissa 7,2 prosenttia.¹⁹⁸ Suomalainen puolue oli siis Turun eteläisessä vaalipiirissä suurin puolue kaupungissa ja Sosiaalidemokraatit maaseudulla. Ruotsalainen Kansanpuolue menestyi vaalipiirissä kaupungissa erittäin hyvin; se sai viidenneksen äänistä. Dagmar Neovius oli siis onnistunut herättämään vaalipiirin ruotsinkieliset äänestäjät.

¹⁹⁵ Lista yleisehdokkaista Paasikivi 1989, 133; eduskuntaan valituista naisista ks. esim. Ramsay (toim.) 1997. Gripenbergin äänimäärä, äänestysaktiivisuus S. V. T. XXXIX, Vaalilasto 1-5 1907-1911, 8. Sisar Elisabethin onnittelu 7.4.1907 Mf 311: 22:64. SKS, KiA. Muita onnitteluja HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

¹⁹⁶ http://www.turun suku.fi/artikkelit/a021_eduskunta.htm, vierailtu 30.12.2006.

¹⁹⁷ Tuulio 1959, 292.

¹⁹⁸ S. V. T. XXIX, Vaalilasto 1-5 1907-1911, 12-13, 15, 47.

Turun eteläinen vaalipiiri prosentteja kaikista äänistä

Puolue	kaupunki	maaseutukunnat
Suomalainen puolue	29	20,5
Nuorsuomalainen puolue	13,4	9
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue	27,5	42,3
Ruotsalainen Kansanpuolue	20,8	12,9
Maalaisliitto	0	0
Kristillisen Työväen Liitto	9,3	7,2

5.3 Askeleet kohti eduskuntaa

Vaalien jälkeen kokoontuivat Suomalaisen puolueen valitut naiskansanedustajat Aleksandra Gripenbergin johdolla miettimään tulevaa ohjelmaansa. Aleksandra kirjoittaa olleensa tyytyväinen kokouksen tulokseen. Kokouksia pidettiin sekä puolueen miesten että naisten kanssa. Naisten kokoontumisissa aiheina oli monenlaisia käytännön aiheita. Porvarisnaiset päättivät esimerkiksi miten he pukeutuvat, kun miehet pukeutuvat juhlapukuun. Asian esille nouseminen kertoo konkreettisesti miten ainutlaatuinen tilanne oli. Naiset eivät voineet ottaa esimerkkiä muualta, vaan heidän oli rakennettava kokonaan uusi käyttäytymismalli alkaen siitä millaiselta kansanedustajanaisen tuli näyttää.¹⁹⁹

Aleksandran kriittisyys muita edustajia kohtaan nostaa päätään jo tässä vaiheessa. Kirjeessään Hildi Ennolalle Aleksandra kuvailee edustajatovereitaan Suomalaisessa puolueessa hyvinkin tarkasti. Aleksandran kriittinen silmä kuitenkin hyväksyi joukon seuraavin arvioin:

” Rouva G. erinomainen, selkeä, nopea kiinnostunut, altis. Kivioja on asunut 10 vuotta Ohiossa, on hiljainen, mutta aika viisas, emäntä on peloton, Vemmelpuu samoin, kaikki kolme pikemminkin radikaaleja sekä naiskysymyksessä että `suomen puolueena`.”²⁰⁰

Teksti osoittaa, että Aleksandralla oli ollut varauksia muita edustajiksi valittuja naisia kohtaan. Kokouksessa hän kuitenkin totesi heidät tarkkailun jälkeen kelvollisiksi, rouva Gebhardin suorastaan erinomaiseksi. Hedvig Gebhardin on täytynyt olla Aleksandran erikoistarkkailussa, olihan hän yksi nuijasodan aikana eronneista ja Naisasialiitto Unioniin liittyneistä. Hildi Ennolan täytyi tietää Aleksandran ajatuksista ja epäilyksistä jo ennestään,

¹⁹⁹ AG HE:lle 14.4.1907 Mf 304:4:123 SKS, KiA.

²⁰⁰ AG HE:lle 14.4.1907 Mf 304:4:123 SKS, KiA. Tuulio 1959, 298.

muuten kirjeessä olisi ollut jonkinlainen selitys arvioinnille.²⁰¹ Naisedustajat sopivat samassa tapaamisessa millaisia asioita he tulisivat ajamaan eduskunnassa ja ainakin anomusten valmistelun osalta heidän yhteistyönsä näytti onnistuvan. Toisten puolueyhmiön naiskansanedustajia Aleksandra sen sijaan ei juuri kunnioittanut, eikä hän monista vielä esille tulevista syistä juuri pystynyt yhteistyöhön näiden kanssa.²⁰²

6. Eduskunnan työskentely

6.1 Työtä vuorotta

Aleksandra oli myös tottunut järjestämään työskentelynsä itse. Vaikka häntä on kuvattu hyvin ahkeraksi työntekijäksi, oli kirjoittaminen kuitenkin erilaista kuin eduskuntatyöskentely. Oman lehtensä toimituksessa Aleksandra sai itse päättää aikataulunsa, eduskunnassa hän joutui sopeutumaan toisten määräämiin aikatauluihin.²⁰³ Aluksi kansanedustajien oli toimitettava anomuksensa valtiopäiville.

Eduskunta oli oikeutettu valtiopäiväjärjestyksen 28 §:n mukaan tekemään keisarille anomuksia, joita hallitsija huomioi sen mukaan mitä katsoi maalle tarpeelliseksi. Valtiopäiväjärjestyksen 29 §:n mukaan eduskunnalla oli myös oikeus ottaa käsiteltäväksi edustajan tekemä esitys sellaisen lain säätämisestä, muuttamisesta tai kumoamisesta, jonka aikaansaamiseksi vaadittiin hallitsijan ja eduskunnan yhtäpitävä päätös.²⁰⁴

Yksityisellä kansanedustajalla oli oikeus esittää anomus tai eduskuntaehdotus kirjallisesti 14 päivän kuluessa valtiopäivien avaamisesta. Eduskunta ehdotuksen tuli sisältää lain muotoon laadittu ehdotus, ja siinä oli mainittava myös syyt, joihin ehdotus perustui. Anomus oli vapaa muotoisempi. Leimaa antavaa ensimmäiselle eduskunnalle oli se, että jokainen puolue teki oman ehdotuksensa tai anomuksensa tärkeäksi katsomastaan asiasta, vaikka toiset olisivat tehneet samansisältöisen ehdotuksen tai anomuksen jo aikaisemmin. Tähän olivat syinä puolueiden halu esiintyä itsenäisillä mielipiteillä ja halu lunastaa vaaleissa antamansa

²⁰¹ AG HE:lle 14.4.1907 Mf 304:4:123, SKS, KiA. Aleksandran tiukkaan arviointiin Hedvig Gebhardista ovta kiinnittäneet huomiota myös Mäkinen ja Sysiharju Hedvig Gebhardin elämäkerrassa. Mäkinen ja Sysiharju 2006, 121.

²⁰² Aleksandran kaikki anomukset olivat allekirjoittaneet myös muut Suomalaisen puolueen naisedustajat. Sen sijaan Aleksandra allekirjoitti vain yhden anomuksen yhdessä muun puolueen naisedustajan kanssa.

²⁰³ Aleksandra työnteosta ja tuotannosta Tuulio 1959, 167-191.

²⁰⁴ Innala 1967, 81.

lupaukset.²⁰⁵ Anomuksen ensimmäisenä allekirjoittanut oli anomuksen idean ”isä”, hän oli erityisasemassa muihin allekirjoittaneisiin nähden. Kuitenkin anomusten ja eduskuntaehdotusten taakse kerättiin mahdollisimman monta allekirjoittajaa, yleensä omasta puolueesta.²⁰⁶

Työtahti oli tiukka. Täysistuntoja pidettiin useimpina viikkoina vähintään neljänä päivänä ja loppuvaiheessa kaikkina arkipäivinä. Peräkkäisinä lauantaina ja maanantaina pidetyt istunnot olivat hyvin tavallisia. Varsin usein istunnot jatkuivat yli puolen yön, jopa kolmeen tai neljään. Hilda Käkikoski oli pyytänyt tuttujaan tulemaan eduskuntaan kuuntelemaan ja näkemään kuinka vaikeissa olosuhteissa valtiopäivillä tehtiin työtä. Vastukseksi hän sai, että he ovat jo saaneet yhdestä kerrasta niin kylläkseen, ettei tee mieli toisten tulla.²⁰⁷

Täysistuntojen lisäksi edustajat osallistuivat valiokuntatyöskentelyyn. Aleksandralla onkin jäänyt muistiinpanoja, jotka on kirjoitettu kolmen jälkeen aamuyöllä, kun työskentelyn hektisyys ei vielä ollut laantunut, eikä hän saanut unta.²⁰⁸ Aleksandra koki edustajatyön raskaana. Eräässä kirjeessä hänelle toivotettiinkin syntymäpäivälahjaksi

*” runsaasti voimaa ja rajatonta kärsivällisyyttä lakivaliokunnan kidutuskammiossa... tiedän ettei siinä riitä yksistään velvollisuuden tunto.”*²⁰⁹

Kansanedustajien palkka istuntokuukausilta oli 450 mk, joka oli melko hyvä korvaus.²¹⁰ Heikki Renvall esittää 450 markan kuukausipalkan vastanneen hyvin toimeentulevien ylempien virkamiesten ja liikemiesten kuukausipalkkaa.²¹¹ Kuitenkin kuluja kertyi runsaasti. Vaalimatkat maksettiin itse ja edustajat avustivat puoluerahastoa. Myös eduskunnassa syntyi kuluja, valtiopäiväasiakirjat lunastettiin omin rahoin ja erilaiset edustustehtävät toivat

²⁰⁵ Innala 1967, 81-82.

²⁰⁶ Mäkinen ja Sysiharju 2006, 123.

²⁰⁷ Karilas 1934, 144. Työtahdin tiukkuudesta kertovat valtiopäiväasiakirjat, johon on kirjattu istuntojen päättymisajankohdat, istunnot loppuivat usein vasta illalla, joskus vasta yöllä kolmena aikaan. Ks. myös Mäkinen ja Sysiharju 2006, 132; Tuulio 1959, 308-309.

²⁰⁸ Tuominen 1985, 181.

²⁰⁹ 29.10.1908 Mf 310:27:4. SKS, KiA.

²¹⁰ Muutettuna nykyiseksi rahaksi 450 mk vastaa 1563, 79 euroa, mutta kun katsotaan elinkustannusindeksiä, joka kuvaa elämisen kalleutta (vuosi 1951=100) oli vuonna 1907 elinkustannusindeksi 0,78, kun taas 2007 se on 1611,64, jolloin voidaan todeta, että palkka oli kustannustaso mukaan lukien erinomainen. Laskettu rahamuseon laskurilla www.rahamuseo.fi.

²¹¹ Heikkinen, 1999, 139.

kuluja.²¹² Aleksandra oli melko hyvässä asemassa, hänhän asui vakituisesti Helsingissä, eikä siis tarvinnut majoittua vieraalle paikkakunnalle.

Lehdistö ei aina suhtautunut naiskansan edustajiin kovin suopeasti. Se raportoi innokkaasti eduskunnan toimintaa, ja naisedustajat antoivat oivaa materiaalia varsinkin pilapiirtäjille. Pilapiirtäjät olivat huolissaan miten käy perheille naisten viettäessä kaiken aikansa eduskunnassa ja epäilivät julkisuuteen astuneiden naisten siveellisyyttä. Kaikki toimittajat eivät olleet vakuuttuneita siitä, olivatko naisten ajamat asiat edes soveliaita eduskunnassa käsiteltäviksi. Ainakaan naisten asiat eivät miehiä kiinnostaneet²¹³

Velikulta 25-26/1906

Naispuhuja kamarissa:
— Kun minä kuulen miesten sanovan: kuka nainen on kirjoittanut suuren draaman? huudan minä:
kuka mies on synnyttänyt kaksoiset?

Velikulta 22/1907

²¹² Mäkinen ja Sysiharju 2006, 123. Vaalimatkojen rahoittamisesta Mf 304: 13:37 ja 305:12:67 SKS, KiA. Aleksandra oli varakas nainen: testamentissaan hän jätti muiden pienempien lahjoitusten ohella Kolmelle siskolleen Marialle, Julialle ja Elisabethille 10 000 mk, Elisabeth Löfgrenin stipendiraahastolle 30 000 mk ja Elsa Linnaniemelle (omaa sukua Löfgren) 5000 mk. Helsingin kaupungin arkisto (HKA), Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

²¹³ Lempiäinen 2003, 63-64.

6.2 Ongelmia jo alussa

Aleksandra sai heti eduskuntatyönsä aluksi kunnian olla ehdolla eduskunnan toiseksi varapuhemieheksi. Ehdokkaana oli myös Lucina Hagman. Aleksandra sai vaalissa yhden äänen ja Lucina Hagman kuusi. Juuri näiden kahden naisen asettaminen puhemies ehdokkaiksi kertoo, että heitä arvostettiin naisvaikuttajina jo ennen eduskuntatyön varsinaista alkua. Molemmat olivat myös oman puolueensa naisten johtohahmoja.²¹⁴ Toiseksi varapuhemieheksi valittiin Suomalaisen puolueen Ernst Palmén ja ensimmäiseksi varapuhemieheksi Nils Robert af Ursin Sosiaalidemokraattisesta Puolueesta. Molemmat puhemiehet olivat aatelismiehiä ja kokeneita valtiopäiväedustajia.²¹⁵

Eduskunnan puhemieheksi valittiin Svinhufvud, joka oli nuorsuomalainen ja tunnettu jyrkästä perustuslaillisuudestaan. Svinhufvud oli niin tinkimätön perustuslaillinen, että aiheutti eduskunnalle heti alkuunsa ongelmia suhtautumisellaan keisariin. Hänen ensimmäinen puheensa puhemiehenä ei sisältänyt mitään erityisen jyrkkää, mutta Svinhufvud kieltäytyi esittämästä tavanmukaista eläköön huutoa keisarille, koska sitä ei ollut erikseen valtiopäiväjärjestyksessä määrätty. Svinhufvudin mielestä keisari Nikolai II ei ollut eläköön huutoa ansainnut. Muut edustajat kuitenkin katsoivat huudon kuuluvan tilaisuuteen, ehkäpä pelättiin myös keisarin reaktiota sen pois jättämiseen, ja niinpä sen suoritti nuorsuomalainen edustaja Huoponen. Kenraalikuvernööri Gerard kiinnitti huomiota siihen, ettei eläköön huutoa esittänytkään puhemies, vaan rivikansanedustaja, ja tiedusteli sen syytä senaattori Mecheliniltä. Mechelin pelasti tilanteen kertomalla, että edustaja Huoposella oli erityisen kuuluva ääni, olihan hän ammatiltaan kanttori.²¹⁶

Svinhufvud oli puheenjohtajana vuoteen 1912 saakka, eikä kertaakaan suostunut esittämään eläköön huutoa. Eläköön huudon esittäminen eduskunnan avajaisissa ja päättäjaisissä kiersi sitten vuoden 1909 ensimmäisten valtiopäivien avajaisin asti puolueryhmästä toiseen. Keisarin taas hajotettua valtiopäivät, jo viiden päivän kuluttua niiden alkamisesta, edustajat katsoivat, ettei keisari vuoden 1909 toisilla valtiopäivillä enää ansainnut eläköön huutoa, eikä

²¹⁴ Toisen puhemiehen vaalin tulokset Anomusvaliokunnan asiakirjat, Valtiopäivät 1907, Eduskunnan arkisto, mikrofilmi 1. [Http://www.turunsuku.fi/artikkelit/a021_eduskunta.htm](http://www.turunsuku.fi/artikkelit/a021_eduskunta.htm). Vierailtu 30.12.2006.

²¹⁵ Ensimmäinen istunto ja puhemiesvaali VP 1907 pöytäkirjat, 7-15. Paasikivi 1986, 198-199.

²¹⁶ Paasikivi 1986, 198.

kukaan halunnut sitä esittää.²¹⁷ Huolimatta jyrkästä suhtautumisestaan keisariin Svinhufvud nautti edustajien luottamusta, samoin kuin muut puhemiehiksi valitut.

Ensimmäisenä eduskunnan tuli muodostaa komitea suunnittelemaan työjärjestys valtiopäiville. Laissa määrättiin, että komitea oli seitsemän henkinen, ja siihen kuuluivat puhemies, varapuhemiehet ja neljä muuta edustajaa. Muiksi edustajiksi valittiin nuorsuomalainen ja tuleva perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Emil Nestor Setälä, Ruotsalaisen Kansanpuolueen Karl Söderholm, josta tuli myös lakivaliokunnan puheenjohtaja, Sosiaalidemokraattien edustaja Taavi Tainio ja Suomalaisen puolueen Juho Kusti Paasikivi.²¹⁸

Vaikein ratkaistava kysymys oli kielikysymys. Valtiopäivillä oli sekä suomen- että ruotsinkielisiä jäseniä, ja komitean tuli esittää ehdotus tulkitsemisesta. Asia oli hankala, koska Suomalaisessa ja Nuorsuomalaisessa puolueessa oli edustajia, jotka olivat hyvin tiukasti suomenkielen vahvan aseman kannattajia. Toisaalta taas Ruotsalaisen Kansanpuolueen edustajat esiintyivät yleensä ruotsiksi, eivätkä kaikki Suomalaisen puolueenkaan edustajat osanneet suomea täydellisesti. Esimerkiksi Aleksandra ja Hedvig Gebhard olivat äidinkielenään ruotsia puhuvia.²¹⁹

Komitea ehdotti mietinnössään, että valtiopäiväesitykset julkaistaisiin kahdella kielellä. Palmén ja Paasikivi jättivät mietintöön kuitenkin vastalauseensa, jossa esitettiin valtiopäiväpäätösten julkaisemista vain suomenkielellä.. Aleksandra ja osa muista ruotsinkielisistä kansanedustajista loukkaantui tästä vastalauseesta. Suomalaisessa puolueessa oli siis tiukkoja mielipiteitä suomenkielen asettamisesta ainoaksi eduskunnan työskentelykieleksi. Paasikivi itse sanoo muistelmissaan, ettei muista millaisia keskusteluja ryhmässä oli asiasta käyty, mutta koska komitean jäsenet Paasikivi ja Palmén tekivät eduskunnan enemmistön kantaa tiukemman esityksen, puolueessa asiasta oli keskusteltu ja tiukempaa linjaa kannatettu. Keskustelussa tulkitsemiskysymyksestä Nevanlinna jopa vaati

²¹⁷ Paasikivi 1986, 198.

²¹⁸ Paasikivi 1986, 200-204. Edustajien tiedot eduskunnan kansanedustajamatrikkeli www.eduskunta.fi.

²¹⁹ Paasikivi 1986, 200-204. Siitä osasivatko Aleksandra ja Hedvig sujuvasti suomea on kahdenlaista tietoa. Aleksandran kirjeenvaihto paljastaa, että hän teki usein kielioppivirheitä tai vaihtoi välillä kielen suomenkielissä kirjeissään englanniksi tai ruotsiksi selittäessään esimerkiksi jotakin tunnetilaa. Toisaalta hän piti esitelmänsä Suomen Naisyhdistyksen matkoilla suomeksi ja niitä kiiteltiin selväsanaisiksi. Tuulio 1959, 291. Hedvigin mies vähätteli kirjeessään Kairamolles Hedvigin suomen taitoa, mutta Gebhardit ja Kairamot kuitenkin seurustelivat keskenään suomeksi. Mäkinen & Sysiharju 2006, 116. Luultavasti oli niin, että molemmat naiset puhuivat hieman murtaen suomea ja ymmärsivät puhuttua kieltä melko hyvin.

eduskunnassa 31.5.1907, että kaikkien edustajien, jotka eduskuntaan valittaisiin tulisi osata suomea.²²⁰ Edustaja Vuorimaa taas totesi, että mikäli ruotsinkieliset edustajat halusivat käyttää ruotsinkieltä puhuessaan se oli heidän oma asiansa, kuitenkin

*”jos he halusivat suomenkielisten ymmärtävän mitä puhuivat heidän tuli käyttää suomea.”*²²¹

Nuorsuomalainen edustaja Alkio taas oli sitä mieltä että eduskunta tekisi suomenkieltä taitamattomille herroille palveluksen mikäli ei järjestäisi tulkkipalveluita. Herrat saisivat

*”sopivan tilaisuuden harjoitella suomenkieltä, jota he riittävästi kyllä osaavat”.*²²²

Paasikivi puolustelee muistelmissaan jyrkkää kantaansa sillä, ettei kielikysymys ollut hänen erityisalaansa. Lopulta päätettiin, että päätökset julkaistiin molemmilla kielillä, ruotsinkieliset puheet tulkitaan ja ruotsinkieliset saavat yksityisen tulkin tulkitsemaan suomenkieliset esitykset mikäli niin halusivat.²²³

Aleksandra loukkaantui tästä ruotsinkielen asemaa koskevasta kiistasta. Asia on ymmärrettävä kahdelta puolelta. Toisaalta oli kysymys eduskunnan työskentelyn sujuvuudesta. Ruotsia äidinkielenään puhuneet pelkäsivät, etteivät välttämättä olisi ymmärtäneet suomenkielisten puhujien esityksiä ja pystyneet omalla puhujavuorollaan niihin vastaamaan. Kysymys oli myös siitä, oliko Suomi kaksikielinen maa, jossa sekä ruotsinkielisillä että suomenkielisillä oli mahdollisuus toimia kansanedustajan tehtävissä. Kyse oli siis äidinkielellään puhuvien tasa-arvosta. Toisaalta Aleksandraa loukkasi se, että nimenomaan hänen oma puolueensa esitti yleistä kantaa tiukempia vaatimuksia. Aleksandran oli varmasti ruotsinkielisenä kirjailijana vaikea yhtyä aitosuomalaisten vaatimuksiin.²²⁴ Tiukimmin asiasta sanaili vielä Ernst Nevanlinna, josta Aleksandra erityisesti piti.²²⁵ Edustaja Tainio vielä lisäsi suolaa Suomalaisen puolueen ruotsinkielisten haavoihin kiittämällä ruotsinkielistä Bäckä suomenkielen käyttämisestä:

²²⁰ VP 1907 pöytäkirjat, 206.

²²¹ VP 1907 pöytäkirjat, 228.

²²² VP 1907 pöytäkirjat, 229-230.

²²³ Paasikivi 1986, 200-203. Koko keskustelu tulkitsemisasiasta VP 1907, pöytäkirjat 199-243.

²²⁴ Tuulio 1959, 301.

²²⁵ AG HK:lle 304:13:37. SKS, KiA.

” Sitä paitsi minä toivoisin, että herra Bäck useammin puhuisi suomea, siitä olisi se hyöty että suomalaisenkin puolueen jäsenetkin sitä häneltä oppisivat. Hän tuntuu käyttävän sitä paljon paremmin kuin useat suomalaisen puolueen jäsenet”.²²⁶

Aleksandran oli mielestään mahdotonta tämän jälkeen puhua eduskunnassa.²²⁷ Tästä alkuvaikeudesta kuitenkin selvittiin, vaikka eduskunta työ ei alkanut Aleksandran kohdalla kovin lupaavasti. Naisten ensimmäisestä puheenvuorosta vastasi kuitenkin suomenkielinen Hilda Käkikoski, mutta myös Aleksandra osallistui kannattavalla puheenvuorolla keskusteluun siitä, pitäisikö istunnot aloittaa rukouksella.²²⁸ Vastustava kanta kuitenkin voitti.

6.3 Naiset valiokunnissa

Eduskunnan toiminnan kannalta tärkeiden valiokuntien paikkajaossa naiset menestyivät melko heikosti. Valiokuntien tarkoituksena oli valmistella lausunto eduskunnalle armollisista anomuksista, eduskuntaehdotuksista ja keisarin armollisista esityksistä.²²⁹ Aleksandra valittiin lakivaliokuntaan ja Lucina Hagman samaan valiokuntaan varajäseneksi. Talousvaliokuntaan valittiin varajäseniksi suomalaisen puolueen Eveliina Ala-Kulju ja Liisi Kivioja. Pankkivaliokuntaan valittiin varajäseneksi Jenny Nuotio. Anomusvaliokuntaan valittiin Maria Raunio, Hilda Käkikoski ja Lucina Hagman sekä varalle Hilja Pärssinen, Ida Vemmelpuu ja Dagmar Neovius. Lucina Hagman myös valittiin anomusvaliokunnan puheenjohtajaksi. TyöväenAsianvaliokuntaan valittiin Pärssinen ja suureen valiokuntaan Aleksandran lisäksi Miina Sillanpää, Hilja Pärssinen ja Lucina Hagman.²³⁰

Naiskansanedustajat (19) saivat kuusi valiokuntapaikkaa eli 32 prosenttia paikoista. Ensimmäisestä eduskunnasta lähtien naisten valiokuntapaikkojen määrä suhteutettuna naisedustajien määrään nousi vuoteen 1947 saakka, jolloin oli huippuvuosi naisten valiokuntapaikoissa. Vuonna 2004 valiokuntien jäsenistä naisia oli noin 2/3. Valiokunnilla on

²²⁶ VP 1907 pöytäkirjat, 239.

²²⁷ Tuulio 1959, 301.

²²⁸ VP 1907 pöytäkirjat, 41. Ensimmäinen istunto ja puhemiesvaali VP 1907 pöytäkirjat, 7-15. Aleksandran ensimmäinen puhe VP 1907 pöytäkirjat, 41. Hilda Käkikosken ensimmäinen puhe VP 1907 pöytäkirjat, 39. Paasikivi 1986, 198-199.

²²⁹ Valiokuntatyöskentelystä ks. Mäkinen ja Sysiharju 125-127.

²³⁰ VP 1907, pöytäkirjat, 131, 16, 534.

jonkinlainen arvojärjestys, jossa korkeimmassa arvossa oli perustuslakivaliokunta. Siihen tai valtiovarainvaliokuntaan ei naisia valittu 1907.²³¹

Lucina Hagman valittiin anomusvaliokunnan puheenjohtajaksi. Puheenjohtajien paikat olivat haluttuja ja arvostettuja. Esimerkiksi varapuhemiehet olivat valiokuntien puheenjohtajia. Af Ursin oli perustuslakivaliokunnan ja työasiainvaliokunnan puheenjohtaja ja Palmén valtiovarainvaliokunnan puheenjohtaja.²³² Aleksandra valittiin lakivaliokuntaan, joka oli myös melko arvostettu valiokunta paikka. Rankinglistan kärkisijoilla olivat valtiovarainvaliokunta ja ulkoasiainvaliokunta. Työssä valiokunnissa edustajat joutuivat tutustumaan käsiteltäviin asioihin laajemmin ja samalla näkivät kuka kansaedustajista oli todella sitoutunut työhönsä.²³³

Valiokunta työskentelyn tehokkuus riippui jäsenten henkilökohtaisista suhteista. Työasiainvaliokunnassa oli Hedvig Gebhardin mukaan hyvä yhteishenki. Valiokunnan puheenjohtaja oli kokenut valtiopäivämies af Ursin, joka osasi yhdistää eri piirejä ja perinteitä.²³⁴ Sen sijaan lakivaliokunnassa asiat eivät olleet yhtä hyvin. Aleksandra kirjoitti erään istunnon jälkeen 1907, että sosialistit olivat olleet niin sanoin kuvaamattomia valiokunnan kokouksessa, että hän oli joutunut kotiin palattuaan ottamaan valeriaanaa rauhoittuakseen.²³⁵ Lakivaliokunnan puheenjohtaja Ruotsalaisen Kansanpuolueen Karl Söderholm ei siis saanut aikaan yhtä hyvää yhteishenkeä kuin af Ursin.

6.4 Aleksandran omat anomukset

Aleksandran eduskuntatyö oli anomusten ja lausuntojen osalta keskimääräistä aktiivisempaa. Hän teki viisi anomusta. Vertailun vuoksi esimerkiksi Hedvig Gebhard teki kolme anomusta, Miina Sillanpää kaksi anomusta, Hilja Pärssinen yhden anomuksen, miehistä esimerkiksi Paasikivi teki yhden anomuksen ja Ernst Nevanlinna yhden. Kaikkein aktiivisin kansanedustajanaisista oli Lucina Hagman, joka teki 8 anomusta. Kaikki edustajat eivät tehneet yhtäkään anomusta. Lisäksi Aleksandra, kuten muutkin kansanedustajat, oli

²³¹ Lähteenmäki 2006, 196-197.

²³² VP 1907 jäsenluettelo, 3234-3235.

²³³ Lähteenmäki 2006, 197-198.

²³⁴ Mäkinen & Sysiharju 2006, 125.

²³⁵ HKA, Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3. Lähteenmäki 2006, 101.

allekirjoittajina muiden edustajien tekemissä anomuksissa.²³⁶ Yhteensä naiset tekivät omissa nimissään yhdeksän eduskunta esitystä ja 50 anomusehdotusta²³⁷

Aleksandran ensimmäinen anomus (nro 9) koski aviopuolisoiden omaisuuden hallintaa ja vaimon toimivaltaa koskevan lainsäädännön uudistamista.²³⁸ Naimisissa olevat naiset olivat äänioikeusuudistuksesta huolimatta edelleen miehensä holhouksen alaisia. Vuoden 1734 yleisen lain naimiskaaren mukaisesti vaimo seurasi miehensä säätyä. Miehen tuli myös kantaa ja vastata vaimonsa puolesta, hallita omaisuutta sekä käyttää ehdotonta päätäntävaltaa perheessä. Naimisissa olevan naisen toimeentulosta vastasi pääsääntöisesti aviomies. Miehen edusmiehisyyttä perusteltiin perheen elatusvelvollisuudella. Vaimon katsottiin myös naimisiin mennessään tehneen vapaaehtoisesti sopimuksen, jossa hän asettui miehen määräysvaltaan. Ristiriita valtiollisen äänioikeuden saavuttamisen ja edusmiehisyyden välillä oli ilmeinen ja kiinnitti myös lain valmistelijoiden huomiota.²³⁹

Aleksandran anomuksessa esitettiin, että vaimo saisi 21-vuotiaana hallita itseään ja omaa omaisuuttaan. Ehdotuksessa myös vaadittiin vaimon oikeutta ottaa osaa yhteisen pesän hallitsemiseen. Anomuksen aihe oli jo 1887 julkaistun Suomen Naisyhdistyksen ohjelman yhtenä kohtana, ja on siis luonteva aloitus Aleksandran kansanedustajakauden alkuun. Vaimon hallintaoikeuden laajentaminen sopii myös Aleksandran maailmankatsomukseen. Anomuksen olivat Aleksandran ohella allekirjoittaneet kaikki muutkin suomalaisen puolueen naiset.²⁴⁰

Toinen anomus (nro 18) kosketti aviovaimon oikeutta lapsiinsa.²⁴¹ Avioeron yhteydessä holhoojaksi määrättiin aina isä. Anomuksessa vaadittiin, että lain on tunnustettava äidin oikeus lapsiinsa avioeron sattuessa. Naidun naisen asema oli ollut yksi Aleksandran päävaaliteemoista. Siihen hän otti myöskin kantaa heti ehdokkaaksi asettumisensa jälkeen lokakuun 1906 Koti ja Yhteiskunta -lehdessä. Nimenomaan naidun naisen asema suhteessa

²³⁶ Edustajien anomukset on lueteltu valtiopäiväkirjojen liitteessä.

²³⁷ http://www.turun suku.fi/artikkelit/a021_eduskunta.htm. Vierailtu 30.12.2006. Anomus tai ehdotus laitettiin ensimmäisen allekirjoittajan nimiin.

²³⁸ VP 1907 liitteet III, 15.

²³⁹ Lähteenmäki 2006, 100.

²⁴⁰ Anomusehdotus 9/1907. VP 1907 liitteet III, 15.

²⁴¹ VP 1907 liitteet III, 20.

lapsiin oli Aleksandran mukaan huutava epäkohta. Aviottomalta äidiltä ei missään nimessä riistetty hänen lastansa, mutta avioeron sattuessa lasten holhous annettiin aina isälle.²⁴²

Äidin ja lapsen välinen side oli noussut esille 1800-luvun lopussa. Äidin ja lapsen siteen katsottiin olevan isän ja lapsien sidettä voimakkaampi, ja äidin nähtiin olevan ensisijainen kasvattaja. Koska avioeron sattuessa isä määrättiin aina lasten huoltajaksi, saattoi äiti menettää kokonaan vaikutusvallan siihen, miten lapsia kasvatettiin. Porvarisnaisten maailmankuvassa nainen oli miestä moraalisesti ylempänä, joten oli luonnollista että äidin huomassa lapset kasvatettaisiin paremmiksi kansalaisiksi.²⁴³

Kolmas Aleksandran tekemä anomus koski aviottomien lasten²⁴⁴ oikeussuhteita koskevan lainsäädännön korjaamista. Anomuksessa vaadittiin aviottoman lapsen isää aikaisempaa suurempaan vastuuseen avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsistaan. Lapsen isää määriteltäessä oikeudessa äiti ei saanut lainkaan todistaa. Haastettuna oleva isä joko tunnusti tai kielsi isyytensä. Anomuksessa haluttiin parantaa lapsen asemaa sekä statuksellisesti että taloudellisesti. Anomuksessa esitettiin elatusavun suhteuttamista isän tulotasoon. Tosin haurellista naista, eli naista jolla oli jo aikaisempia aviottomia lapsia, ei anomuksen mukaan saanut päästää todistamaan oikeudessa.²⁴⁵ Myös tähän anomukseen Aleksandra oli kerännyt allekirjoittajiksi kaikki Suomalaisen puolueen naisedustajat.

Anomuksen taustalla oli huoli aviottomien lasten huonoista oloista. Aviottomien lasten katsottiin paitsi elävän huonommissa taloudellisissa olosuhteissa ja saavan huonomman kasvatuksen ja sen myötä heikommat eväät kehittyä hyväksi kansalaisiksi. Myös tämän aloitteen tausta on selvästi nähtävissä Aleksandran ja porvarillisen naisliikkeen ajatusmalleissa. Vain hyvin kasvatetut, kristilliset ja sivistyneet tulevat sukupolvet saattoivat huolehtia vastuullisesti Suomen asioista.²⁴⁶ Lisäksi porvarillisissa piireissä kasvanut vaatimus siveellisyysvaatimusten ulottamisesta myös miehiin tuki aloitteen tekoa. Ydinperheen

²⁴² Koti ja Yhteiskunta 1906 nro 11. 15.11.1906.

²⁴³ VP 1907 liitteet III, 41. Porvarisnaisten suhteista lapsiin ja kasvatustavoitteista esim. Sulkunen 1995, 80-86

²⁴⁴ Avioton lapsi tarkoittaa lasta, joka ei syntynyt aviosuhteessa, eli jonka äiti ei ollut naimisissa lapsen syntyessä.

²⁴⁵ VP 1907 liitteet III, 41.

²⁴⁶ Porvarisnaisten moraalisisista käsityksistä Sulkunen 1989B, 39-43. Siveellisyydestä myös Markkola 2002, 165-178.

nostaminen yhteiskunnan tukipilariksi vaati myös miehiltä siveellistä käyttäytymistä. Miehet haluttiin vastuuseen huolettomista irtosuhteistaan ja niiden hedelmistä.²⁴⁷

Aviottomien lasten ja heidän äitiensä asemaan halusivat parannuksia myös muiden puolueiden naisedustajat. Katsantokanta oli kuitenkin täysin erilainen. Porvaristo korosti isän ja perheen merkitystä. Isän vastuuta aviottomasta lapsesta haluttiin kasvattaa ja näin edistää aviottomien lasten asemaa. Työläisnaiset nähtiin myös helposti siveettömyyteen lankeavina. Nuoria tehdastyöläisiä ja palvelijattaria pidettiin moraalisesti arveluttavina. He olivat kokemattomia, kouluttamattomia ja näin helposti hyväksi käytettäviä. Sen sijaan sosiaalidemokraattiset naiset lähestyivät asiaa varsin erilaisesta näkökulmasta. Työläisnaisten anomuksessa turvakodeista aviottomille äideille heijastuu ajatus yhteiskunnan vastuusta. Porvarinaiset näkivät turvakotien olevan jopa palkinto aviottomille äideille porvarillisen yhteiskuntajärjestelmän heiluttamisesta.²⁴⁸

Naidun naisen suhde lapsiinsa oli porvarinaisille keskeinen, mutta lainsäädännössä mies oli lasten holhooja myös avioeron jälkeen. Aviottomien äitien turvakoti parantaisi näiden siveettömien naisten asemaa kohtuuttomasti verrattuna naimisissa olevien naisten oikeuksiin. Taustalla oli myös ajatus perheen merkityksestä lapsen kehitykselle. Perheen katsottiin olevan paras paikka kasvattaa lapsista kunnan kansalaisia. Turvakotien katsottiin suosivan aviottomia äitejä perheessä kasvamisen, lapsen parhaan, kustannuksella. Turvakotien antama tuki vain lisäisi siveettömissä naisissa löyhyyttä synnyttämänsä lapsen elatusvelvollisuutta kohtaan. Niinpä porvariston puolella kannatettiin enemmän aviottomien lasten ja äitien sijoittamista kristillisiin perheisiin, kuin aviottomien äitien tukemista turvakodeilla. Poikkeuksen tähän teki nuorsuomalaisten Lucina Hagman, joka kannatti turvakotianomusta.²⁴⁹

Lucinan tuki sosialistien ehdotukselle ei varmasti ollut Aleksandrille mieleinen. Lucina Hagman oli Naisliitto Unionin pitkäaikainen puheenjohtaja, ja siis jo vanhastaan Aleksandran ”vihollisleirissä”. Eduskunnan vasta aloitellessa työskentelyään Lucinan siirtyminen sosialistien puolelle sai Aleksandran varmasti suhtautumaan häneen entistä varauksellisemmin. Asian tekee vielä Suomalaisen Puolueen naisten kannalta mutkikkaammaksi se, että Lucina Hagman oli ollut Hedvig Gebhardin, läheinen työtoveri

²⁴⁷ Sulkunen 1989B, 40-41.

²⁴⁸ Lähteenmäki 2006, 94-96. Ks. myös Markkola 2002.

²⁴⁹ Lähteenmäki 2006, 94-100.

Unionissa.²⁵⁰ Lähteistä ei kuitenkaan käy ilmi muuttuiko Aleksandran suhtautuminen Hedvig Gebhardiin. Joka tapauksessa Aleksandralla oli ollut varauksensa Hedvigin suhteen jo ennen edustajan työn alkua. Hedvig myös arvosteli Aleksandraa nimeltä mainiten myös työsuojeluasioiden näkemisenä vain naisasiana. Hedvigin mukaan se oli ennemminkin sosiaalinen kysymys ja hänen mielipiteensä läheni näin sosiaalidemokraattien kantaa.

Neljäs anomus (nro 121) koski kätilöiden palkkaamista jokaiseen kuntaan. Anomuksen taustalla oli huoli lapsikuolleisuudesta ja tarve saada kunnat toimimaan ripeämmin asian suhteen. Kuntien haluttomuuden palkata kätilöitä katsottiin anomuksessa johtuvan siitä, että koulutettujen kätilöiden tarpeesta ei oltu vakuuttuneita. Kunnat perustelivat tilannetta varojen puutteella. Tämän takia anomuksen allekirjoittaneet katsoivat että kunnat tuli lainsäädännöllistä tietä pakottaa palkkaamaan vähintään yksi kätilö kuntaa kohden ja suurempiin kaksi tai kolme. Anomuksen olivat allekirjoittaneet kaikki Suomalaisen Puolueen naiset.²⁵¹ Kätilöt itse olivat aktiivisia asian ajamisessa. Kätilö neiti Niiranen oli lähestynyt Suomalaisen puolueen edustajia asiassa ja pyytänyt edustajia ajamaan asiaansa. Kopio Hedvig Gebhardin vastauksesta on Aleksandran arkistossa, mikä todistaa myös Aleksandran ottaneen kantaa asiaan anomuksensa jälkeenkin. Vastauksessaan Hedvig lupaa pitää asiaa esillä ja ottaa yhteyttä asianomaiseen senaattoriin asian jouduttamiseksi. Hän myös kehottaa kätilöitä myös itse tuomaan asiaansa julkisuuteen kirjoittamalla lehtiin. Uusi-Suometar olikin julkaissut Niirasan kirjoituksen.²⁵²

Viides anomus (nro 125), jonka myöskin olivat allekirjoittaneet kaikki suomalaisen puolueen naisedustajat, koski rikoslain 20 luvun 7 § muuttamista. Pykälässä määrättiin alaikäisiin kohdistuvien siveysrikosten rangaistuksista ja anomuksessa vaadittiin rangaistuksien koventamista.²⁵³ Juha Ala on teoksessaan *Suomi-neito ja suojelusikä, sortovuosien psykohistoriaa* toteaa sukupuolimoraali tai -neuvontaa koskeneiden kirjojen julkaisun lisääntyneen jo vuonna 1903. Myös Suomen Naisyhdistyksen vuosikertomuksessa 1903 mainitaan yhdistyksen pitäneen silmällä erityisesti siveellisyysskysymystä.²⁵⁴

²⁵⁰ Mäkinen & Sysiharju 2006, 114-115. Lucina Hagman ja Hedvig Gebhard olivat jopa olleet ideoimassa puhdasta naisten puoluetta, mutta aie kariutui.

²⁵¹ VP 1907 liitteet VI, 61.

²⁵² AG 16.2.1909. Mf 308:4:1 SKS, KiA. Mäkinen & Sysiharju 2006, 127-128. AG 16.2.1909. Mf 308:4:1 SKS, KiA.

²⁵³ VP 1907 liitteet III, 84.

²⁵⁴ Ala 1999, 71.

Maininta liittyy niin sanottuun vapaan rakkauden suuntaukseen, jonka etunenässä kulki ruotsalainen Ellen Key. Key oli käynyt esitelmöimässä aiheesta Suomessa ja Aleksandra ja muut Naisyhdistyksen naiset vastustivat hänen ajatuksiaan voimakkaasti. Ellen Key kohotti sukupuolielämän ja eroottisuuden naisen elämän perusarvoiksi. Sukupuolielämä teki mahdolliseksi voimakkaan äitiyden kutsumuksen. Suomen Naisyhdistyksen naiset taas ajattelivat, että äitiyttä voi toteuttaa myös yhteiskunnallisena äitiytenä, jolloin nainen toteuttaa äidin vaistoaan yhteiskunnallisissa tehtävissä. Key piti äitiyttä niin voimakkaana vaistona, että hän hyväksyi naisen tarpeen hankkia lapsen ilman rakkauteen perustuvaa suhdetta.²⁵⁵

Juha Ala tulkitsee anomuksen rikoslain 20 luvun 7 pykälän rangaistuksien koventamisesta heijastavan Suomen kohtelua ensimmäisen sortokauden aikana. Suomineito rinnastettiin viattomaan lapseen, jota paha Venäjä ahdisteli. Ala katsoo keskustelun alaikäisten seksuaalisesta ahdistelusta kietoutuvan tähän poliittiseen tilanteeseen. Sortovuosien aikana kiihtyneessä siveellisyyskeskustelussa, mukaan luettuna huolella alaikäisiin kohdistuvista siveellisyys rikoksista, ilmeni naisten henkilökohtaisesti tuntema hätä siitä, että mielikuva Suomen kansasta ja valtiosta erillisenä ja itsenäisenä yksikkönä oli nopeasti romuttumassa.²⁵⁶

Kaikista Aleksandran anomuksista kuultaa läpi hänen ajatusmaailmansa ja suhteensa suomalaiseen ja kansainväliseen naisliikkeeseen. Hän ajoi asioita, jotka olivat olleet hänelle läheisiä jo Naisyhdistyksen perustamisesta saakka. Anomusten suuri määrä myös viittaa siihen, että asiat olivat muotoutuneet jo kauan ennen kuin tieto eduskuntaan pääsemisestä varmistui. Asiat joita Aleksandra ajoi olivat tunnustettuja puutteita, joita naisliike oli ajanut jo vuosia. Ne olivat myös asioita, joita Aleksandra oli käsitellyt Koti ja Yhteiskunta –lehdessään ja joiden kannattajana hänet tunnettiin. Anomusten muotoilusta paistaa läpi porvarillinen ajattelutapa perheestä yhteiskunnan keskuksena ja naisen vastuusta perheen hyvinvoinnissa. Juha Ala tulkitsee Aleksandran poliittisen työn saaneen voimakkaita vaikutteita sortovuosien järkytyksestä. Itse kuitenkin näkisin Aleksandran lainsäädäntötyön saaneen pohjansa Aleksandran jo huomattavasti ennen sortovuosia saamista vaikutuksista suomalaisesta ja kansainvälisestä porvarillisesta naisliikkeestä.

²⁵⁵ Lähteenmäki 2000, 38-39. Lempiäinen 2003, 60.

²⁵⁶ Ala 1999, 71-97, 111.

6.5 Lain voimalla raittiutta ja naisasiaa

Omien anomuksiensa lisäksi Aleksandra oli allekirjoittajana kolmessa lakiehdotuksessa sekä yhdeksässä anomusehdotuksessa. Anomus oli vapaamuotoinen ehdotus laiksi, jonka valiokunta myöhemmin muotoili virallisesti. Lakiehdotuksessa oli oltava valmiina lakiteksti, joten se oli valmisteltava huolellisemmin.²⁵⁷ Lakiehdotuksista ensimmäinen oli Mikael Soinisen ehdotus laiksi alkoholipitoisten aineiden valmistamisesta, maahantuomisesta, myymisestä, kuljettamisesta ja varastossa pitämisestä. Tämän ehdotuksen kieltolaiksi oli allekirjoittanut 50 edustajaa ja mukana olivat kaikki puolueen naisedustajat.²⁵⁸

Kuten aiemmin on jo tullut ilmi raittiusasia oli kaikkien puolueiden ohjelmassa ja Aleksandralle hyvin tärkeä aihe. Ensimmäinen eduskunta hyväksyi kieltolain, mutta keisari ei sitä vahvistanut johtuen ainakin osittain senaatin vastustavasta kannasta. Senaatin mielestä kieltolakia olisi ollut mahdotonta valvoa kyllin tehokkaasti. Jälkiviisaasti voidaan sanoa, että senaatti oli oikeassa, mutta kansanedustajat ajoivat sitkeästi lain hyväksymistä. Kieltolain kohtalo oli jatkuvista anomusuudistuksista huolimatta auki itsenäistymiseen saakka. Kieltolaki saatiin vahvistettua vasta 1917 ja tuli voimaan 1919. Käytännössä laki ei toiminut, kuten senaatti oli jo 1907 aavistellutkin. Sen valvonta oli hankalaa ja lain kannatus laski. 1931 järjestettiin kansanäänestys, jossa yli 70 prosenttia äänestäneistä halusi kumota lain ja näin tapahtuikin.²⁵⁹

Toinen lakiehdotus oli Eveliina Ala-Kuljun ehdotus asetukseksi naimiskaaren 1. luvun 6 §:n muuttamisesta toisin kuuluvaksi. Kyseessä oli naisen naimiän korottaminen 15:sta ikävuodesta 18:sta. Lakiehdotuksen olivat allekirjoittaneet kaikki kuusi Suomalaisen puolueen naisedustajaa.²⁶⁰ Aviovaimon tärkein tehtävä oli hoitaa kotia ja perhettä ja 15-vuotiaan tytön katsottiin olevan liian nuori suorittamaan tätä tehtävää. Vuonna 1911 naisten naimaikää nostettiin 17 ikävuoteen, mikä oli sekin silloisten edustajien mielestä perheen emännälle liian nuori ikä.²⁶¹

²⁵⁷ Mäkinen & Sysiharju 2006, 130.

²⁵⁸ VP 1907 liitteet IV, 13.

²⁵⁹ Lähteenmäki 2006, 105-110. Ala katsoo tyttöjen suojelun liittyvän sortotoimenpiteiden vastustamiseen. Ala 1999.

²⁶⁰ VP 1907 liitteet III, 26.

²⁶¹ Lähteenmäki 2006, 122.

Kolmas lakiehdotus oli J. E. Wiljomaan ehdotus muutoksista 15. päivänä kesäkuuta 1898 maalaiskuntien kunnallishallinnosta ja 8. päivänä joulukuuta 1873 kunnallishallituksesta kaupungissa annettuihin asetuksiin, sekä ehdotus vaalilaiksi kuntien suhteellisia vaaleja varten. Suomessa valtiollinen äänioikeus oli yleinen ja yhtäläinen laissa mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta, mutta kunnallinen vaalioikeus oli riippuvainen veronmaksusta. Lakiehdotuksessa esitettiin kunnallista äänioikeutta kaikille 21-vuotta täyttäneille kunnan jäsenille.²⁶² Naisten äänioikeus kunnallisvaaleissa oli ollut Aleksandran johtavia vaaliteemoja ja Suomen Naisyhdistyksen tavoite jo ennen eduskunta uudistusta. Kunnallisen äänioikeuden puuttuminen nähtiin suurena epäkohtana eduskuntauudistuksen jälkeen sekä porvari että työväestön piireissä.²⁶³

6.6 Sosiaalisia uudistuksia, ruotsia ja rautateitä

Anomukset, joissa Aleksandra ei ollut ensimmäinen allekirjoittaja, eikä siis ollut anomuksen varsinainen liikkeellepanija, noudattelevat myös tiukasti Aleksandran porvarillista ajatusmaailmaa. Hän tuli puolueensa naisten aloituksia naisten kelpuuttamiseksi virkoihin ja taloudenhoito-opetusta. Lisäksi hän tuki ajatusmaailmaansa sopivia lakiehdotuksia naisen naimaiän korottamiseksi, kunnallisen äänioikeuden myöntämiseksi naisille sekä kieltolakia. Vaalipiirinsä asioita hän ajoi rautatieanomusten ja kalastuslakianomuksen muodossa. Myös postimanifestin kumoamista ajava anomus ja työttömyys- ja vanhuusvakuutukseen tähtäävä ehdotus olivat luontevia jatkeita hänen työnsä. Fennomaaninen ajatusmaailma kuvastuu anomusehdotuksessa, jossa ajettiin suomen ja ruotsinkielen tasa-arvoisuutta. Aleksandra kirjoitti nimensä yhteensä seitsemään anomukseen, jotka olivat alun perin jonkun muun kuin hänen itsensä kynästä. Kaikissa Aleksandran allekirjoittamissa anomuksissa oli mukana myös muita suomalaisen puolueen edustajia, aina ei kuitenkaan muita naisedustajia.

Aleksandralle henkilökohtaisesti tärkeitä olivat kaksi anomusta, jonka ensimmäisinä allekirjoittajina olivat puolueen miehet Danielson-Kalmari ja Listo. J. R. Danielson-Kalmarin anomuksen postitoimen 12 päivänä kesäkuuta 1890 annetun armollisen julistuksen kumoamisesta allekirjoitti 49 edustajaa, joista Aleksandra oli ainoa nainen. Postimanifestin kumoamisen anominen oli varmasti henkilökohtaisesti Aleksandralle tärkeää, ottihan hän

²⁶² VP 1907 liitteet V, 5.

²⁶³ Korpi-Tommola 2006, 213.

ensimmäisen sortokauden hyvin raskaasti.²⁶⁴ Postimanifestia voidaan pitää sortokauden alun symbolina ja sen kumoaminen olisi ollut täydennys eduskuntauudistuksen aloittamalle uudelle ajanjaksolle ilman sortotoimenpiteitä. Vaikka Aleksandra oli ollut pessimistinen eduskuntauudistuksen läpimenoista, tilanne oli toinen ensimmäisen eduskunnan aloittaessaan työskentelyä. Ilmassa oli toivoa paremmista ajoista.

Edustaja A. Liston anomusta suomen- ja ruotsinkielen asemaa koskevan kielilain aikaansaamisesta kannattivat sekä suomalaisen puolueen miehet että naiset.²⁶⁵ Kielilaki olisi onnistuessaan taannut suomen ja ruotsin kielen tasa-arvoisen aseman Suomessa. Kieli kysymys oli Aleksandralle sekä sydämen asia että ristiriita. Kirjailijana hän tunsi ruotsinkielen olevan lähellä sydäntään ja toivoi tietysti sen arvon tunnustamista myös Suomessa. Toisaalta fennomaanina Suomen kielen asema oli hänelle tärkeä.²⁶⁶

Hilda Käkikosken anomuksen naisen hakukelpoisuuden tunnustamiseksi kaikkiin valtion virkoihin allekirjoittivat niin ikään kaikki suomalaisen puolueen naisehdokkaat.²⁶⁷ Käkikosken anomus oli tärkeä porvarisnaisten tasa-arvo vaatimuksille. Valtion virkoihin päästäkseen naisten oli yhä haettava erivapautta. Yliopistossa opiskeluihin ei tarvinnut enää vuoden 1901 jälkeen anoa vapautta sukupuolestaan ja tarjolla alkoi olla muutakin koulutusta naisille.²⁶⁸ Naisia koulutettiin kättilöiksi, diakonisseiksi ja sairaanhoitajiksi. Heitä oli kuitenkin esimerkiksi julkisessa hallinnossa häviävän pieni osa, 9400 palkansaajasta naisia oli 170. Aleksandran ja muiden porvarillisten naisten pyrkimyksenä oli ylempien luokkien naisten ja miesten tasa-arvo työelämässä. Tarkoituksena oli avata lisää mahdollisuuksia työelämään nimenomaan ylempien sosiaaliluokkien naisille. Asia ratkesi kuitenkin vasta itsenäistymisen jälkeen kun vuoden 1919 hallitusmuoto avasi naisille periaatteelliset mahdollisuudet päästä valtion virkoihin ja vuonna 1926 säädettiin laki naisten kelpoisuudesta valtion virkoihin.²⁶⁹

Edustaja August Hjeltin anomus Työttömyys- ja vanhuusvakuutuksen järjestämisestä maassamme keräsi 29:n suomalaisen puolueen edustajan allekirjoitukset, joukossa kaikki

²⁶⁴VP 1907 liitteet I, 12. Aleksandran suhtautumisesta ensimmäiseen sortokauteen Ala 1999, 179-204.

²⁶⁵VP 1907 liitteet I, 117.

²⁶⁶ Aleksandra valitteli, ettei suomenkielinen Hilda Käkikoski ymmärtänyt millaista oli ”soittaa rikkinäistä harppua” hänen käyttäessään Suomen kieltä. AG HK:lle Mf 309:40:1 SKS, KiA.

²⁶⁷VP 1907 liitteet III, 52.

²⁶⁸Korpi-Tommola 2006, 213.

²⁶⁹Lähteenmäki 2006, 100, 118-120.

suomalaisen puolueen naisedustajat.²⁷⁰ Vanhuuden turvan heikkoudet tunnustettiin sekä sosiaalidemokraattien että porvarien puolella, vaikkakin porvareiden varsinkin liberaalin siiven ajatusmaailmassa yksilön tuli omilla ponnistuksillaan pitää huolta itsestään.²⁷¹ Kysymys oli kansalaisuudesta. Vaivaisapua nauttivalla ei ollut äänioikeutta ja eläketurvan puuttuessa työhön kykenemätön vanhus saattoi joutua vaivaishoidon piiriin. Eläketurvan järjestämisen myötä myös ratkeaisi kysymys vanhusten kansalaisuudesta. Varsinkin työväestö vastusti tätä äänioikeuden rajoitusta, joka vielä satoi äänioikeuden varallisuuteen.²⁷²

Parhaiten suomalaisen puolueen edustajien jättämistä aloitteista menestyi Hedvig Gebhardin tekemä aloite. Anomusta taloudenhoito-opetuksen järjestämisestä naisille ja sen avustamisesta valtionvaroilla kannatettiin yli sukupuolirajojen. Anomuksen allekirjoittivat kaikki suomalaisen puolueen naisedustajat ja 13 miesedustajaa.²⁷³ Hedvig Gebhardin aloite koski kotitalousopetuksen järjestämistä, ja oli yksi ensimmäisen eduskunnan menestyneimpiä aloitteita. Lähetekeskustelussa valiokuntaan sitä kannatti peräti kuusi puheenvuoroa yli puoluerajojen. Kannattajia olivat von Alftan Ruotsalaisesta kansanpuolueesta, Juho Torppa Suomalaisesta puolueesta, Santeri Alkio Maalaisliitosta, Uuno Branders Nuorsuomalaisista sekä Miina Sillanpää ja Matti Aalto sosiaalidemokraateista. Aalto jopa toivoi miestenkin opettelevan keittotaitoa. Valiokunta oli yksimielinen puoltaessaan anomusta.

Toisessa käsittelyssä Aleksandrakin käytti muiden joukossa kannattavan puheenvuoronsa. Kannatus ylitti taas puoluerajat. Niinpä komitea talousopetuksen suunnittelemiseksi oli yksi niitä harvoja asioista, joita lyhyillä ensimmäisillä valtiopäivillä saatiin loppuun käsitellyksi.²⁷⁴ Komitean mietintö ilmestyi vuonna 1915, mutta kotitalousopettajia oli alettu kouluttaa Helsingissä jo 1914. Kotitalouskeskus perustettiin 1921 Hegvig Gebhardin ja Miina Sillanpään aloitteesta. Hedvig Gebhard teki vielä 1928 aloitteen valtionavun laajentamisesta, jolloin valtionapua alkoivat saada Martta-liiton lisäksi kotitalousvaliokunnat, maamiesseurat ja pienviljelijäjärjestöt.²⁷⁵

Ainoa Aleksandran allekirjoittama anomus, jossa oli jonkin muun puolueen naisedustajan allekirjoitus oli H. G. Paloheimon ja Antti Mikkolan anomus rautatielinjan tutkimisesta

²⁷⁰VP 1907 liitteet IX, 35.

²⁷¹ Liberaalien ajatusmaailmasta esim. Sulkunen 2006, 74.

²⁷² Sulkunen 2006, 68.

²⁷³ VP 1907 liitteet VI, 29.

²⁷⁴ Mäkinen & Sysiharju 2006, 123-124.

²⁷⁵ Lähteenmäki 2006, 124-125.

Turusta Marttilan, Someron ja Lopen kautta Riihimäelle sekä armollinen esitys radan rakentamisesta. Tässä anomuksessa oli allekirjoittaneena Aleksandran lisäksi Lucina Hagman, joka oli nuorsuomalainen.²⁷⁶ Mistään varsinaisesta yhteistyöstä Aleksandran ja Lucinan kohdalla anomuksessa tuskin oli kysymys. Anomuksen aloitteen tekijät olivat miehiä, ja muita anomuksen allekirjoittaneita miehiä oli kymmenen. Myös toisessa anomuksessa rautatien rakentamisesta Turusta Uuteen kaupunkiin vaalipiirin edustajat tekivät yhteistyötä. Aleksandra oli tällä kertaa kuitenkin ainoa naisedustaja, joka oli rata-anomuksen allekirjoittanut.²⁷⁷ Edustaja A. O. Wuorimaa teki anomuksen komitean asettamisesta laatimaan uutta kalastuslakiehdotusta ja Aleksandra oli ainoana naisena allekirjoittamassa tätäkin anomusta.²⁷⁸

Rautateiden rakentamista koskeneita anomuksia oli ensimmäisessä eduskunnassa määrällisesti eniten. Edustajat halusivat palvella vaalipiirinsä äänestäjiä, ja koska rautatie sekä helpotti liikkumista että toi alueelle taloudellista vaurautta rautatiehankkeet olivat tärkeitä edustajalle, joka halusi näyttää ajavansa vaalipiirinsä asiaa. Koska edustaja ei usein ollut kotoisin vaalipiiristään rautatieanomusten tekeminen oli hyvä keino saada äänestäjät vakuuttuneiksi edustajansa sopivuudesta piirin etujen ajamiseksi.²⁷⁹

Anomusten perusteella Aleksandran yhteistyö oman puolueen naisten kanssa sujui hyvin. Ennen eduskuntavaaleja sovitut anomusaiheet toteutuivat, ja yhteistyö anomusten tukemisessa tuntui sujuvan. Aleksandran kirjeistäkään ei löydy moitteita puolueen naisten yhteistyöstä. Aleksandra oli suomalaisen puolueen naisten johtaja, eikä kukaan puolueessa näyttänyt tuntevan tarvetta haastaa hänen asemaansa. Mikäli näin olisi tapahtunut siitä olisi varmasti syntynyt ilmiriita. Saattaa olla, että Hilda Käkikoskesta oli apua pahimpien törmäysten välttämässä, olihan Hilda Aleksandran suuri ihailija.²⁸⁰ On viitteitä, että Aleksandran ja Hedvig Gebhardin yhteistyö oli välillä ongelmallista. Aleksandra suhtautui alusta alkaen Naisliitto Unioniin kuuluneeseen, ja välillä sosialistien puolelle kallistuneeseen Hedvigiin varauksella. Kuitenkaan varsinaisesta välirikosta ei ole merkkejä. Hedvig ja Aleksandra kävivät kirjeenvaihtoa ehdokkuudesta luopumisensa yhteydessä, ja Hedvig pahoitteli

²⁷⁶ VP 1907 liitteet VII, 103.

²⁷⁷ Anomus 88/1907. VP 1907 Liitteet II, 93-95.

²⁷⁸ VP 1907 liitteet IV, 76.

²⁷⁹ Innala 1967, 197.

²⁸⁰ Hilda Käkikosken ihailu tulee selvästi ilmi hänen kirjeissään Aleksandralle. Ks. esim. Mf 310:15:17-311:22:2 SKS, KiA.

Aleksandralle, ettei eduskuntaan jää ketään muuta innokasta naisasian kannattajaa kuin Hilda Käkikoski, jonka ”harteille tulee nyt niin paljon kannettavaa” ja kehotti Käkeä lepäämään.²⁸¹

7. Piiri pieni pyörii

7.1 Kiistat sosialistinaisten kanssa

Eduskuntatyön alkaessa ja edustajien, niin miesten kuin naisten kokoontuessa Palokunnantalon saliin ensimmäiseen istuntoon kääntyivät suomalaisten lisäksi myös ulkomaiden katseet pieneen Suomen Suuriruhtinaskuntaan, joka toteutti ensimmäisenä Euroopassa radikaalin uudistuksen: yksikamarisen eduskunnan ja yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden, joka ulottui myös naisiin. Voi vain kuvitella miltä Aleksandrasta tuntui tuona hetkenä. Varmasti hän toisaalta tunsi riemua voitetusta taistelusta ja uudistuksen tuomista eduista naisille. Lisäksi vaalit olivat menneet naisten kannalta hyvin, joten ensimmäinen erä oli voitettu.

Toisaalta varsinainen edustajan työ oli vasta alkamassa, ja koko Euroopan katseet olivat suuntautuneet Suomeen ja sen edustajanaisiin. Saadessaan sähkeen Irlantiin Lady Aberdeenin luokse toteutuneesta naisten äänioikeudesta Aleksandra oli saanut esimakua siitä, ettei suhtautuminen suomalaisten saavuttamaan voittoon ollut vain epäitsekästä iloa Suomen puolesta. Mukaan oli sekoittunut myös epäuskoa, ja toisaalta kysymys siitä, miksi Suomi oli saanut uudistuksen toteutettua, vaikka muissa maissa kuten Englannissa äänioikeustaistelu oli kestänyt paljon pidempään. Uudistuksen todella astuessa voimaan muiden maiden edustajat myös saattoivat pelätä Suomen uudistuksen epäonnistuvan naisten kokemattomuuden johdosta.²⁸²

Aleksandra oli tietoinen näistä ajatuksista, joita oli välittynyt Aleksandran saamien onnittelekirjeiden rivien välistä.²⁸³ Aleksandralla oli laaja ulkomainen naisasiankannattajista koostuva ystäväpiiri, jonka odotukset Aleksandra varmasti tunsi painolastina harteillaan. Kun hän katsoi ympärilleen hän näki varsinkin sosiaalidemokraattien parissa kokemattomia kansannaisia, ilman muodollista koulutusta ja kokemusta kansainvälisestä järjestötyöstä. He olivat tavallisia työläisnaisia: piikoja, pesijöitä, ompelijoita ja tehtaalaisia. He päättäisivät

²⁸¹ Mäkinen & Sysiharju 2006, 135.

²⁸² Lintunen 1988, 20. Liite HK:n kirjeeseen AG:lle (ei päiväystä). Mf 55/85: 319:38:1 KiA, SKS.

²⁸³ Lintunen 1988, 40.

Suomen asioista seuraavaan vaalikauteen saakka. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävä Aleksandran loukkaavalta tuntuva lausunto Wienissä 1907, jossa hän totesi ettei

*”eduskunnassa ollut vain sivistymättömiä naisia vaan, kamalaa sanoa, myös palvelijatar, pesijätär ja muita plebeijinaisia”.*²⁸⁴

Verratessaan näitä uusia kansanedustajia kansainvälisissä piireissä tapaamiinsa rikkaisiin, koulutettuihin ja usein aatelisiin naisasianaisiin eron täytyi olla valtava. Esimerkiksi Englannissa luokkaerot olivat Suomea huomattavasti leveämmät, joten äänioikeutta naisille samoilla ehdoilla kuin miehille ajaville yläluokan naisille Suomen naiskansanedustajien sivistystaso ja ammatit täytyivät olla kauhistus.

Toisaalta Aleksandran ajatukset varsinkin kansainvälisissä piireissä ääneen lausuttuina loukkasivat varmasti sosiaalidemokraatti naisia ja tekivät yhteistyön eduskunnassa entistä vaikeammaksi. Aleksandra oli kirjoittanut englantilaisessa naistenlehdessä etteivät sosiaalidemokraattiset naisedustajat kuten ompelijattaret, palvelijattaret ja tehdastyöläiset kyenneet täyttämään tehtävänsä eduskunnassa.²⁸⁵ Aleksandra on ollut tutkijoille tunnettu juuri tämän tyyppisistä sosiaalidemokraatteja halventavista lausahduksista. Aleksandra ei kuitenkaan ehkä ollut yksin ajatustensa kanssa. Eduskunnan rähjäntymisen oli pannut merkille myös Tekla Hultin, joka arvosteli avajaisia siitä, etteivät ne olleet pukujen puolesta enää yhtä komeat kuin ennen.²⁸⁶ Aleksandra saattoi olla kovaäänisin arvostelija, mutta luultavasti oli muitakin naisia, jotka olivat samaa mieltä.

7.2 Erityinen Hilja Pärssinen

Aleksandran ja sosialistien väillä oli eduskuntatyöskentelyn aikana syviä erimielisyyksiä. Erityisesti hän paheksui Hilja Pärssistä. Aleksandra Gripenbergin ja Hilja Pärssisen maailmankuvissa oli täysin ylitsempääsemättömiä ristiriitoja. Aleksandra ei ymmärtänyt eikä hyväksynyt sosialistista maailmankuvaa, ja sen lisäksi Aleksandran ja Hiljan naiskäsitys olivat täysin erilaisia.²⁸⁷ Hilja Pärssinen ei suoralta kädeltä kannattanut työväen vaimojen ansiotyötä, mutta näki työn tuovan naisen yhteiskunnalliseen elämään ja murtavan luutuneita

²⁸⁴ Sulkunen 1989B, 14. Mäkinen ja Sysiharju 2006, 126. Hentilä 1989, 174-175.

²⁸⁵ Hentilä 1989, 175.

²⁸⁶ Mylly 2006, 290.

²⁸⁷ Aleksandran käsitys sosialismista Koti ja Yhteiskunta 1907 nro 4 15.4.1907. Artikkelin nimi Sana sosialismista.

käsityksiä.²⁸⁸ Aleksandran maailmankuvassa työläisnaisen paikka oli kotona, hoitamassa kotia ja lapsia. Perheenpää, mies, kävi töissä ja toi perheen elatuksen. Viihtyisä koti, maukas ruoka ja hyvin kasvatetut lapset tukivat miehen työuraa ja houkuttelivat hänet kotiin töiden jälkeen.²⁸⁹ Pärssinen vastusti ”paistinpannuorjuutta” ja kannatti yhteiskeittiöitä ja lastenhoitoa naisen vapauttajana.²⁹⁰

Hilja Pärssinen oli koulutukseltaan opettaja ja kuului keskiluokkaan eikä niinkään työväestöön. Hän oli kuitenkin sosialisti ja liikkeen teorian muodostaja²⁹¹. Kaksijakoisuus ihmetytti sekä työläisten että porvarien puolella. Kauniissa kodissa asuvan opettajan elämä oli kaukana työväestön ongelmista, ja toisaalta porvaristo katsoi hänen kuuluvan omaan luokkansa, mutta sosialistisen puolueen jäsenenä jonkinlainen ”loikkari” tai ”luokkapetturi”.²⁹²

Suomalaisen puolueen naisia ärsytti erityisesti Hilja Pärssisen toiminta vaalien alla. Vaalitaistelussa Pärssinen käytti vaaliaseena Suomen Naisyhdistyksen aikaisempia vaatimuksia äänioikeudesta vain ylemmille sosiaaliryhmille.²⁹³ Koska Aleksandra Gripenberg oli ollut tällöin yhdistyksen puheenjohtaja piikki oli kohdistettu varsinkin häneen. Aleksandran ja Pärssisen välit olivat huonot jo ennen eduskuntatyön alkamista erilaisen maailmankuvan, erilaisen käsityksen naisen asemasta ja vaalitaistelun tähden. Hilja Pärssinen oli johtohahmoja kun SDP hahmotteli laajaa naisensuojelun kokonaisohjelmaa Ohjelma astui aiheellaan suoraan Suomen Naisyhdistyksen ja Aleksandran reviirille.²⁹⁴

Myös muut tekijät hiersivät näiden kahden välejä. Hilja oli sosialistiliikkeen yhteyshenkilö ulkomaille kuten Aleksandrakin oman viiteryhmänsä. Hilja loi varhaisen työläisnaisliiton suhteet ulkomaille ja hoiti niitä pitkään. Kun ulkomaisten naisliikkeiden kiinnostus Suomea kohtaan kasvoi eduskuntauudistuksen myötä Pärssinen raportoi niistä erityisesti Saksan lehdistöön. Hän myös seurasi Aleksandran lausuntoja ulkomailla.²⁹⁵ Samoin Aleksandra oli oman viiteryhmänsä yhteys ulkomaille ja häneen ottivat yhteyttä kansainväliset porvarilliset naisyhdistykset. Aleksandra oli suuntautunut erityisesti anglosaksisiin maihin, eikä pitänyt

²⁸⁸ Oikarinen 1997, 129. Ks. myös Asikainen 1994.

²⁸⁹ Sulkunen 1988, 33-35.

²⁹⁰ Oikarinen 1997, 129.

²⁹¹ Lähteenmäki 200, 36, 41. Pärssisen maailmankuvan kehityksestä ks. Asikainen 1994.

²⁹² Oikarinen 1997, 126, 129; Lempiäinen 20003, 60.

²⁹³ Lempiäinen 2003, 88.

²⁹⁴ Lempiäinen 2003, 25.

²⁹⁵ Hentilä 1989, 175.

esimerkiksi Saksassa järjestetyn kansainvälisen konferenssin järjestelyjä Englannin järjestämän kokouksen veroisina. Pärssinen halusi liittää sosialistisen työväenliikkeen osaksi kansainvälistä toimintaa ja samanlaisia pyrkimyksiä oli Aleksandralla kansainvälisen naisyhdistyksen ICW:n suhteen.²⁹⁶

Molemmat olivat myös särmikkäitä luonteeltaan. Heitä molempia on kuvattu myös tinkimättömiksi ja herkkänahkaisiksi. Tahtoessaan molemmat osasivat käyttää kieltään terävästi ja myös ottaa itseensä toisen puheet. Eduskunnassa Hilja Pärssinen oli yksi ahkerimpia puhujia, eikä hän puheissaan säästänyt porvareita. Aleksandra oli vaiteliaampi, mutta esimerkiksi hänen lausuntonsa ulkomailla ja kirjoituksensa lehdissä kyllä toivat hänen ajatuksensa selkeästi julki.²⁹⁷ Aleksandra oli valittu puolueen naisvaliokunnan puheenjohtajaksi jo puolueen virallisesti järjestäytyessä. Hän oli niitä harvoja suomalaisia naisia, joilla oli kansainvälistä kokemusta yhdistyksen johtamisesta ja toiminnan organisoinnista. Eduskunnassakin hän oli puolueen naisten itseoikeutettu johtaja. Jopa niin, että ”maalaiden” oli sanottu loukkaantuneen kun puhuttiin Aleksandran ryhmästä.²⁹⁸ Niinpä kaikki suomalaista puoluetta koskevat arvostelut sattuivat ennen kaikkea häneen.

Työläis- ja porvarillisten naisten ajatusmaailmassa avioton äitiys ja siihen liittyvät ongelmat hahmottuivat hyvin erilaisina.²⁹⁹ Turvakotikeskustelu repi esille naisliikkeiden väliset jyrkät mielipide-erot. Työläisnaiset näkivät turvakodit aviottomien lasten oikeudellisen aseman parantamista täydentävänä hankkeena. Kun taas porvarilliset naiset korostivat isän vastuun laajentamista. Sosiaalidemokraatit katsoivat, että Isien vastuun tiukentaminen oli tarpeellista ja oikeudenmukaista, mutta sitä ei nähty ratkaisuna ongelmaan.³⁰⁰

Näiden vanhojen kaunojen pohjalta Hilja Pärssisen aloite turvakotien järjestämisestä aviottomille äideille oli kuin tulitikku olisi heitetty bensiinikanisteriin. Naisten keskustelu äityi kiivaaksi väittelyksi, joka miesten mielestä vei turhaan eduskunnan työskentelyaikaa. Palmén torui naisia liian pitkistä ja lähetekeskusteluun kuulumattomista puheenvuoroista.

²⁹⁶ Hilja Pärssisen ulkomaan suhteista Oittinen 1997, 130-131; Lempiäinen 2003, 39. Aleksandran suhteista ulkomaille esim. Lintunen 1988 passim. Saksan konferenssin järjestelyistä Tuulio 1959, 219.

²⁹⁷ Oittinen 1997, 132. Aleksandra Gripenbergin luonteesta esimerkiksi Hallsten 1924, 11-34.

²⁹⁸ Maalaisilla tarkoitettiin nähtävästi puolueen pääkaupunkiseudun ulkopuolelta valittuja edustajia, jotka eivät olleet yleisehdokkaita.

²⁹⁹ Rajainen 1975, 178-185.

³⁰⁰ Lempiäinen 2003, 26.

Myös edustaja Tokoi totesi keskustelussa aiheesta tulleen ” jonkinlainen loukkauskivi”.³⁰¹ Palménin torujen jälkeen keskustelu tyrehtyi kokonaan suomalaisen puolueen naisedustajien puolelta. Miesten mielestä ja joidenkin keskustelua kommentoineiden lehtien mielestä asia ei kuulunut eduskuntaan ja he olivat huolestuneista ajan käytöstä. Eduskunnalla oli muutenkin ruuhkaa, anomuksiakin oli 195, joten työtä riitti.³⁰² Naisten mielestä asia oli tärkeä, mutta juuri tässä anomuksessa porvareiden ja sosialistien maailmankuvat törmäsivät toisiinsa ja vaalitaistelun ja henkilökohtaisten suhteiden aiheuttamat haavat aukenivat uudelleen. Turvakotikeskustelun kiihkeyteen vaikuttivat sosialistien ja porvareiden maailmankuvien erot ja vaalitaistelun tuoreet haavat. Anomus luettiin eduskunnalle 10.6, jolloin naiset olivat työskennelleet vasta parisen viikkoa.³⁰³

Toinen Aleksandran ja Hilja Pärssisen yhteenotto ensimmäisessä eduskunnassa oli keskusteltaessa suuren valiokunnan mietinnöstä ehdotukseksi laiksi leipomotyöstä. Kyseessä oli laki naisten työsuojelusta leipomossa. Aleksandra puuttui keskustelussa lakiehdotuksen kolmanteen pykälään ja totesi, ettei naisten työntekoa saisi rajoittaa. Se johtaisi täysvaltaisia kansalaisia holhouksen alle. Sosialisteista juuri Pärssinen hyökkää Aleksandran puheen vuoroa vastaan, ja ilmoittaa, että suojelua tarvitsevat lähinnä odottavat äidit. Vastausvuorossaan Pärssiselle Aleksandra jatkaa perusteluitaan vastustukselleen naisten työn rajoittamiselle. Aleksandran mukaan naisten työn rajoittaminen johtaisi siihen, että naiset kärsisivät rajoituksista taloudellisesti. Aleksandra myös syyttää (sosiaalidemokraattisia) edustajia hänen sanojensa vääristelemisestä ja hänen leimaamisestaan kapitalistien ja työnantajien tukijaksi. Hilja Pärssiseen kohdistuva piikki tulee puheen loppupuolella:

”Lopuksi minua ihmetyttää, että sosiaalidemokraattiset naispuhujat ovat niin tietämättömiä omasta aatteestaan, että he eivät tiedä että viime vuoden helmikuussa suuressa sosiaalidemokraattisten naisten kongressissa Ruotsissa, jota kongressia sekä porvarilliset että sosiaalidemokraattiset lehdet yksimielisesti kiittivät... yksimielisesti hyväksyttiin seuraava ponsi: ” että naisten työn suojelulait eivät saa ottaa sellaista muotoa, että ne sulkevat naiset pois ammatista, jossa heillä nyt on siedettävät tulot ja siedettävä olemassaolo...”³⁰⁴

³⁰¹ VP 1907, pöytäkirjat, 483; Lempiäinen 2003, 88. Pärssisen aloite VP 1907 liitteet VI, 121.

³⁰² Tuominen 1958, 181.

³⁰³ Lempinen 2003, 88.

³⁰⁴ VP 1907, pöytäkirjat, 2104-2015.

Hyökkäys kohdistuu Pärssiseen, koska nimenomaan tämä oli kielitaitoisena puolueensa linkki ulkomaille sekä puolueen teoreetikko. Pärssinen vastaakin Aleksandran syytöksiin, tuntevana kyllä Ruotsin lausunnon, mutta

*”Missään muualla työväenluokan naiset eivät ole tuolle kannalle asettuneet. Ruotsin naisten erehdyksen voi antaa anteeksi sen perusteella, että heidän kokouksensa oli ensimmäinen ”.*³⁰⁵

Lopulta keskustelun päätyttyä Aleksandran pyynnöstä kolmannesta pykälästä järjestettiin lippuäänestys, vaikka puhemies piti sitä erikoisena.³⁰⁶ Lippuäänestyksen pyytäminen tavallisen huutoäänestyksen sijaan kertoo pykälän periaatteellisesta tärkeydestä Aleksandrille. Porvarisnaisten tärkeimpiä ohjelman kohtia oli tasa-arvon edistäminen työelämässä. Jo naisyhdistyksen ensimmäisessä ohjelmassa oli vaatimus samasta palkasta sukupuoleen katsomatta samasta työstä. Naisten työn rajoittaminen lainsäädännöllä soti tätä tasa-arvo pyrkimystä vastaan.

Tavoitellessaan tasa-arvoa työelämässä Aleksandra paljasti taas käsityksensä naisista ja perheestä yhteiskunnassa. Työväenluokan naisten, jotka työskentelivät kurjissa oloissa ei kuulunutkaan olla työelämässä mukana, vaan heidän tuli vetäytyä kodin piiriin huolehtimaan perheestä. Näin ollen naisia suojelevaa lainsäädäntöä ei tarvittu. Työelämään ja yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi jäisivät vain ylemmän sosiaaliluokan naiset, joiden työolot olivat jo nyt kunnolliset johtuen työn erilaisesta luonteesta työväen naisten suorittamaan työhön nähden. Sen sijaan sivistyneistön naiset olivat epätasa-arvoisia palkkauksessa ja kelpoisuudessa virkoihin.³⁰⁷

Suuri osa muistakin Aleksandran lausunnoista kosketti naisten tasa-arvoa työelämässä. Keskustelussa ehdotuksesta laiksi oikeudenkäyntivaltuusmiehistä ja julkisista asianajajista (toinen käsittely) Aleksandra tuo esille lain epäkohdan, jossa naimisissa oleva nainen jäisi eri asemaan naimattoman naisen kanssa. Lakiehdotuksessa naimaton, täysivaltainen nainen saisi asianajo-oikeuden, mutta naimisissa olevan miehensä edusmiehisyyden alainen ei voisi

³⁰⁵ VP 1907, pöytäkirjat, 2106.

³⁰⁶ VP 1907, pöytäkirjat, 2108.

³⁰⁷ Naisyhdistyksen ohjelmasta Tuulio 1959, 91. Ks. myös Lähtenmäki 2000, 39.

harjoittaa asianajan tointa johtuen laissa olevasta pykälästä, jossa sanottiin ettei asianajaja saanut olla holhouksen alainen.³⁰⁸

Keskustelussa lakiehdotuksesta maalaiskansakoulujen opettajien palkkauksesta Aleksandra kannatti Eino Sakari Yrjö-Koskisen ja Hannes Gebhardin ehdotusta kansakoulun opettajien palkan korotuksesta. Hän kuitenkin vastusti esitystä uudesta palkkausperiaatteesta, jossa miehille perheenelättäjinä turvattaisiin suuremmat tulot kuin naisopettajille. Samasta työstä oli saatava sama palkka sukupuolesta riippumatta.³⁰⁹ Sen lisäksi, että anomusten ja lausuntojen aiheet kuvastivat erityisesti Suomen Naisyhdistyksen ja Aleksandran ajamia asioita, oli Aleksandran puheissa eräs usein toistuva piirre. Aleksandra vertaili mielellään Suomen oloja toisiin maihin. Useassa puheenvuorossaan hän toi esille sen, miten muissa Euroopan maissa oli samaiseen asiaan suhtauduttu.

7.3 Suomalaisen puolueen eduskuntaryhmä

Alkuinnostuksessa yhteistyö Aleksandran ja Suomalaisen puolueen miesten kanssa tuntui lähtevän hyvin käyntiin. Aleksandra kehuu puolueen miehiä ja on närkeästyntä näihin kohdistuneista raittiuslupauksen rikkomisepäilyksistä:

” Ikäviä oireita on nähty naisjärjestössä täällä, kiitos meidän salaisille sosialisteille. Viime ompeluseurassa nostivat kysymyksen raittiudesta ja keskustelussa ilmeni hyvin ikäviä vihamielisiä letkautuksia meidän johtajiamme kohtaan, - kerrottiin kuinka hyvin tunnetaan kuka se oli, joka Meurmanin päivällisissä istui samppanjapullo edessään j. n. e.”³¹⁰

Kirjeessä Aleksandra innostuu kehuaan joitakin puolueen johtohenkilöitä henkilökohtaisestikin:

” Kyllä tämä työ on intresanti ja paljon minä opin miespuolisilta työtovereiltani. Monesta heistä minä pidän persoonallisestikin. Nevanlinna oli täällä eilen aamulla ja me puhuimme paljon. Omituista että minä luulen varmasti että siitä miehestä me vielä saamme suurmiehen. Ja hän on niin miellyttävän vaatimaton. Kairamon kanssa olin paljon yhdessä Toijalassa.

³⁰⁸ VP 1907 pöytäkirjat, 2152-2153.

³⁰⁹ VP 1907 pöytäkirjat, 2350-2352.

³¹⁰ HKA, Suomen naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat, Hd:3.

Nevanl. ja K. näyttävät olevan hyviä ystäviä ja heidän kasvonsa loistavat kun puhuvat toisistaan. Se on kaunista nähdä.”³¹¹

Eduskuntatyön alussa Aleksandra oli siis hyvin tyytyväinen puolueen johtoon. Myös yhteinen vaalityö oli sujunut menestyksekkäästi. Yhteistyön sujumisesta on merkinä myös se, että ensimmäisessä eduskunnassa Aleksandra valittiin kahteen valiokuntaan. Hän sai paikan lakivaliokunnasta ja suuressa valiokunnassa.³¹²

Aleksandra oli tullut eduskuntaan suurin toivein ja tehnyt eduskunnan alkupäivinä yhteistyötä puolueen miesten kanssa anomusten ja lakialoitteiden yhteydessä. Eduskuntatyön edetessä alkoi yhteistyöongelmia ilmestyä myös Aleksandran ja suomalaisen puolueen miesten kesken. Aleksandraa oli jo ennen eduskuntatyön alkamista epäilyttänyt puolueen jyrkkä suhtautuminen ruotsinkieltä kohtaan. Ruotsinkielisenä Aleksandran oli vaikea suhtautua puolueen vihamieliseen kantaan ruotsin kieltä kohtaan. Heti eduskunta työn alussa käsiteltiin ruotsin ja suomenkielen asemaa ja Aleksandra suuttui oman puolueensa miehille kun nämä irvailivat ruotsia äidinkielenään puhuneiden suomenkielentaidoista.³¹³

Yhteistyössä alkoi ilmetä myös muita ongelmia. Eino Sakari Yrjö-Koskinen oli tehnyt anomuksen suomenkielisen kirjallisuuden kartuttamiseksi. Anomuksessa ehdotettiin 50 000 markan määrärahan myöntämistä, ja anomuslautakunnan anomuksesta antamassa lausunnossa esitettiin toimikunnan perustamista päättämään määrärahan käytöstä. Aleksandra katsoi eduskunnan nimittämän toimikunnan sekoittavan politiikan kirjallisuuteen. Hän kannatti anomusvaliokunnan mietintöön liitettyä vastalauseita. Aleksandra perusteli kantaansa sillä että kirjallisuuteen, kuten tieteeseenkään, ei saanut sekoittaa puoluenäkökohtia. Kirjailijana Aleksandralla oli tietenkin jyrkkä näkemys asiasta.³¹⁴

Aleksandra ei myöskään saanut esiintyä täysistunnossa mielestään tarpeekseen. Kirjeessään vaalipiiriinsä Emma Åkermanille Aleksandra pyytelee anteeksi vähäistä esiintymistään eduskunnassa ja kertoo syyksi puolueen johdon järjestelytaidon puutteen:

³¹¹ AG HK:lle 304:13:37. SKS, KiA.

³¹² Tuulio 1959, 299.

³¹³ Kts luku Eduskunnan järjestäytyminen. Tuulio 1959, 301.

³¹⁴ Innala 1967, 193.

” Esim. olin valmistautunut puhumaan mallasjuomakysymyksessä, mutta sitten sanottiin minulle että suuren valiokunnan jäsenenä ei pitäisi puhua premissikeskustelussa, vaan vasta sitten kun asia palaa takaisin suuresta valiokunnasta. mutta suuri valiokunta päätti sitten, että ei kukaan muu kuin Mikael Soininen puhuisi eduskunnassa kun asia tulisi sinne. Siis ”tukittiin minun suuni”, ja tänään kun olin P:n ja Y. K.:n pyynnöstä olin valmistautunut puhumaan kieltolaki-asiassa täytyi minun Kairamon vaatimuksesta luopua puheenvuorosta. Luultavasti käy nyt samalla tavalla mallasjuomajutussa. En sano mitään siitä, että keskustelu järjestetään. Mutta meidän johtajat eivät osaa organisoida ja sen vuoksi ovat asiat usein huonosti järjestetyt. Täytyy pyytää lupaa kolmelta ennen kuin saa esiintyä. Kairamolta, Kalmarilta ja Nevanlinnalta ja se on minusta äärettömän tuhmaa. Talonpojat ovat tyytymättömiä ja sanovat, että ”herrat tukkivat meidän suomme saadakseen itse puhua”. Ja siltä se heille täytyy näyttää, kun johtajat itse pitävät tunnin pitkät puheet.”³¹⁵

Aleksandra turhautui kun ei saanut pitää jo valmistelemaan puheita. Lisäksi eduskunnassa esiintymiseen täytyi pyytää puolueen johdolta lupa. Juuri saavutettu asema kansanedustajana ei enää näyttäytynyt itsenäisenä työskentelynä, vaan miehet toimivat Aleksandran holhoajina. Kirjeen mukaan myös talonpojat olivat tyytymättömiä johdon toimintaan. Talonpojilla Aleksandra tarkoittanee puolueen edustajia, jota eivät olleet yleisehdokkaita vaan maakuntien omia ehdokkaita, jotka oli valittu listan alemmilla paikoilla. Luultavasti ryhmässä olikin eripuraa talonpoikien ja johdon välillä.³¹⁶ Kuuluiko erimielisyyksiin muutakin kuin eriävät mielipiteet eduskunnassa esiintymisestä ei selviä. Puolueen johtomiehet olivat tottuneet hoitamaan puolueen asioita omassa piirissään. Nyt työskentelyyn tuli mukaan naisia, joilla oli omat jyrkät mielipiteensä asioista. Miehet joutuivat ottamaan huomioon erilaisia mielipiteitä.

Samassa kirjeessä Aleksandra kertoo, että puolueen miehet olivat hyvin suutuksissa minun hänen esiintymisensä johdosta naisten työn suojelulakien ja palkkauksen yhteydessä. Aleksandra puuskahtaa miesten olettavan hänen tulleen eduskuntaan vain ollakseen äänestyskone. Aleksandran käyttäytyminen siis herätti puolueen miesedustajissa närkästystä, eikä hänen tottelemattomuuttaan katsottu hyvällä. Myös Aleksandra oli närkästynyt miesten suhtautumisesta sosiaalidemokraattien naisedustajien aloitteeseen:

³¹⁵ AG EÅ:lle 17.10.1907. Mf 305:12:58. SKS, KiA.

³¹⁶ Pohls 1997, 251.

”Liikuttavaa oli kuulla kuinka miehet ja prostitueeratut puhuivat hellästi lapsen synnyttäjistä. Saa nähdä jos he pitävät synnyttäjän puolta nyt kun tulee esille kättilöasia!”³¹⁷

Puolueen miehet suhtautuivat Aleksandran mielestä liian suopeasti sosiaalidemokraattien aloitteeseen. Sen sijaan Aleksandra ja muut puolueen naiset jäivät ilman puolueen miesten tukea.

Erimielisyydet puolueen miesten ja Aleksandra kesken tulevat esiin muissakin kirjeissä. Aleksandra oli selvittänyt vuonna 1911 lähettämässään kirjeessä Koti ja Yhteiskunta lehden lopettamisen syitä ja puhunut puolueen johdosta. Vastauskirjeessä puhutaan ”vihaklikistä” ja siitä, että Aleksandra ei ollut aina samaa mieltä puolueen johdon kanssa. Aleksandra ei kirjeen mukaan ollut puolueen johdon arvostelukyvyytön ihailija ja puoluejohdolle on ollut epämukavaa, että hän ollut liian johtavassa asemassa. Kirjeessä myös arvostellaan puolueen johtoa naisasian pitämisestä ohjelmassa vain sosialistien vastapainoksi.³¹⁸

Keitä olivat nämä puolueen miehet, joihin välit alkoivat eduskuntatyön edetessä kylmetä? Hannu Salokorpi toteaa *teoksessaan Pietarin tie. Suomalainen puolueen ja suomettarelainen politiikka helmikuun manifestista 1899 Tarton rauhaan 1920*, että Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen jälkeen puolueen johtoon asettui Danielson-Kalmari, jonka johtoaseman katsotaan alkaneen puoluekokouksesta vuonna 1903. Hänen vanavedessään nousi puolueen johtoryhmään Ernst Nevanlinna, Juho Kusti Paasikivi, Lauri Ingman sekä Kaarlo Nestor Rantakari. Heillä oli johtava asema puoluevaltuuskunnassa ja sitä myöten myös puolueen työskentelyssä eduskunnassa.³¹⁹

Aleksandran ja puolueen miesedustajien johdon kesken virinneiden erimielisyyksien takana ovat luultavasti erilainen käsitys eduskuntatyöskentelystä, mutta myös persoonallisuudet. Aleksandra oli kuvitellut työskentelyn ja asemansa eduskunnassa erilaiseksi, ja pettyi puolueen tapaan työskennellä. Hän tunsi olevansa puolueen johtoryhmän holhouksessa. Puheisiin täytyi pyytää lupa ja jo saatuja lupia peruttiin äkkiä. Aleksandran ja puolueen johtoryhmän miesten välit siis muuttuivat huonommiksi eduskuntatyön edetessä.

³¹⁷ AG EÅ:lle 17.10.1907. Mf 305:12:58. SKS, KiA.

³¹⁸ EL AG:lle 23.11.1911. Mf 310:120:11 SKS, KiA.

³¹⁹ Salokorpi 1988, 36-37.

Myös puolueen muut edustajat kokivat johtoryhmän kontrolloivan heitä. Myös niin sanotut maalaisedustajat kokivat ”herrojen tukkivan” heidän suunsa. Myös Iida Wemmelpuu on todennut, etteivät naisten ja miesten suhteet puolueen eduskuntaryhmässä olleet kunnossa.³²⁰ Danielsson, Nevanlinna, Palmén, Paasikivi ja Rantakari johtivat ryhmää siis melko itsevaltaisesti, omien halujensa ja poliittisten tavoitteittensa mukaan. Ryhmä oli ollut puolueen johdossa jo parisen vuotta ja ehkä tottunut toimimaan eri tavalla kuin muiden puolueen edustajien mielestä ensimmäisessä eduskunnassa olisi tullut toimia. Sitä oliko muiden edustajien kohdalla kyse vain halusta esiintyä eduskunnassa vai jopa erimielisyyksistä poliittisessa linjassa on näiden lähteiden pohjalta mahdotonta sanoa. Puolueesta loikattiin varsinkin Maalaisliittoon muutamaa vuotta myöhemmin. Paasikivi mainitsee asian muistelmissaan, muttei mainitse mitään syytä.³²¹ Lisäksi ainakin Hannes Gebhard sai tarpeekseen politiikasta, eikä vaimoineen enää asettunut puolueen ehdokkaaksi kevään 1909 eduskunnan hajottamisen jälkeen.³²² Puolueen eduskuntaryhmä oli eduskunnan toiseksi isoin, 59 edustajaa, asioista sopiminen oli varmasti työläämpää, vaati enemmän neuvottelua ja sitä kautta hidastui. Ehkäpä puolueen johtomiehet ärsyntyivät asioiden sujumisen hitaudesta ja tekivät omavaltaisia päätöksiä puolueen nimissä. Puolueessa oli myös nähtävästi arvojärjestys, jota ainakin Aleksandran oli vaikea hyväksyä.

Kirjeenvaihdossaan Aleksandra ei juuri mainitse puolueen muita miesedustajia kuin edellä mainitun johtoryhmän. Lähteet kuitenkin viittaavat siihen, että suhteet johtoryhmän ulkopuolisiinkaan edustajiin eivät olleet täysin kunnossa. Nimimerkki Pekka³²³ kuvailee Uudessa Suomettaressa Aleksandran kasvon piirteissä olevan jänteveyttä ja käskevyyttä ja arvostelee hänen kohtelevan ympäristöään jotenkin itsevaltaisesti. Lisäksi kirjoittaja kertoo ”kuulleensa pahoilta kieliltä” Aleksandran kohdistavan arvostelunsa usein oman sukupuolensa edustajiin. Tuulio kertoo, että kritiikki ei ollut Aleksandralla mieleen.³²⁴ Kirjoitus oli tehty ensimmäisen istuntokauden jälkeen ja kirjoittajana oli Eino Sakari Yrjö-Koskinen, joka oli Aleksandran puoluetoveri ja jonka anomusta Aleksandra oli vastustanut.

³²⁰ Pohls 1997, 251.

³²¹ Paasikivi 1986, 190, 196. Siirtyjiä olivat ainakin Juho Torppa, rovasti Wuorimaa ja Erkki Pullinen,

³²² Mäkinen & Sysiharju 2006, 133-134.

³²³ Pekka oli Eino Sakari Yrjö-Koskinen.

³²⁴ Tuulio 1959, 302-303.

Oli siis ilmeistä etteivät Aleksandran välit kaikkiin muihinkaan miesedustajiin olleet kunnossa. Huonot suhteet puolueen muihin edustajiin varmasti vaikeuttivat Aleksandran työskentelyä.

7.4 Toinen eduskunta 1908

Ensimmäinen eduskunta hajotettiin sen arvosteltua senaatin toimia. Kysymyksessä oli erimielisyys kieltolaista. Eduskunnassa käsiteltiin koko valtakuntaa koskevaa kieltolakia, joka olisi koskenut alkoholipitoisten aineiden valmistuksen, maahantuonnin ja myynnin kieltämistä lukuun ottamatta lääkinnällistä ja tieteellistä käyttöä. Senaatti kuitenkin valmisteli samaan aikaan lakiesitystä, joka perustui kunnalliseen kiello-oikeuteen ja monopolijärjestelmään. Eduskunnan enemmistö oli niin selvästi valtakunnallisen kieltolain kannalla, että se ei odottanut senaatin esitystä, vaan hyväksyi kieltolain 31.10.1907 ilman äänestystä ja seisaalleen nousten. Voidaan jopa puhua välikysymyksestä senaatille, vaikka se ei ollutkaan parlamentaarisessa vastuussa eduskunnalle, vaan toimi keisarin alaisuudessa. Epäluottamuslauseen johdosta Kaarlo Juho Ståhlberg jätti eroanomuksensa keisarille, mutta keisari ei suostunut eropyyntöön vaan hajotti eduskunnan.³²⁵

Aleksandra oli toisissakin eduskuntavaaleissa ehdokkaana ja hänet valittiin uudelleen samasta, Turun eteläisestä, vaalipiiristä. Samasta vaalipiiristä muita valittuja naisia olivat Ida Aalle-Teljo ja Dagmar Neovius. Aleksandra kirjoitti vaalipiiriinsä Emma Åkermanille valoisan kirjeen, jossa kuitenkin lopussa mainitaan riidoista puolueen miesten kanssa:

*”Ovathan pienet eripuraisuudet niiden miesten kanssa ikäviä, mutta olen tullut siihen käsitykseen, että parasta on olla huolehtimatta niistä milloin ei mitään voi ja muuten pitää puolensa.”*³²⁶

Nyt vaalityö oli jo helpompaa, puolueet olivat järjestäytyneet ja vaaliorganisaatio pystytetty. Aleksandran teemat olivat samat kuin edellisissä vaaleissa. Puheessaan ennen vuoden 1908 vaaleja hän korosti naisten vastuuta kansankunnan kohtalosta:

”Kerran ennen on ollut Suomen historiassa aika, jolloin naiset ovat suureksi osaksi ratkaisseet kansamme kohtalon. Se oli ison vihan aika, jolloin enimmät miehet olivat sodassa

³²⁵ Rasila 1977, 24. Juva E. W. & Juva M 1967, 90-91

³²⁶ AG EÅ:lle 26.4.1908 Mf 305:12:67.

sortuneet ja Suomen väestö suurimmaksi osaksi oli naisia... Jolle paljon annettu on, siltä paljon vaaditaan. Mitkään puolustukset eivät vapauta vastuunalaisuudesta silloin kun kansaamme uhkaa sellaiset siveelliset vaarat kuin nyt. ”³²⁷

Ala katsoo, että Aleksandra viittaa siveellisillä vaaroilla Venäjällä taas vahvistuneisiin Suomen autonomian vastaisiin mielipiteisiin, josta hänelle tuntuvimmin esimerkki oli varmasti ensimmäisen eduskunnan ennen aikojaan tapahtunut hajottaminen. Naiset olivat kristillisinä naisina, kodinhoitajina ja suojelijoina, siveellisinä, vastuussa Suomen pelastamisesta.³²⁸ Voi myös olla, että hän tarkoittaa porvarillisen perhekäsityksen vaarantumista. Aleksandra oli tuonut anomuksissaan hyvin esiin oman näkemyksensä perheestä ja yhteiskunnasta ja katsoi nyt yhteiskunnan muutosten vaarantavan perheen aseman yhteiskunnassa.³²⁹

Uuden eduskunnan järjestäytyessä puheenjohtajaksi valittiin uudelleen Svinhufvud, ensimmäiseksi varapuhemieheksi af Ursin ja toiseksi varapuhemieheksi Palmén. Aleksandra valittiin uudelleen lakivaliokuntaan, mutta ei suureen valiokuntaan. Naisten asema ei valiokuntien paikkajaossa juuri heikentynyt. Valtiovarainvaliokunnassa varsinaiseksi jäseneksi valittiin Dagmar Neovius ja varajäseneksi Lucina Hagman. Lakivaliokuntaan, jossa Aleksandra oli siis varsinaisena jäsenenä valittiin varajäseneksi Lucina Hagman ja talousvaliokuntaan valittiin varajäseniksi Liisi Kivioja ja Hilma Räsänen. Suureen valiokuntaan valittiin naisista uutena eduskuntaan noussut Vera Hjelt, sekä Maria Raunio, Jenny Nuotio, Hilma Räsänen, Dagmar Neovius ja Ida Vemmelpuu. Työväenasiainvaliokuntaan valittiin Hilja Pärssinen, Miina Sillanpää, Hedvig Gebhart ja Vera Hjelt sekä sivistysvaliokuntaan Maria Raunio, Eveliina Ala-Kulju ja Hilda Käkikoski sekä varalle Dagmar Neovius, Lucina Hagman ja Miina Sillanpää. Kunnallisvaliokuntaan valittiin Liisi Kivioja, toimitusvaliokuntaan varajäseneksi Hilja Pärssinen sekä tarkastusvaliokuntaan Maria Raunio.³³⁰

Aleksandra uusi tähän eduskuntaan neljä anomustaan. Anomus numero 59 koski aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteita.³³¹ Anomuksella ei kuitenkaan ollut merkittävää menestystä. Ylipäätään aviovaimojen asema ei järjestynyt ennen kuin vasta 1929, jolloin

³²⁷ Aleksandran puhe ennen vuoden 1908 ensimmäisiä eduskuntavaaleja. SKS, KiA.

³²⁸ Aleksandran Suomineidon siveellisyys-ajatuksista tarkemmin Ala 1999, 212-217.

³²⁹ Myös Lempiäinen viittaa gradussaan perhekäsitykseen keinona hallita yhteiskunnallista muutosta.

³³⁰ Puheenjohtajien vaalit VP 1908 pöytäkirjat, 10. Valiokuntien jäsenet VP 1908 pöytäkirjat, 36-38, 53, 60-62, 142, 143.

³³¹ VP 1908 liitteet III, 7.

avioliittolaki kumosi edusmiehisyyden.³³² Toinen anomus, numero 61, avioliitossa olevan äidin oikeuksien laajentamista lapsiinsa nähden,³³³ anomus numero 60 rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamista (alaikäisiin kohdistuneiden siveellisyyssrikosten rangaistusten koventaminen),³³⁴ ja anomus numero 168 oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n muuttamista (naisille asianajo-oikeus).³³⁵ Kaikki anomukset olivat samansisältöisiä kuin ensimmäisessä eduskunnassa. Muutenkin suuri osa edustajien jättämistä armollisista anomuksista oli edelliseltä eduskunnalta kesken jääneitä tai niitä ei ollut ehditty käsitellä laisinkaan. Rautatieanomuksia oli taas runsaasti.³³⁶ Anomusten kohtalo ei ollut tässä toisessa entistäkin lyhyemmässä istuntokaudessa yhtään sen parempi kuin ensimmäisessäkään eduskunnassa. Yhtäkään niistä ei ehditty vahvistaa.

Eduskunnan puheenjohtajaksi nimitetty Per Evind Svinhufvud arvosteli keisaria avajaispuheessaan. Svinhufvud mainitsi puheessaan kenraalikuveröörin apulaisen valinnan ja huomioi venäläisten piirien valtakunnan yhtenäistämisyrittämykset. Heti eduskuntatyön alussa senaatti sai kolme välikysymystä siitä, mitä se aikoi tehdä maan itsenäisyyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Mechelin vastasi välikysymyksiin 26.2.1907 ja keskustelun jälkeen eduskunta antoi senaatille epäluottamuslauseen. Keisari ei katsellut suosiollisesti häntä ja senaatin toimia arvostellutta toista eduskuntaa ja niinpä keisarin hajotuskirjelmä luettiin 6.4.1908.³³⁷

Johtuen toisen eduskunnan lyhyestä urasta Aleksandra ei juuri esiintynyt eduskunnassa. Aleksandra puhui ensimmäisen kerran naisen naimiän korottamisen yhteydessä. Puheessaan hän kummasteli taas asian aiheuttamaa vastusta, ja tapansa mukaan vertasi Suomen tilannetta Ruotsiin. Anomus päätettiin lähetekeskustelun jälkeen lähettää suureen valiokuntaan.³³⁸ Toisen kerran Aleksandra vain ilmoittaa luopuvansa puheenvuorosta kirkkolain muutoksen käsittelyn yhteydessä, koska edustaja Setälä oli jo tuonut esille hänen näkökohtansa lakivaliokunnan jäsenenä. Tämä laki saatiin lyhyillä valtiopäivillä päätökseen ja toinen

³³² Lähteenmäki 2006, 100.

³³³ VP 1908 liitteet III, 9.

³³⁴ VP 1908 liitteet III, 40.

³³⁵ VP 1908 liitteet III, 83.

³³⁶ Ks. anomukset vuoden 1908 valtiopäivillä VP 1908 liitteet.

³³⁷ Svinhufvudin puhe VP 1908 pöytäkirjat, 18. Mechelinin vastaus välikysymykseen ja keskustelu VP 1908 pöytäkirjat, 66-117. Hajotuskirjelmä VP 1908 pöytäkirjat, 635.

³³⁸ VP 1908 pöytäkirjat, 395.

käsittely julistettiin päättyneeksi.³³⁹ Kovin monia pitkiä puheita ei Aleksandra tässäkään eduskunnassa pitänyt.

7.5 Aleksandran luopuminen eduskuntaehdokkuudesta

Toisen eduskunnan hajottamisen jälkeen Aleksandra ilmoitti, ettei aikonut enää asettua ehdolle seuraavissa vaaleissa. Syyksi luopumiselle hän ilmoitti huonon terveytensä. Aleksandra sairasti silloisten lääkärin tekemien diagnoosien mukaan sokeritautia ja hoiti itseään erilaisilla kuureilla, jotka olivat tähän asti tuottaneet tuloksia. Nyt Aleksandran terveydentila niin huono, että neljä lääkäriä oli suositellut ettei Aleksandra enää asettuisi ehdolle:

”Hyvin katkerata oli lähettää tuon sähkösanoman sinulle. Kun tunnen itseni terveeksi tahi ainakaan en tunne itseäni sairaaksi on niin vaikeata totella lääkärin varoituksia”³⁴⁰

Kirjeessä Aleksandra myös kuvailee tunteitaan päätöksestään luopua ehdokkuudesta:

” Minun luontoani vastaan on jättää asiasta kesken, ja se on juuri ollut tässä suhteessa vaikeinta. En ollenkaan luule että minä olen korvaamaton, mutta olisin tahtonut jäädä paikalleni velvollisuuttani täyttämään viimeiseen asti. Etten saanut edes koettaa viedä naidun naisen asemaa koskevaa asiata loppuun asti koskee minuun kipeästi, etenkin kun tiedän ettei nykyisissä edustajissa ole ketään, joka on siihen pannut aikaa edes niin paljon kuin minä...”³⁴¹

Koska kirje on osoitettu hänen vaalipiiriinsä Aleksandra on varmasti muotoillut sanansa vastaanottajan mukaan, mutta tuskin on epäilystä, että Aleksandra luopui edustajuudesta vain helpottuneena. Kun Aleksandra ryhtyi edustajaksi hän teki sen edistääkseen kaikilla voimillaan naisten asemaa. Koska yksikään Aleksandran tavoitteista ei vielä ollut lopullisesti toteutunut oli luopuminen työstä varmasti vaikeaa.

³³⁹ VP 1908 pöytäkirjat, 510, 557

³⁴⁰ AG EÅ:lle 10.3.1809. Mf 305:12:77 SKS, KiA.

³⁴¹ AG EÅ:lle 10.3.1809. Mf 305:12:77 SKS, KiA.

Aleksandran luopuminen ei varmasti tullut yllätyksenä hänen lähipiirilleen. Olihan hän jo tammikuun lopussa 1907 kirjoittanut Hilda Käkikoskelle kansanedustajan uran olevan vain välivaihe hänen elämässään:

”olen aina ikävöinyt sieluni koko tarmolla sitä aikaa, jolloin asevelvollisuusaikani olisi loppunut. Tänä talvena olen saanut muutamia varoituksia, jotka antavat minulle syytä otaksua että se toivottu aika lähenee pian. Betty minua pidättää täällä vielä. Kyllä nykyinen toiminta minua intresseeraa ja panen siihen kaikki voimani, mutta se on kuitenkin vaan oleva periodi minun elämässäni. Koko ajan haluaa osa itsestäni pois oloista, joissa aina työskentelen kuten harsoseinän takana..”³⁴²

Aleksandra viittaa kirjeessään sekä terveytensä huonontumiseen että asevelvollisuuden loppumiseen. Aleksandra koki kansanedustajan työn velvollisuudekseen ei kutsumukseksi. Hänen todellinen kutsumuksensa oli kirjailijan työssä, josta hän oli luopunut aatteellisentyön vuoksi. Suorittaessaan velvollisuuttaan aatteen vuoksi Aleksandra tunsi työskentelevänsä kuin ”harsoseinän takana”.

Kirjeessä Aleksandra myös kertoo taas tunteneensa kuinka huonosti hän sopii yhteen sen kansan kanssa, johon nimellisesti kuuluu.³⁴³ Juhani Ala tulkitseekin Aleksandran pettyneen ”tuhmaan” kansaan, joka ei osannut käyttää äänioikeuttaan oikein. Ehkä demokratia oli Aleksandralle pettymys. Alemmat kansanluokat eivät äänestäneetkään porvareita, vaan sosiaalidemokraatit keräsivät äänet. Heidän maailmankuvansa ja vaatimuksensa olivat Aleksandralle vieraita ja hänestä saattoi tuntua, että kansa saadessaan valtaa vei asioita huonompaan suuntaan, kun ei valinnut sivistyneempiä ja kokeneempia edustajia.³⁴⁴

Aleksandran näkemys kansasta oli negatiivisempi kuin esimerkiksi Eino Leinon, joka ajatteli, ettei sosialistien kansansuosioista kannattanut huolestua, koska ymmärtämättömän kansan mielipiteet olivat ailahtelevaisia, enemmän vietteihin kuin järkevään harkintaan perustuvia.³⁴⁵ Aleksandra koki sosiaalidemokraattien suosion loukkauksena sekä itseään vastaan henkilönä että ajamaansa asiaa vastaan. Aleksandra suomiikin kansaa kirjeessään Viktor Lounasmaalle:

³⁴² AG HK:lle 26.1.1907. Mf 304:13:36 SKS, KiA.

³⁴³ AG HK:lle 26.1.1907. Mf 304:13:36 SKS, KiA.

³⁴⁴ Ala 1999, 196.

³⁴⁵ Pollari 2006, 105.

”Kamala ajatella, että niin tuhmalla, helposti nenästä vedettävällä kansalla kuin Suomen kansa näkyy olevan, on yleinen äänioikeus. Kaikkialta saapi uusia todistuksia siitä että he ovat tunnottomien johtajien oivallinen saalis...”³⁴⁶

Aleksandran nuoruudessaan muodostama ihanteellinen kuva rahvaasta sortui. Snellmanin, Runebergin ja Lönnrotin muokkaama kuva ihanteellisesta kansasta ei pitänytkään paikkaansa. Snellmanin ajatus kansallishengestä, yhteen hiileen puhaltamisesta valtion eduksi, jolloin myös yksilön paras tapahtuisi, ei näyttänyt toteutuvan demokraattisten parannusten myötä vaan äänioikeusuudistus toi esiin heterogeenisen ryhmän, jolla oli hyvin erilaiset lähtökohdat.³⁴⁷ Aleksandra ja sivistyneistö yleensäkin sai todeta käsitystensä kansasta sopivan huonosti yhteen todellisuuden kanssa. Kansa ei ollutkaan yhtenäisenä sivistyneistön tavoitteiden takana. Etsiessään selitystä kansan odottamattomalle nousulle hyväntekijöitään vastaan sivistyneistö joutui määrittelemään oman identiteettinsä uudelleen ja tähän Aleksandra ei ollut valmis, vaan ennemmin etsi moittimisen aihetta kansasta.³⁴⁸

Aleksandran kansakäsitys ei sopinut yhteen naisasian alkuperäisenä aatepohjana toimineen liberalismiin kanssa. Liberalismin maailmankuvan lähtökohdana oli yksilö ja tämän oikeudet ja mahdollisuudet kehittää itseään. Aleksandrille kansa oli massaa, joka oli sivistyneistön ohjailtavissa. Suomen kansa oli fennomanian ajatusten mukaisesti Aleksandrille kollektiivi, jossa yksilö uhraisi itsensä aatteelle. Toiminen yhteisen hyvän eteen kääntyi lopulta kaikkien, myös yksilön, voitoksi. Tälle abstraktille kollektiiville kansalle Aleksandra oli luonut ihannekuvan, joka notkahti sortovuosina ja sortui lopullisesti eduskuntauudistuksen jälkeen. Kansasta tuli tuhma kansa, joka oli pettänyt siihen kohdistuneet suuret odotukset.³⁴⁹

Toisaalta luopumisessa eduskuntaehdokkuudesta oli varmasti paljon konkreettisempiakin syitä. Ensimmäisestä eduskunnasta tuli agitaatiofoorumi. Nuorsuomalaiset ja Suomalainen puolue pesivät pyykkiään ensimmäisen sortokauden tapahtumista. Toisaalta taas porvarillinen ja sosiaalidemokraattinen maailmankuva törmäsivät toisiinsa. Sekä sosiaalidemokraatit että porvarit olivat täysin rinnoin mukana ensimmäisen eduskunnan puhetulvassa, joka hidasti

³⁴⁶ AG VL:lle 30.6.1908. Mf 304:15:9 SKS, KiA.

³⁴⁷ Lönnrotista ks. Korolainen 1985. Runebergistä ks. Hurhia 1988. Snellmanista kattavasti Savolainen 2006.

³⁴⁸ Alapuro 1977, 143-144.

³⁴⁹ Aleksandran pettymyksestä ks. Ala 1999. Fennomanian aaterakennelmista esim. Rommi 1964, Liikanen 1995. Liberalismista Vares 2000.

lainsäädäntötyötä.³⁵⁰ Aleksandra paheksui tätä puheiden tulvaa, varsinkin kun osa puhujista esiintyi Aleksandran mielestä varsin taitamattomasti.³⁵¹

Myöskään naiset eivät muodostaneet yhtenäistä linjaa ajaessaan sosiaalisia parannuksia naisten ja lasten asemaan. Erot käsityksessä naisen asemasta olivat niin jyrkässä ristiriidassa ettei yhteisten asioiden ajaminen onnistunut. Naisten eripurainen rintama kohtasi eduskunnassa vielä miesten välinpitämättömyyden ja jopa vastustuksen. Tilanne oli sama sekä porvari että sosialistipuolella. Aleksandra valitteli miesten nyrpeätä suhtautumista naisten ajamia asioita kohtaan. Myös sosiaalidemokraattisessa puolueessa suoraan naisen asemaan liittyneet kysymykset jätettiin naisten harteille.³⁵² Teljon mainitsema kaikkien sota kaikkia vastaan pitikin siis enemmän kuin hyvin paikkansa.³⁵³ Teljo tarkoitti puolueiden välistä sota, mutta myös puolueen edustajat keskenään ainakin suomalaisessa puolueessa olivat erimielisiä toimintatavoista. Ristiriidat hidastivat eduskunnan työtä. Myös ristiriita konservatiivisen senaatin ja radikaalin eduskunnan välillä jarrutti työskentelyä ja johti lopulta ensimmäisen ja toisen eduskunnan hajottamiseen.³⁵⁴

Aleksandran luopumiseen eduskuntatyöstä johtivat monet tekijät. Julkilausuttu huono terveys tuskin olisi häntä estänyt osallistumasta vielä ainakin yksille valtiopäiville, suostuihan hän uudelleen Suomen Naisyhdistyksen puheenjohtajaksi. Tulenpalava into olisi varmasti kantanut pidemmälle kuin kaksille valtiopäiville.³⁵⁵

Pisimmällä aikavälillä Aleksandran luopumista vauhditti kaipuu kirjailijan töihin. Hän tunsi kirjoittamisen kutsumukseksi ja ajatteli naisasian ja politiikan olevan vain välivaihe elämässään. Aleksandra ehkä tunsi jo 50-vuotiaana suorittaneensa velvollisuutensa eduskunnassa. Lisäksi vaaliagitaatio oli Aleksandralle pettymys. Hän ei pitänyt vaalityöstä, vaan oli sitä mieltä, että edustajat piti valita heidän aikaisempien ansioidensa tähden.³⁵⁶ Hänen olisi taas, jo kolmannen kerran lähdeittävä puolueen mannekiiniksi mikäli osallistuisi vaaleihin.

³⁵⁰ Soikkanen 1975, 126.

³⁵¹ Myös Paasikivi on kiinnittänyt puhujien taitoihin huomiota. Paasikivi 1986, 203-204.

³⁵² Porvarillisten miesten suhtautumisesta ks. kappale Aleksandra ja suomalaisen puolueen miehet. Sosialisteista Lempiäinen 2003, 63.

³⁵³ Teljo 1949, 232.

³⁵⁴ Soikkanen 1975, 128.

³⁵⁵ Myös esimerkiksi Hilda Käkikosken terveys oli huono, mutta hän jatkoi silti kansanedustajan työtään.

³⁵⁶ Ala 1999, 192.

Työ eduskunnassa ei myöskään vastannut odotuksia. Työ oli raskasta ja pitkäväteistä. Uni jäi vähiin, ja ennen itse aikatauluistaan päättänyt itsenäinen kirjailija joutui elämään muiden tekemien aikataulujen mukaan. Pelkkä riippuvuus muista ajankäytöllisesti ei riittänyt vaan Aleksandra tunsi, että puolueen johtoryhmä sitoi hänen kätensä ja tukki hänen suunsa. Itsenäinen nainen oli joutunut miesten holhouksen alle, vaikka naiset juuri olivat saaneet äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden ja olivat näin ulkoisesti tasa-arvoisia politiikassa.

Aleksandra ei suinkaan ollut ainoa, joka lopetti eduskuntauransa lyhyeen. Maria Lähteenmäki on kiinnittänyt huomiota siihen, että kaiken kaikkiaan naisten ura eduskunnassa ennen itsenäistymistä oli usein lyhyt. Ensimmäisistä naiskansanedustajista vain Miina Sillanpää ja Hedvig Gebhard³⁵⁷ tekivät todella pitkän ja merkittävän uran eduskunnassa. Suomalaisen puolueen yhdeksästä naisedustajasta vaihtui kolme. Pois eduskunnasta jäivät Aleksandran lisäksi Iida Wemmelpuu ja Liisi Kivioja. Jokaisella heistä oli omat syynsä, mutta ainakin Wemmelpuu valitteli naisten ja miesten suhteiden huonoutta.³⁵⁸

Myös muiden puolueiden naisten edustajanpaikat olivat tuuliaisia. Nuorsuomalaisille uusia edustajia, jotka eivät siis olleet edustajina ensimmäisessä eduskunnassa, valittiin vuosina 1907-1917 neljä, Maalaisliitolle kaksi ja sosiaalidemokraateille peräti 19. Sen sijaan Ruotsalaisen Kansanpuolueen naisedustajat eivät vaihtuneet vaan lisääntyivät. Ensimmäiseen eduskuntaan oli valittu vain yksi edustaja, Dagmar Neovius, mutta vuosina 1907-1917 puolue sai peräti neljä uutta naisedustajaa.³⁵⁹

Näyttää siltä, ettei Aleksandran pikainen luopuminen eduskuntatyöstä ollut mikään ainutlaatuinen teko, vaikka se tulikin juuri hänen kohdallaan joillekin ulkopuolisille yllätyksenä. Ensimmäiseen eduskuntaan valittujen lyhyt edustajan ura jättää kysymyksen siitä, millaisena naiset yli puoluerajojen kokivat edustajantyön. Edustajien näinkin suuri vaihtuminen antaisi ymmärtää, ettei naisten työ ensimmäisessä eduskunnassa ollut odotusten mukaista. Keväällä 1907 naiset aloittivat työnsä innostuneina ja pontevina. Ehkä suuret odotukset murskaantuivat ensimmäisen eduskunnan työskentelyn kankeudessa ja riidoissa niin tehokkaasti, että naiset vetäytyivät pettyneinä jo muutaman vuoden työskentelyn jälkeen pois eduskuntatyöstä.

³⁵⁷ Gebhardkin jäi pois eduskunnasta 1909, mutta palasi takaisin 1919 Kokoomuksen kansanedustajana.

³⁵⁸ Lähteenmäki 2006, 89-91. Pohls 1997, 251.

³⁵⁹ Lähteenmäki 2006, 91. Dagmar Neovius oli kansanedustajana 1907-1909 I, 1910 sekä 1914.

8. Asevelvollisena eduskunnassa

Tämän tutkimuksen suurin mukanaan tuoma kysymys on Suomalaisen puolueen sisäiset suhteet. Johdettiin puoluetta todella niin omavaltaisesti kuin Aleksandra antoi ymmärtää? Puolueen johtomiehet Danielson-Kalmari, Palmén, Paasikivi, Nevanlinna ja Rantakari olivat kiinteä ryhmä, jolla oli oma näkemyksensä puolueen suunnasta. Oliko puolueen eduskuntaryhmän sisällä kuitenkin muitakin toisinajattelihoita vai oliko Aleksandra yksin? Aleksandran kirjeiden pohjalta näyttää, että ryhmän niin sanotut maalaisjäsenet eivät olleet tyytyväisiä puolueen johtoon. Olisi mielenkiintoista selvittää muiden eduskuntaryhmään kuuluneiden ajatuksia ja saada selvempi kuva puolueen työskentelystä ensimmäisessä eduskunnassa.

Yhteistyö puolueen miesten kanssa alkoi lupaavissa tunnelmissa. Aleksandra valittiin puoluevaltuuskuntaan ja vaalityötä tehtiin hyvässä sovussa. Aleksandra piti erityisesti Nevanlinnasta, ja uudistusinto täytti kaikkien edustajien mielet. Edustajatyön edetessä suhteet huononivat. Saattaa olla että kaikinpuolinen väsyminen raskaaseen edustajan työhön kiristi välejä, mutta varmasti suurempi syy oli henkilökohtaisissa suhteissa. Saattaa olla, että puolueen miehet olivat tottuneet hoitamaan asioita omissa piireissään tehden nopeasti päätöksiä ja kyselemättä muiden mielipiteitä. Äkkiä, eduskuntauudistuksen myötä, olisi pitänyt opetella toisenlainen tapa toimia. Uusien tulokkaiden lisäksi Suomalaisen puolueen eduskuntaryhmä oli melko suuri, 59 henkeä. Joukoon mahtui varmasti monenlaista mielipidettä ja päätösten teko saattoi hidastua ja tulla työläämmäksi. Uudet edustajat olivat tottumattomia lainsäädäntötyöhön ja heitä piti opastaa. Tämä lisäsi varmasti vielä puoluejohdon työmäärää. Paasikiven muistelmissa mielenkiintoista on naisten puuttuminen lähes kokonaan. Kun nainen on mainittu hän on tehnyt jotain erityisen poikkeavaa, kuten esimerkiksi Aleksandra esiintyessään ensimmäistä kertaa puoluekokouksessa naisena puheenjohtajana. Sen sijaan Paasikivi kuvailee väliin hyvinkin tarkasti miesten tekemisiä ja sanomisia eduskunnassa.

Aleksandra oli epäröinyt ehdokkuuttaan huonon suomen kielensä ja puolueen aitosuomalaisuuden tähden jo ennen vaaleja. Heti eduskuntatyön alussa nousi kysymys työskentelykielestä ja Aleksandra loukkaantui miesten lausunnoista ruotsinkielisistä edustajista. Varsinkin kun oman puolueen miehet olivat kaikkein jyrkimmän kannan kannalla

ja Nevanlinna, josta Aleksandra oli erityisesti pitänyt oli sitä mieltä, ettei eduskuntaa tulisi edes valita suomea taitamattomia edustajia. Aleksandra pitikin sisukkaasti kaikki puheensa eduskunnassa suomeksi, vaikka tunsikin menettävänsä jotain itsestään kun ei voinut käyttää sujuvasti osaamaansa kieltä. Aleksandra ei ollut ainoa, joka kärsi huonosta suomenkielentaidostaan. Myös Hedvig Gebhardilla oli samanlaisia ajatuksia.

Myös naisasiaan suhtautuminen kiristi Aleksandran ja puolueen miesten välejä. Miehet eivät Aleksandran mielestä suhtautuneet naisten ajamiin uudistuksiin tarpeeksi vakavasti ja jopa vastustivat niitä. Myös lehdistö kävi naisten kimppuun ja pilapiirroksissa irvailtiin naisedustajien aloitteita. Aleksandraa oli aina kehuttu puheiden pitäjänä. Naiset kuitenkin innostuivat heti eduskuntatyön alussa keskustelemaan lähetekeskustelussa miesten mielestä liian pitkästi sosialistien anomuksesta suojakotien perustamisesta naisille. Palmén nuhteli naisia siitä, että pitkät puheet olivat turhia kun anomus vasta lähetettiin valiokuntaan. Tämän jälkeen Aleksandra ja muut porvarinaisedustajat luopuivat puheenvuorostaan. Muutenkin puhumaan pääsy oli Aleksandran mielestä turhan mutkikasta. Hän syytti puolueen johtomiehiä huonosta organisointitaidosta, kun hän joutui perumaan jo valmistelemaansa puheita tai ei päässyt lainkaan puhumaan. Miehet sen sijaan puhuivat pitkiä puheita. Naisten saatua nyt yhtäläiset oikeudet miesten kanssa joutui Aleksandra kuitenkin huomaamaan olevansa miesten holhottavana ja pyytämään heitä lupaa esiintymiseensä.

Muitakin esimerkkejä Aleksandran ja puolueen miesten välisistä ongelmista on. Suomalaisen puolueen E. S. Yrjö-Koskinen teki anomuksen 50 000 markan määrärahan myöntämisestä suomalaisen kirjallisuuden kartuttamiseksi ja esitti että sen jakamisesta päättävän toimikunnan nimittäisi eduskunta. Aleksandra ei pitänyt politiikan sekoittamisesta kirjallisuuteen ja jätti asiasta vastalauseen. Asia saattoi mahdollisesti jäädä kaivertamaan E. S. Yrjö Koskista koska tämä myöhemmin Uudessa Suomettaressa kirjoitti Aleksandrasta kuvauksen, josta Aleksandra loukkaantui. Aleksandra itse tulkitsi miesten vihanpidon johtuvat siitä ettei hän alistunut pelkäksi äänestyskoneeksi, vaan lausui omia mielipiteitään puheenvuoroissa, ja teki aloitteita miehille epämieluisista aiheista. Esimerkiksi kieltolakia käsiteltäessä pidetty heti ensimmäisenä esitetty Aleksandran tyylistä hyvin poikkeava puhe saattaa johtua Aleksandran närkästyksestä sensurointiyrityksistä. Aleksandra ei myöskään tuntenut saavansa puolueen miesten puolelta arvostusta. Sali saattoi olla tyhjä kun porvarinaiset puhuivat, mutta sosialistinaisia puolueen miehet kuuntelivat.

Aleksandran yhteistyö oman puolueensa naisten kanssa tuntui sujuneen mallikkaasti. Yhteistyölle ei kuitenkaan ollut täysin itsestään selvää lähtökohtaa. Aleksandra ei tuntenut kovin hyvin muita edustajia kuin Hilda Käkikosken, ja Hedvig Gebhard oli yksi niistä naisista, jotka olivat eronneet tai erotettu nuijasodan aikana. Svekomaanien ja fennomaanien ristiriidoista syntynyt, nuijasotana naisiin heijastunut, ristiriita oli jättänyt Aleksandraan syvät jäljet ja hän oli tapahtumista katkera elämänsä loppuun asti. Yhteistyö kuitenkin sujui ja asiaa ehkä Aleksandran osalta helpotti Hilda Käkikosken pääsy eduskuntaan. Hildassa Aleksandralla oli vankkumaton ihailija.

Nuijasota ja Naisliitto Unionin perustamisesta jääneet arvet varmasti haittasivat Aleksandran yhteistyötä toisen porvarillisen puolueen, Nuorsuomalaisten, kanssa. Yhteistyö onnistui ainoastaan vaalipiirin yhteistä hyvää koskevissa anomuksissa, kuten anomuksessa rautateiden rakentamisesta. Muuten Aleksandra pysyi tiukasti erillään nuorsuomalaisista ja teki samoista asioista omat anomuksensa. Sen sijaan Hedvig Gebhard esimerkiksi pystyi yhteistyöhön yli puoluerajojen ja hänen anomuksensa kotitalousopetuksesta sai kannatusta yli puolue ja sukupuolirajojen. Yhteistyö ei toiminut eri puolueiden miestenkään kesken, joten Aleksandra ei sinänsä tehnyt tässä asiassa poikkeusta. Ensimmäiselle ja toiselle eduskunnalle leimaa antavaa olikin, että jokainen puolue teki samasta aiheesta oman anomuksensa tai lakialoitteensa. Keskinäinen kilpailu äänestäjistä aiheutti sen, että jokainen puolue halusi sanoa juuri heidän tehneen työtä uudistuksien eteen.

Aleksandra ei tullut toimeen sosialistien naiskansanedustajien kanssa ja näistä kiistoista hän on parhaiten tunnettu edustajan työssään. Aleksandran inhoon sosiaalidemokraatteja kohtaan oli monia syitä. Tärkein niistä on Aleksandran ja sosialistien maailmankuvan suuret eroavaisuudet. Aleksandralle tärkeän naisasian kohdalla erot olivat erityisen suuret. Aleksandra kannatti täydellistä tasa-arvoa työelämässä, mikä on luonteva ajatus ylempien sosiaaliryhmien ammateissa, kuten asianajajan tai opettajan toimessa. Sen sijaan sosialistien kokemukset olivat aloilta, joilla työolot olivat kehnot, työ raskasta ja palkka huono. He vaativat naisten suojelua ja heidän työolojensa kohentamista lainsäädännöllä. Aleksandra ajatteli tämän johtavan eriarvoisuuteen ja huonontavan naisen asemaa työelämässä.

Asia piti varmasti paikkansa korkeaa koulutusta vaativissa ammateissa, mutta tehdas- tai palvelustöissä työnkuva oli täysin erilainen. Aleksandra kyllä tunsi naisten huonot olot työläisammateissa, mutta porvarillisen maailmankuvansa mukaan hän halusi työläisnaisten

vetäytyvän työelämästä ja keskittyvän vain perheensä huoltamiseen. Työläisnaisen paikka oli kotona perheen ja lapsien kanssa tukemassa perheen elättäjän eli miehen työtä kodin ulkopuolella. Tätä ajatusta ajoi Suomen Naisyhdistys ja sen edistämiseksi Aleksandra oli työskennellyt jo 1880-luvulta. Sosialistit taas eivät halunneet sitoa naista kotiin vaan varmistaa kunnolliset työolosuhteet ja palkan sekä lyhyemmät työajat, jotta naisten työ kodin ulkopuolella onnistuisi. He vastustivat ”paistipannuorjuutta” ja kannattivat esimerkiksi yhteiskeittiöitä perheen ruokahuollon turvaamiseksi.

Hilja Pärssinen oli erityisesti malka Aleksandra silmässä. Tämä johtui monesta syystä. Ensinnäkin Hilja oli opettaja, joka oli pettänyt ”omansa” sosialistisilla aatteillaan. Hän oli erityisesti arvostellut porvarinaisten toimintaa sortovuosien aikana. Hän korosti porvareiden hakeneen äänioikeutta vain ylemmille luokille. Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteuduttua nopeasti porvarillisten naisliikkeiden äänioikeuskanta olikin helppo kohde. Kolmanneksi hän oli jonkinlainen sosialistiaatteen vastapari Aleksandralle. Hän oli sosialistien teoreetikko, joka hoiti puolueen suhteita ulkomaille. Hän oli Aleksandran vertainen, joka oli siirtynyt väärälle puolelle. Hilja Pärssisen suhteet kohdistuivat erityisesti Keski-Eurooppaan, joka ei ollut Aleksandralle erityisen mieluista aluetta. Sen sijaan Ruotsin olot hän tunsi tarkkaan suhteittensa kautta, ja käyttikin tuntemustaan eduskuntapuheessaan suomiakseen Hilja Pärssistä, siitä ettei tämä tuntenut omaa aatettaan. Molemmat olivat vielä kiivaita ja herkkänahkaisia, joten yhteentörmäystä ei voitu välttää. Aleksandra ei peitellety inhoaan, vaan näpäytti sosialisteja useasti myös julkisissa keskusteluissa, myös ulkomailla.

Aleksandran myöhemmät loukkaavat lausunnot sosialistinaisista pitää nähdä Aleksandran taustaa vasten. Hänen viiteryhmänsä oli porvarillinen naisasialiike, johon kuului ylemmän sosiaaliluokan naisia. Luokkaerojen ollessa vielä huomattavasti suuremmat ulkomailla, oli Aleksandran tilanne varmasti epäkiitollinen. Aleksandra ei myöskään hyväksynyt eikä arvostanut sosialistien maailmankuvaa, joten ankarien sanojen lausuminen ulkomailla naisedustajista johtui sekä oman viiteryhmän paineesta että Aleksandran omista tunteista sosiaalidemokraattisia ajatuksia kohtaan.

Aleksandra tunsi ulkomaisten suhteidensa kautta painostusta. Aiemmin naisten äänioikeus oli myönnetty naisille lähes toisella puolella maapalloa. Mikäli äänioikeus siellä ei olisi toiminut, voitaisiin aina vedota erilaiseen kulttuuriin ja syrjäiseen sijaintiin. Uudistus oli nyt kuitenkin tapahtunut Euroopassa. Mikäli naisten äänioikeudessa tulisi ongelmia Suomessa, pystyisivät

naistenäänioikeuden vastustajat vetoamaan Suomen ongelmiin viivytetään äänioikeuden toteutumista muualla Euroopassa. Suomen naisten oli siis onnistuttava oikeutensa käytössä samalla kun muun Euroopan katseet kohdistuivat heihin. Ja suuren osan näistä katseista sai Aleksandra Gripenberg kansainvälisten suhteidensa johdosta. Aleksandra tunsi siis ulkomaisten äänioikeustaistelijoiden paineen. Suomesta oli tulossa malliesimerkki naisten äänioikeuden toteuttamisessa, eikä vielä voitu ennustaa oliko esimerkki hyvä vai huono.

Sosialistit saivat hyvän tuloksen vaaleissa ja tuskin kukaan porvaripuolueista odotti puolueelle niin suurta äänimäärää. Vaalit sujuivat naistenkin osalta hyvin. Naiset äänestivät vilkkaasti, ja 19 edustajan valitseminen eduskuntaan oli hyvä saavutus. Suomalainen puolue sai jonkinlaisen vaalivoiton. Nuorsuomalaiset olivat arvelleet sen kannatuksen olevan pientä johtuen myöntäväisestä suuntautumisesta Venäjään sortotoimien aikana, sosialistit taas ajattelivat puolueen voittavan vaalit. Puolueen radikaali sosiaalisten olojen uudistusohjelma ja valovoimaiset, kokeneet ehdokkaat toivat puolueelle suurimman porvaripuolueen aseman. Puolueen ehdokkaat olivat kokeneita valtiopäivämiehiä kuten Nevanlinna, Paasikivi, Danielson-Kalmari tai Palmén. Myös puolueen uudet naisehdokkaat etunenässä Gripenberg, Käkikoski ja Gebhard olivat julkisuuden henkilöitä, joilla oli tunnettuja poliittisia mielipiteitä.

Aleksandran suostuminen eduskuntavaaliehdokkaaksi ei ollut itsestään selvää. hänellä oli ristiriitoja asian suhteen. Aleksandraa varmasti pyydettiin ehdolle sekä puolueen että omien kannattajien puolesta. On mahdotonta kuvitella, että hän olisi tuppautunut ehdokkaaksi. Lisäksi hän tunsi painetta ulkomaisten suhteidensa ansiosta. Aleksandran ystävät porvarillisessa, vanhoillisessa naisasioliikkeessä ympäri maailmaa seurasivat tarkasti Suomen tapahtumia. Suomen uudistuksen onnistuminen tai epäonnistuminen tukisi muualla vastustajien tai kannattajien mielipiteitä. Ehdolle oli löydettävä parhaat ehdokkaat, kokemustahan naisilla ei voinut ennestään olla.

Myös Aleksandran näkemys kansasta tuki hänen ehdolle asettumistaan. Aleksandra uskoi tietävänsä kansan parhaan ja uskoi myös kansan ymmärtävän hänen arvokkaan työnsä tarkoituksen. Aleksandra Gripenbergin holhoava suhtautuminen kansaan näkyy erityisesti raittiuskysymyksessä. Aleksandra oli tehnyt raittiyslupauksen ja noudatti sitä tiukasti omassa elämässään. Hän katsoi olevansa esimerkkinä ja esitaistelijana alempien luokkien naisille. Alkoholien hän katsoi olevan Suomen perheiden pahin vihollinen. Miesten juopottelu vei perheiden rahat ja lopulta aiheutti perikadon, mutta myöskään naiset eivät olleet syyttömiä

viinan houkutuksiin. Jos eivät itse sortuneet viinan kiroihin, he ainakin epäonnistuivat sellaisen ilmapiirin luomisessa kotiin, joka olisi miesten mielissä voittanut kapakan ilot. Ylempien luokkien tehtävänä olikin valistaa kansaa viinan kiroista ja auttaa neuvoilla (työväenluokan) naisia luomaan kotiin hyvä ja puhdas ilmapiiri. Aleksandra ei uskonut alempien luokkien omiin ponnisteluihin. Hän näki ylhäältä alaspäin ulottuvan holhouksen edut. Alemmat luokat eivät voineet itse pelastaa itseään, vaan tarvittiin välttämättä lainsäädäntö, joka pelastaisi kansan. Ylhäältä alas ulottuvat toimenpiteet olivat välttämätön edellytys kansan pelastumiseksi. Katsantokanta oli voimakas, koska se yhdisti kaikki Aleksandran aatteet, kristillisyyden, fennomanian ja naisasian.

Työstä Suomen Naisyhdistyksessä kumpuaakin suuri ristiriita Aleksandran asettumisessa kansanedustajaehdokkaaksi. Aleksandra oli kristillistä äitiyttä toteuttavan yhdistyksen keulakuva, jonka tehtävä oli eliitin katsantokannan mukaan toteuttaa kristillistä työtä ja olla poissa politiikasta. Aleksandra katsoi Naisyhdistyksen tehtävän olevan ei-poliittinen. Se toimi miesten rinnalla tukijana ja yhteistyökumppanina, ei varsinaisena politiikan osana. Tältä katsantokannalta Aleksandran oli pysyteltävä politiikan ulkopuolella. Myös kielikysymys jarrutti Aleksandran intoa lähteä ehdolle. Aleksandra ei ollut varma voisiko ruotsinkielinen edustaa Suomen kansaa ja hyväksyisivätkö he hänet edustajakseen. Suomalaisessa puolueessa oli kiihkeitä aitosuomalaisia, joiden jyrkät mielipiteet saivat myös Hedvig Gebhardin epäröimään ehdokkuuttaan. Myös ehdokas asettelu askarrutti Aleksandraa. Hän oli hyvin perillä yleisehdokasmenettelystä ja suostuikin virallisesti puolueen ehdokkaaksi vasta, kun oli saanut tiedon sijoittelustaan listoille sellaiseen asemaan, että läpi meno olisi varmistettu.

Aleksandran epäilykset ennen eduskuntavaaleja osoittautuivat paikkansa pitäviksi. Työskentely alkoi lupaavasti ja Aleksandra valittiin kahteen valiokuntaan ja jopa toisen puhemiehen vaaliin. Pian kuitenkin vaikeudet alkoivat. Kielikysymyksestä loukkaantumisen lisäksi Aleksandra oli tyytymätön miesten holhoukseen. Hänen piti pyytää johtoryhmältä lupa ennen kuin hän pääsi puhuman täysistunnossa ja annettuja lupia peruttiin, vaikka Aleksandra oli jo valmistellut puheensa. Ensimmäisen eduskunnan puhetulva oli valtava, istunnot saattoivat kestää kolmeen neljään aamuyöllä. Lisäksi puhujat olivat Aleksandran mielestä huonoja tai syytivät loukkauksia ja julkeuksia. Myös Paasikivi kiinnitti tähän huomiota.

Suurin pettymys oli kuitenkin Suomen kansa. Aleksandran kuva kansasta notkahti pahasti sortovuosien aikana, mutta sortui lopullisesti eduskuntaudistuksen ja kaksien vaalien

jälkeen. ”Tuhmalla” kansalla oli äänioikeus, jota se ei osannut käyttää oikein. Kansa äänesti sosiaalidemokraatteja, eikä ymmärtänyt omaa parastaan. Se oli harhaanjohtettavissa ja sosiaalidemokraatit käyttivät sitä armottomasti hyväkseen. Aleksandra sai myös osakseen arvostelua. Alun innostuneisuus vaihtui raskaaseen taisteluun omien asioiden puolesta.

Pettymys kansaan, poliittiseen toimintaan ja eduskunnan työskentelyn hitauteen, raskauteen ja riitaisuuteen saivat Aleksandran luopumaan eduskuntaehdokkaudesta toisen eduskunnan hajottamisen jälkeen 1908. itse hän ilmoitti syyksi heikentyneen terveytensä. Terveys ei kuitenkaan voinut olla ainoa syy vetäytymiseen, sillä Aleksandra suostui taas Suomen Naisyhdistyksen puheenjohtajaksi ja jatkoi työskentelyä kirjailijana sekä matkusteli ulkomailla. Aleksandra katsoi vetäytyessään 1908 ehdokkaudesta asevelvollisuutensa eduskunnassa päättyneen ja hänen voivan lopulta keskittyä hänelle rakkaisiin aiheisiin, jotka tuottivat hänelle enemmän mielenrauhaa kuin työskentely politiikassa.

Lyhenteet

AG Aleksandra Gripenberg

EÅ Emma Åkerman

EL Elisabeth Lounasmaa (Löfgren)

HE Hildi Ennola

HK Hilda Käkikoski

HKA Helsingin kaupungin arkisto

KiA Kirjallisuusarkisto (Suomen Kirjallisuuden Seuran)

MF Maria Furuhjelm o. s. Gripenberg

SG Sofie Gyldén

SKS Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

TT Toini Topelius

VP Valtiopäivät

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Anomusvaliokunnan asiakirjat 1907. Valtiopäivät 1907. Eduskunnan arkisto. Mikrofilmi 1-5.

Helsingin kaupungin arkisto (HKA), Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat.

Helsingin kaupungin arkisto (HKA), Suomen Naisyhdistyksen asiakirjat, Aleksandra Gripenbergin asiakirjat.

Suomen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto.

Aleksandra Gripenbergin kirjekokoelmat, Helsinki. Mikrofilmi

Painetut lähteet

Suomen virallinen tilasto XXIX, vaalitulasto 1. Suomen eduskuntavaalit vuosina 1907-1911.

Valtiopäiväasiakirjat 1882. Talonpoikaissäädyn pöytäkirjat.

Valtiopäiväasiakirjat 1907.

Valtiopäiväasiakirjat 1908.

Lehdet

Koti ja Yhteiskunta –lehti vuosilta 1906 ja 1907

Velikulta- lehti vuodelta 1906 ja 1907.

.

Kirjallisuus

Ala Juha. *Suomi Neito ja suojelusikä*. Helsinki: Gaudeamus. 1999.

Alapuro Risto. *Suomen Älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Tammi. 1997.

Asikainen Sari. ”*Me toivomme ihanne maata.*” *Hilja Pärssisen varhainen aatemaailma ennen kansanedustajuutta*. Tampere: Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, naistutkimusyksikkö. N-julkaisuja 9 / 1994.

Bacchi Carol. *First-Wave feminism: History's judgement*. Teoksessa Grieve Norma & Grimshaw Patricia. *Australian women. Feminist perspectives*. Melbourne: Oxford university Press. 1981.

Borg Olavi. *Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880-1964*. Porvoo: WSOY. 1965.

Brotherus K. R. *Katsaus Suomen valtiolliseen järjestysmuodon historialliseen kehitykseen*. Porvoo: WSOY. 1948.

DuBois Ellen. *Feminism and Suffrage. The Emergency of an Independent Women's Movement in America 1848-1869*. Ithaca and London. 1980.

Hallstén Ilmi. *Aleksandra Gripenbergin kehitys naisasian esitaitelijaksi*. Teoksessa *Uranoortajanaisia. Suomen Naisyhdistyksen 40-vuotisjulkaisu 1884-1924*, sivut 11-29. Helsinki: Tietosanakirja Osakeyhtiön Kirjapaino. 1924.

Hallstén Ilmi. *Aleksandra Gripenberg naisiasiatyössä*. Teoksessa *Uranoortajanaisia. Suomen Naisyhdistyksen 40-vuotisjulkaisu 1884-1924*, sivut 30-34. Helsinki: Tietosanakirja Osakeyhtiön Kirjapaino. 1924.

Harmaja Laura. *Alma Jalava*. Teoksessa *Uranoortajanaisia. Suomen Naisyhdistyksen 40-vuotisjuhlajulkaisu 1884-1924*, sivut 58-60. Helsinki: Tietosanakirja Osakeyhtiön Kirjapaino. 1924.

Heikkinen Sakari. *Aineen voitot – 1800-luvun elintaso*. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Sivut 131-150. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. Yliopistopaino Oy. 1999.

Hentilä Marjaliisa. *Maa, jossa piiatkin saivat äänestää. Suomen työläisliikkeen kuva kansainvälisessä lehdistössä 1906-1914*. Teoksessa Laine Leena ja Markkola Pirjo. *Tuntematon työläisnainen*. Vastapaino. Mänttä: Mäntän kirjapaino. 1989.

Hinkkanen Merja-Liisa ja Lintunen Maija. *Aleksandra Gripenberg – taistelija ja kansainvälinen naisasianainen*. Teoksessa Markkola Pirjo ja Ramsay Aleksandra (toim.). *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. Sivut 83-91. Helsinki: Edita Prima. 1997.

Hurhia Erkki. *Onko runouden palveltava kansallista herätystä? J. L. Runebergin Kuningas Fjälar-runoelmasta käyty keskustelu sivistyneistön ideologisen eron ilmentäjänä*. Progradu – tutkielma. Tampereen yliopisto. 1988.

Hyvärinen Matti, Kurunmäki Jussi, Palonen Kari, Pulkkinen Tuija & Stenius Henrik (toim.). *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 2003.

Immonen Hannu. *Vanhasuomalainen puolueohjelma 1906*. Teoksessa Polvinen Tuomo, Heikkilä Hannu, Immonen Hannu. *J. K. Paasikivi valtiomiehen elämäntyö I 1870-1918*. Juva: WSOY. 1989.

Innala Aune. *Suomen naisen alkutaival lainsäätäjänä 1907-1917*. Helsinki: Kirjayhtymä. 1967.

Jallinoja Riitta. *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. Juva: WSOY. 1983.

Jussila Osmo, Hentilä Seppo, Nevakivi Jukka. *Suomen poliittinen historia 1809-1995*. Juva: WSOY. 1996.

Juva Einar W. *Suomen kansan historia V. Tie itsenäisyyteen ja itsenäisyyden aika*. Kirjasarjassa Juva Einar W, Juva Mikko. *Suomen kansan historia*. Keuruu: WSOY. 1967.

Karilas Esteri. *Isänmaan tytär. Hilda Käkikosken elämäkerta*. Porvoo: WSOY. 1934.

Klinge Matti. *Bernadotten ja Leninin välissä*. Juva: WSOY. II painos.1980.

Korolainen Tuula. *Monena mies eläessänsä: Elias Lönnrotin rooleja ja elämänvaiheita*. Espoo: Weilin+Göös.1985.

Korpi-Tommola Aura. *Vuosisadan naisparlamentaarikkoja*. Teoksessa Sulkunen Irma, Lähtenmäki Maria & Korpi-Tommola Aura. *Naiset eduskunnassa*, sivut 212-277. Helsinki: Edita Prima. 2006.

Koskinen Pirkko K. *Äänioikeuden lainsäädäntöhistoriaa*. Teoksessa Markkola Pirjo ja Ramsay Aleksandra (toim.). *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. Helsinki; Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 4. 1997.

Lempiäinen Riikka. *Kyllin huono äidiksi? Avioton äitiys naisliikkeen kiistakysymyksenä 1890-luvulta 1910-luvulle*. Suomen historian progradu -tutkielma. Tampereen Yliopisto. 2003.

Liddington Jill & Norris Jill. *One Hand Tied behind Us. The Rise of the Women's Suffrage Movement*. London: Virago. 1978.

Liikanen Ilkka. *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja suomalaisen puolueen synty*. Helsinki 1995.

Liikanen Ilkka. *Kansa*. Teoksessa Hyvärinen Matti, Kurunmäki Jussi, Palonen Kari, Pulkkinen Tuija & Stenius Henrik (toim.) *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Sivut 257-308. Tampere: Vastapaino. 2003.

Lintunen Maija. *Aleksandra Gripenbergin ulkomaankontaktit 1997-1913*. Pro gradu - tutkielma Tampereen yliopisto. 1988.

Lähtenmäki Maria. *Naiset tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta 1907-2003*. Teoksessa Sulkunen Irma, Lähtenmäki Maria & Korpi-Tommola Aura. *Naiset eduskunnassa*, sivut 84 - 211. Helsinki: Edita Prima. 2006.

Markkola Pirjo. *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920*. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 888. Tampere: Tammerpaino. 2002.

Mylly Juhani. *Suomen eduskunta 100-vuotta. Edustuksellisen kansanvallan läpimurto*. Helsinki: Edita Print Oy. 2006.

Nieminen Hannu. *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809-1971*. Tampere: Gummerus Kirjapaino Oy. 2006.

Paasikivi Juho Kusti. *Paasikiven muistelmia sortovuosilta*. Juva: WSOY. 1986.

Palonen Kari. *Politiikka*. Teoksessa Hyvärinen Matti, Kurunmäki Jussi, Palonen Kari, Pulkkinen Tuija & Stenius Henrik (toim.) *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Sivut 257-308. Tampere: Vastapaino. 2003.

Mäkinen Riitta & Sysiharju Anna-Liisa. *Eteenpäin ja ylöspäin. Hedvig Gebhardin osuus ja toiminta*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 2006.

Oikarinen Sari. *Hilja Pärssinen – työväenliikkeen poliitikko ja runoilija*. Teoksessa Markkola Pirjo ja Ramsay Aleksandra (toim.). *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 1997.

Oittinen Riitta. *Historiaa jokanaiselle. Tyyni Tuulio*. Teoksessa Katainen Elina, Kinnunen Tiina, Packalén Eva ja Tuomaala Saara. *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy. 2005.

Ollila Anne. *Toimeliaat virkanaiset. Sivistyneistönaiset 1800-luvun lopussa*. Teoksessa Pertti Karkama & Hannele Koivisto (toim.). *Älymystön jäljillä: kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 1997.

Paloheimo Heikki & Wiberg Matti. *Politiikan perusteet*. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset. 1997.

Peltonen Matti. *Aatelisto ja eliitin muodonmuutos*. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Sivut 97-110. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. Yliopistopaino Oy. 1999.

Pihkala Erkki. *Suomalaiset maailmantaloudessa keskiajalta EU-Suomeen*. Hämeenlinna: Karisto Oy. 2001.

Pohls Maritta. *Eveliina Ala-Kulju ja Hilma Räsänen – kaksi maalaisnaista eduskunnassa*. Teoksessa Markkola Pirjo ja Ramsay Aleksandra (toim.). *Yksikamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. Helsinki; Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 4. 1997.

Polvinen Tuomo. *Punainen viiva – vuoden 1907 vaalit*. Teoksessa Polvinen Tuomo, Heikkilä Hannu, Immonen Hannu. *J. K. Paasikivi. valtiomiehen elämäntyö I 1870-1918*. Juva: WSOY. 1989.

Rajainen Maija. *Naisliike ja sukupuolimoraali. Keskustelua ja toimintaa 1800-luvulla ja nykyisen vuosisadan alkupuolella noin vuoteen 1918 saakka*. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura. Toimituksia 91. 1975.

Rasila Viljo. *Suomen poliittisen historian vuodet 1905-1919*. Teoksessa Rasila Viljo, Jutikkala Eino & Kulha Keijo K. *Suomen poliittinen historia 1809-1975*. 2. osa Vuodet 1905-1975. Porvoo: WSOY. 1977.

Rommi Pirkko. *Myöntövyvyssuuntauksen hahmottuminen Yrjö-Koskisen ja Suomalaisen puolueen toimintalinjaksi*. Lahti: Lahden kirjapaino- ja sanomalehti-osakeyhtiö. 1964.

Salokorpi Hannu. *Pietarin tie. Suomalainen puolueen ja suomettarelainen politiikka helmikuun manifestista 1899 Tarton rauhaan 1920*. Mänttä: Mäntän kirjapaino Oy. 1988.

Savolainen Raimo. *Sivistyksen voimalla. J. V. Snellmanin elämä*. Helsinki: Edita Prima Oy. 2006.

Seitkari O. *Edustuslaitoksen uudistus 1906*. Suomen kansanedustuslaitoksen historia V. Eduskunnan historiakomitea. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino. 1958.

Soikkanen Hannu. *Kohti kansanvaltaa I*. Vaasa: Oy Kirjapaino Ab. 1975.

Sulkunen Irma. *Mandi Granfelt ja kutsumusten ristiriita*. Hämeenlinna: Karisto Oy. 1995

Sulkunen Irma. *Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus*. Teoksessa Alapuro Risto, Liikanen Ilkka, Smeds Kerstin ja Stenius Henrik (toim.). *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä. 1989A. II painos.

Sulkunen Irma. *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Juva: Hanki ja jää; WSOY 1989B.

Sulkunen Irma. *Raittiusliike kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy. 1988.

Sulkunen Irma ja Alapuro Risto. *Raittiusliike ja työväen järjestäytyminen*. Teoksessa Alapuro Risto, Liikanen Ilkka, Smeds Kerstin ja Stenius Henrik (toim.). *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä. 1989.

Sulkunen Irma. *Suomi naisten äänioikeuden edelläkävijänä*. Teoksessa Sulkunen Irma, Lähteenmäki Maria & Korpi-Tommola Aura. *Naiset eduskunnassa*. Sivut 10-83. Helsinki: Edita Prima. 2006.

Sulkunen Irma. *Äänioikeus meillä ja muualla*. Teoksessa Markkola Pirjo ja Ramsay Aleksandra (toim.). *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. Helsinki: Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 4. 1997.

Teljo Jussi. *Suomen valtioelämän murros 1905-1908, perustuslaillinen senaatti – viimeiset säätyvaltipäivät – ensimmäinen eduskunta*. Porvoo: WSOY; tryckeri & Tidningsaktiebolaget'n kirjapaino. 1949.

Tuominen Uuno. *Autonomian ajan yksikamarinen eduskunta 1907-1916*. Teoksessa *Suomen kansanedustuslaitoksen historia V*. Eduskunnan historiakomitea. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino. 1958.

Tuulio Tyne. *Aleksandra Gripenberg, kirjailija, taistelija, ihminen*. Porvoo: WSOY. 1959.

Tyne Tuulio. *Fredrikan Suomi*. Porvoo: WSOY:1979.

Van Wingerden Sophia A. *The Women's Suffrage Movement in Britain, 1866-1928*. London: Macmillan Press. 1999.

Vares Vesa. *Varpuset ja Pääskysel: nuorsuomalaisuus ja Nuorsuomalainen puolue 1870-luvulta vuoteen 1918*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2000.

Verkkolähteet

Eduskunnan kansanedustajamatrikkeli. www.eduskunta.fi, Vierailtu 31.12.2006.

Hirvonen-Lintunen Maija. Alustava suunnitelma väitöskirjaa varten. Yleisen historian tutkijaseminaari Tampereella 30.11-1.12.2001.. Käyty 26.5.2006.

www.uta.fi/laitokset/historia/ylhitutsem2001/Hirvonen-LintunenMaija.pdf

Riitta Sihvonen. [Http://www.turunsuku.fi/artikkelit/a021_eduskunta.htm](http://www.turunsuku.fi/artikkelit/a021_eduskunta.htm). Vierailtu 30.12.2006.

Ritva Sihvonen on entinen eduskunnan kirjaston arkistopäällikkö.